

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ»
(Ειδίκευση: ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ)

**Η ζωή και το έργο της ποιήτριας
Ευαγγελίας Παπαχρήστου-Πάνου (1923-2015)**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
του
Σπύρου-Νεκτάριου Τσερώνη
Πτυχιούχου του Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

A.M.:1013202004022

ΕΠΟΠΤΗΣ

Γιώργος Ανδρειωμένος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Καλαμάτα, 2022

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ»
(Ειδικευση: ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ)

**Η ζωή και το έργο της ποιήτριας
Ευαγγελίας Παπαχρήστου-Πάνου (1923-2015)**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
του
Σπύρου-Νεκτάριου Τσερώνη
Πτυχιούχου του Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

A.M.:1013202004022

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Γιώργος Ανδρειωμένος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Πελοποννήσου
Μαρίνα Γρηγοροπούλου, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Πελοποννήσου
Παναγιώτα (Τιτίκα) Καραβία, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Καλαμάτα, 2022

Πίνακας περιεχομένων

Πρόλογος	4
Εισαγωγή	6
Βιογραφικά στοιχεία	7
Εργογραφία	12
Βιβλία <i>Ευαγγελίας Παπαχρήστου</i> Πάνου με χρονολογική σειρά	92
Επίλογος.....	94
Βιβλιογραφία.....	95
Περίληψη.....	98
Summary	99

Πρόλογος

Ολοκληρώνοντας τη φοίτησή μου στο πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών «Αρχαία και Νέα Ελληνική Φιλολογία» με ειδίκευση στη «Νεοελληνική Γλώσσα και Φιλολογία», του Τμήματος Φιλολογίας, του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, κλήθηκα στο Γ' εξάμηνο να εκπονήσω τη μεταπτυχιακή μου διπλωματική εργασία.

Λόγω της Κορινθιακής μου καταγωγής κι έπειτα από συνεννόηση με τον καθηγητή μου και τους συνεπιβλέποντες καθηγητές, επέλεξα για την εργασία μου ένα θέμα που να βασίζεται στην ιστορία του τόπου μου και πιο συγκεκριμένα στη νεότερη λογοτεχνική παραγωγή του νομού Κορινθίας. Εξαιτίας αυτού του γεγονότος, επέλεξα να ασχοληθώ με την Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου (1923-2015) για την οποία γνώριζα ελάχιστα. Ανακαλύπτοντας ότι έφυγε από τη ζωή μόλις το 2015, δηλαδή μια όχι και τόσο μακρινή ημερομηνία, αποφάσισα να μελετήσω τη ζωή και το έργο της με περισσότερο ενδιαφέρον.

Αφού επέλεξα το θέμα της διπλωματικής μου εργασίας προχώρησα προσεκτικά στη διαδικασία εύρεσης βιβλιογραφίας και συλλογής υλικού. Λόγω του τόσο πρόσφατου θανάτου της, ήδη από το στάδιο της εύρεσης υλικού, αντιμετώπισα πολλές δυσκολίες που είχαν να κάνουν κυρίως με την εύρεση βιβλιογραφίας. Ο δανεισμός έργων της Ευαγγελίας Παπαχρήστου Πάνου δεν επιτρεπόταν από τη Δημόσια Βιβλιοθήκη της Κορίνθου, παρά μόνο η μελέτη τους στο αναγνωστήριο της Βιβλιοθήκης, ενώ η φωτογράφιση των σελίδων των έργων της απαγορευόταν ρητά. Έτσι, έστρεψα την προσοχή μου στο διαδίκτυο αναζητώντας σε διάφορα παλαιοβιβλιοπωλεία ή ακόμη και σε μεγάλα διαδικτυακά βιβλιοπωλεία μεταχειρισμένων βιβλίων, έργα της. Συγκέντρωσα, έτσι, έπειτα από αρκετό καιρό, ένα μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας της· ωστόσο, παρ' όλη την προσπάθειά μου να βρω όσο το δυνατόν περισσότερο υλικό για την εκπόνηση της εργασίας μου, δεν κατάφερα να συγκεντρώσω ολόκληρο το έργο της. Η έλλειψη πηγών, άμεσων και έμμεσων, τόσο λόγω των συνθηκών της εποχής και της μάστιγας του κορωνοϊού όσο και των περιορισμένων διαθέσιμων αντιτύπων του έργου της συγγραφέως, αρχικά με απογοήτευσε. Επίσης με προβλημάτισε το γεγονός ότι στην ευρύτερη περιοχή της Κορινθίας δεν ήταν εφικτή η εύρεση υλικού για την εν λόγω συγγραφέα, καθώς ένα μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας που συγκέντρωσα προέρχεται από τη βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου στην Καλαμάτα, όπου εδρεύει το Τμήμα Φιλολογίας, καθώς και από τη Δημοτική Βιβλιοθήκη της ίδιας πόλης. Έτσι, στη συνέχεια αποφάσισα ότι θα προσπαθήσω να κάνω το καλύτερο δυνατό με αυτά τα έργα που είχα καταφέρει να συγκεντρώσω.

Εδώ θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον επιβλέποντα καθηγητή μου κύριο Γιώργο Ανδρειωμένο, που με προέτρεψε να ασχοληθώ με το παραπάνω θέμα, ενώ πολύτιμη ήταν και η στήριξή του στην αρχή μπροστά στη δυσκολία εύρεσης υλικού, όπου με συμβούλευε να μην απογοητεύομαι και να συνεχίσω την προσπάθεια αυτή. Επίσης, θέλω να ευχαριστήσω τις συνεπιβλέπουσες καθηγήτριες κα Μαρίνα Γρηγοροπούλου και κα Τιτίκα Καραβία. Παρόλα αυτά δεν θα μπορούσα να μην εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου: στο προσωπικό της Δημοτικής και Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης της Καλαμάτας, καθώς και στο προσωπικό της Βιβλιοθήκης της Σχολής Ανθρωπιστικών Επιστημών και Πολιτισμικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, που κατέβαλαν κάθε προσπάθεια για να με εξυπηρετήσουν υπό τις αντίξοες συνθήκες της πανδημίας. Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω την οικογένειά μου και τους κοντινούς μου ανθρώπους που με στήριξαν όλο αυτό το διάστημα.

Εισαγωγή

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση και παρουσίαση του έργου και του βίου της Κορίνθιας ποιήτριας και δοκιμιογράφου Ευαγγελίας Παπαχρήστου Πάνου. Η ζωή και η δράση της συγγραφέως τοποθετείται χρονικά από το 1923 έως το 2015. Σε αυτό το χρονικό πλαίσιο η συγγραφέας έζησε ορισμένες από τις πιο δύσκολες εποχές της ιστορίας της νεότερης Ελλάδας: τον Μεσοπόλεμο, τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, τον Εμφύλιο Πόλεμο, τη Δικτατορία του 1967, τα χρόνια της Μεταπολίτευσης, τον Ψυχρό Πόλεμο και τις επιπτώσεις του, μέχρι και την οικονομική κρίση του 2009.

Η δόμηση της εργασίας διαρθρώνεται σε τρία κεφάλαια: στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η βιογραφία της Ευαγγελίας Παπαχρήστου Πάνου. Συντάσσεται βασισμένη σε διασταυρωμένες και τεκμηριωμένες πληροφορίες που προέρχονται από αξιόπιστες βιβλιογραφικές, αλλά και διαδικτυακές πηγές.

Έπειτα, στο δεύτερο κεφάλαιο συγκεντρώνεται και καταγράφεται η εργογραφία της Ευαγγελίας Παπαχρήστου Πάνου, με χρονολογική σειρά. Τα έργα αναλύονται με βάση τις άμεσες πηγές που βρέθηκαν, αλλά και σύμφωνα με τη δευτερογενή βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε προκειμένου να συμπληρωθεί το κενό των άμεσων πηγών που δεν κατάφερα να εντοπίσω κατά την έρευνα. Επίσης στην εργογραφία συμπεριλαμβάνονται και κάποιες κριτικές σπουδαίων ανθρώπων των γραμμάτων.

Στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο περιγράφεται και αναλύεται η Χριστοκεντρική Ποίηση της Ευαγγελίας Παπαχρήστου Πάνου σε αυτά τα τόσο δύσκολα χρόνια, αλλά και η συμβολή της στην πνευματική κίνηση της Κορινθίας.

Βιογραφικά Στοιχεία

Η Ευαγγελία Παπαχρήστου-Πάνου (1923-2015) γεννήθηκε στις 5 Απριλίου του 1923 στην Αθήνα, ημέρα Τετάρτη, από πατέρα Αγιονορίτη, παππού και προπάππου Αγιονορίτες. Το γενεαλογικό της δέντρο, με βαθιές ρίζες αιώνων, απλώνεται σε αυτό το χωριό της Ορεινής Κορινθίας. Τον Αύγουστο του 1923 βαπτίστηκε χριστιανή ορθόδοξος στη Μονή Φανερωμένης Χιλιομοδίου.

Το ίδιο έτος ο πατέρας της, όντας εκπαιδευτικός, τοποθετείται στο Δημοτικό Σχολείο Χιλιομοδίου όπου και εγκαθίστανται οικογενειακώς σε ενοικιαζόμενο σπίτι. Το έτος 1924 γεννιέται στο Χιλιομόδι η αδερφή της, Αλεξάνδρα. Από το 1923 έως το 1926 η οικογένεια διαμένει στο Χιλιομόδι Κορινθίας. Κατά την περίοδο 1926 με 1927 ο πατέρας της παίρνει μετάθεση στην Αμαλιάδα καθώς πλέον, ως πτυχιούχος της Φιλοσοφικής Σχολής, μεταπήδησε στη Μέση Εκπαίδευση. Το 1928 με 1929 η οικογένεια διαμένει στην Τρίπολη καθώς ο πατέρας της μετατίθεται στο Ιεροδιδασκαλείο Τριπόλεως, στο Τμήμα των Παιδαγωγικών. Κατά την περίοδο 1929-1933 ο πατέρας παίρνει μετάθεση στη Λαμία όπου η ποιήτρια και δοκιμιογράφος πηγαίνει στην πρώτη τάξη του Δημοτικού Σχολείου όντας 7 ετών. Το 1930 με 1931 ο πατέρας της παίρνει μετάθεση στα Γιάννενα, στη Σχολή Βελλά, ενώ η οικογένεια παραμένει στο Χιλιομόδι Κορινθίας για έναν χρόνο, χωρίς τον πατέρα. Τα επόμενα δύο χρόνια ο πατέρας της παίρνει μετάθεση για το Λεωνίδιο Κυνουρίας, ενώ η Ευαγγελία συνεχίζει στην τρίτη τάξη του Δημοτικού. Το 1932 ο πατέρας της παίρνει μετάθεση για το Κιάτο Κορινθίας, υπό τη μορφή αμοιβαίας μετάθεσής του με καθηγητή του Γυμνασίου Κορίνθου. Έτσι, το 1932 η οικογένειά της εγκαθίσταται οριστικά στην Κόρινθο, όπου και η συγγραφέας τελειώνει τις εγκύκλιες σπουδές της σε μικτό εξατάξιο Γυμνάσιο.

Κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσής της στο Γυμνάσιο και πιο συγκεκριμένα το έτος 1940, κηρύσσεται ο Ελληνοϊταλικός Πόλεμος. Τα σχολεία κλείνουν. Τα μαθήματα της τελευταίας τάξης γίνονται στο προαύλιο του ναού *ο Απόστολος Παύλος*. Η ποιήτρια επιστρατεύεται, παρά τη νεαρή της ηλικία (17 χρονών). Υπηρέτησε εθελοντικά ως αδελφή-βοηθός στο Στρατιωτικό Νοσοκομείο της Κορίνθου κατά τα έτη 1940-1941. Στη συνέχεια και μετά την κατάληψη της Κορίνθου από τους Γερμανούς συνεχίζει τη δράση της για τη σωτηρία αιχμαλώτων και στη συνέχεια στην Εθνική Αντίσταση (1943-1945). Για την πρωτοβουλία της αυτή, αλλά και για την τόλμη και την αυτοθυσία που έδειξε η εργασία της σε αυτόν τον τομέα σε τόσο νεαρή ηλικία, ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός την τίμησε με συγχαρητήριο έγγραφο που έφερε την ημερομηνία: *1η Νοεμβρίου 1941*. Στην Κατοχή

ολοκληρώνει την τελευταία τάξη του Γυμνασίου, όμως οι πανεπιστημιακές σπουδές της δεν αφορούν στη Λογοτεχνία.

Σπούδασε στη Φυσικομαθηματική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών· ωστόσο, το 1946 ασθένησε βαριά λόγω φυματίωσης, ως την άνοιξη του 1949, και αποφάσισε να διακόψει οριστικά και αμετάκλητα τις σπουδές της για να ασχοληθεί με την ποίηση. Μελέτησε Λογοτεχνία, Θεολογία και Φιλοσοφία.

Το 1952 αρραβωνιάζεται τον Δημήτριο Πάνου, ενώ δύο χρόνια μετά το 1954 τον παντρεύεται στον *Απόστολο Παύλο* της Κορίνθου, στις 3 Οκτωβρίου. Κατά την περίοδο 1954 με 1972 το ζευγάρι παραμένει στην Κόρινθο. Το 1972 η Ευαγγελία πηγαίνει στην Αθήνα με σκοπό να γραφτεί σε σχολή λογοτεχνίας, ενώ το 1975 παίρνει μετάθεση ο σύζυγός της στην Αθήνα και έτσι είναι ξανά μαζί. Την άνοιξη του 1981 ο σύζυγός της παίρνει μετάθεση στην Κόρινθο μετά τον φοβερό σεισμό που έδωσαν οι νήσοι Αλκυονίδες στον Κορινθιακό κόλπο. Από εκείνο το έτος πλέον το ζευγάρι παραμένει μόνιμα στην Κόρινθο, όπου με σκληρή δουλειά η ποιήτρια και δοκιμιογράφος μας, συνεχίζει την εκδοτική της προσπάθεια και παράλληλα εντείνει την παρουσία της στο δοκίμιο και στην κριτική.

Στις 14 Νοεμβρίου του 1991 πεθαίνει ο αγαπημένος της σκύλος *Μαζούλης*. Η ποιήτρια δοκιμάζει άφατη θλίψη και οδύνη και καταβάλλεται οργανικά. Παρά ταύτα, αγωνίζεται να επιζήσει προσφέροντας αφειδώς τις υπηρεσίες της στο λογοτεχνικό χώρο σε έργο δικό της και κριτική έργων συναδέλφων της. Στις 29 Σεπτεμβρίου του 2015 και σε ηλικία 92 ετών η ποιήτρια φεύγει από τη ζωή στην Κόρινθο¹.

Εξέδωσε πλήθος ποιητικών συλλογών και 9 τόμους δοκιμίων. Επίσης εξέδωσε κριτικά έργα σε λογοτεχνικά περιοδικά καθώς και ποιήματα σε περιοδικά και εφημερίδες. Υπήρξε τακτικό μέλος της Εθνικής Εταιρείας των Ελλήνων Λογοτεχνών, της Ελληνικής Εταιρείας Χριστιανικών Γραμμάτων και Ιδρυτικό μέλος του Σωματίου Λόγου και Τέχνης «Αλκυονίδες» Κορίνθου.

Οι διακρίσεις της είναι αρκετές. Αρχικά βραβεύτηκε στον ποιητικό διαγωνισμό της Ακαδημίας του Παρισιού *Lutece* (1977), τιμήθηκε για το σύνολο του έργου της από την Χριστιανική Λογοτεχνική Συντροφιά (1984), ενώ τιμητικά διακρίθηκε για την πνευματική της προσφορά στα Ελληνικά Γράμματα από το Πνευματικό Κέντρο Λουτρακίου (1986). Έπειτα, βραβεύτηκε στον ποιητικό διαγωνισμό της Ακαδημίας *Pericord* του Μπορντώ (1986) και άλλες διακρίσεις της προστέθηκαν από την Ελληνική Εταιρεία Χριστιανικών Γραμμάτων (1991) και τον Δήμο της Κορίνθου (1991). Διακρίθηκε επιπλέον στον παγκόσμιο διαγωνισμό

---

¹ Βλ. Ευαγγελία Παπαχρήστου-Πάνου, *Ημερολόγιο πορείας*, Αθήνα: Μαυρίδης 1994, σσ. 7-9.

Χαϊκού της Ιαπωνικής Πρεσβείας (1993), ενώ το δοκιμιακό έργο *Η νύχτα στον Δαβίδ* απέσπασε το Α΄ βραβείο δοκιμίου από την Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών (1994). Το έργο της παρουσιάστηκε στο 4ο Συμπόσιο Ποίησης (2000), ενώ τιμήθηκε και από την Ένωση Κορινθίων (2002) και κέρδισε αρκετά πρώτα βραβεία σε Πανελλήνιους Διαγωνισμούς Ποίησης. Έχει μεταφραστεί σε Γαλλικά, Ιταλικά, Αγγλικά, Ρουμανικά Ουγγρικά και Ινδικά. Ποιήματά της έχουν συμπεριληφθεί σε πολλές ανθολογίες, τόσο εντός Ελλάδας, όσο και στο εξωτερικό. Το έργο της έχει παρουσιάσει ο πανεπιστημιακός Καθηγητής Μιχάλης Μερακλής στο 4ο συμπόσιο ποίησης (Πανεπιστήμιο Πατρών) και ο λογοτέχνης - δοκιμιογράφος Δημήτρης Κράνης σε Συμπόσιο Ποίησης στην Αθήνα².

Το συγγραφικό της έργο απαρτίζεται από:

α΄) Ποιητικές συλλογές:

Συνομιλίες με τον ουρανό (Εκλογή από τα πρώιμα ποιήματα) (1970),

Ανύκτερον Φέγγος (1972),

Η φωνή των πτερύγων (1973),

Αφιέρωση (Μικρό αφιέρωμα στον ποιητή Στέφανο Μπολέτση) (1973),

Αποκρυστάλλωση (1974),

Της Ξενιτιάς απόηχα (1974),

Πορείας τεκμήρια (1974),

Σμόρνα Αλώθ (1975),

Το δίπτυχο του χρέους (Μικρό αφιέρωμα στην Κύπρο και το Πολυτεχνείο) (1974),

Στη σκιά του αμπελώνος (1976),

Το φτερούγισμα του Αρχαγγέλου (1979),

Βατόμουρα σε τροχιά διαττόντων (1981),

Του βιβλικού αμπελώνος οι Βότρυες (1985),

Framboises sur orbite d'etoiles filantes (1985),

Τα πήλινα βλέφαρα (1986),

Η ανάπαυση του πατέρα (1987),

Συμβαίνουν... (1987),

Ρεμβασμός και κατάνυξη (1989),

Διά της στενής πύλης (1990),

Περυσυλλογή εποπτεύουσα (1991),

---

² Βλ. στο ίδιο.

Μετάληψη βιωμάτων (1993),
Τα ποιήματα (συγκεντρωτικός τόμος, 1994),
Στον αγρό της ασφάλτου (1997),
Αποφθέγματα (1998),
Επί τα όρη των αρωμάτων (1999),
Προς Δυσμάς ή ο πληγωμένος άγγελος (2000),
Οξειδώσεις (2003),
Ο γαλάζιος καθρέφτης (2003),
Oxidationen (2004),
Ecologic - Zoophilic (2004).

β') Δοκίμια - Κριτική:

Το χριστιανικό βίωμα στον Κ. Π. Καβάφη (1974),
Ο Κωνσταντίνος Θεοτόκης ανάμεσα στους δύο πόλους της ψυχικής του παλινδρόμησης (1975),
Μορφές αιθρίας (1980),
Ιδού Εγώ (1980),
Ασυγχύτως συγκροτημένα (1983),
Η Αποκάλυψις του Ιωάννη (1983),
Το νόημα της νύχτας στον ποιητικό λόγο (1988),
Η νύχτα στον Δαβίδ (1992),
Ράϊνερ Μαρία Ρίλκε, ο χαριέστατος της Οδύνης (1996).

γ') Δημοσιεύσεις σε Ανθολογίες:

Θρησκευτική Ανθολογία (1973),
Ανθολογία Νεοελληνικού Χριστιανικού ποιητικού λόγου,
Συνύπαρξη Τέχνης και Λόγου,
Ανθολογία Ποιήσεως του περιοδικού Δαυλός,
Ποιητική ανθολογία,
Αφιέρωμα στην Ειρήνη,
Ποιητικό ανθολόγιο για τη Χριστιανική ποίηση στο περιοδικό Σύναξη,
Σύγχρονη Ανθολογία Γυναικείας Ποίησης στην Πάτρα από τον Ε. Ν. Μόσχο (1987),
Ποιητική ανθολογία Ειρήνης του Σπύρου Κοκκίνη,

*Ανθολογία του Λευτέρη Ραυτόπουλου,
Διαρκής Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας της Μ. Σταφυλά,
Γραμματολογική και Βιογραφική Εγκυκλοπαίδεια του Δημήτρη Σιατόπουλου.*

Τα βιώματά της από την Κατοχή και την Αντίσταση υπήρξαν δραματικά και καταλυτικά για το νεαρό της ηλικίας της. Μεγαλωμένη ωστόσο, μέσα σε οικογενειακό περιβάλλον ανθρωπιστικών ιδανικών, κατευθύνθηκε σε μια θεματογραφία Χριστοκεντρική με ιδιαίτερη αναφορά στον άνθρωπο και τις πνευματικές του αξίες. Με τις πρώτες δημοσιεύσεις ποιημάτων της το 1950 σε εφημερίδες και περιοδικά της Κορίνθου, τοποθετείται χρονικά στην πρώτη μεταπολεμική γενιά. Όχι της γενιάς της ήττας, αλλά της αντίστασης, του αγώνα και της θυσίας.

Εργογραφία

Η Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου, η Κορίνθια ποιήτρια, καταπιάστηκε με δύο λογοτεχνικά είδη: την ποίηση και το δοκίμιο. Έχει τιμηθεί, όπως ειπώθηκε, με πολλά βραβεία, μετάλλια χρυσά και αργυρά καθώς και με πλακέτες³. Συγχρόνως, συνεργάστηκε με πλήθος λογοτεχνικών περιοδικών, ενώ κρίθηκε από πολλούς Έλληνες και ξένους κριτικούς σε έγκυρα λογοτεχνικά περιοδικά και εφημερίδες. Επιπροσθέτως υπήρξαν και αρκετές ανθολογήσεις της σε γνωστά ανθολόγια της εποχής⁴. Θα ήταν σημαντική παράλειψη εάν δεν σημειώνονταν εδώ και οι ομιλίες με θέματα λογοτεχνικά στη Σχολή Λογοτεχνίας και σε αίθουσες συγκεντρώσεων λογοτεχνών, που έδωσε η ποιήτρια και δοκιμογράφος, αλλά και τα Συμπόσια Ποίησης που αφιερώθηκαν σε αυτήν.

Το πρώτο της ποίημα δημοσιεύθηκε στις *Ακτίνες*, στο «ανθολόγιο νέων συνεργατών», τόμος ΙΕ΄ 1952, σ. 184, με τον τίτλο «Αύρας πνοή». Συνέχισε τη δημοσίευση ποιημάτων σε γνωστές εφημερίδες και περιοδικά της εποχής, όπως το περιοδικό *Ενορία*, του Ανδρέα Κεραμίδα⁵.

Η συγγραφέας δεν τόλμησε, όπως κι άλλοι ποιητές, να εκδώσει αμέσως τα ποιήματά της σε έναν πρώτο τόμο, όπως μας πληροφορεί η ίδια σε σημειώμά της, στο δοκίμιό της με τίτλο «Το νόημα της νύχτας στον ποιητικό λόγο». Αφορμή για την πρώτη της έκδοση στάθηκε ο Σήφης Κόλλιας, που της ζήτησε ορισμένα από τα πρωτόλεια ποιήματά της για να τα ανθολογήσει. Έτσι, η συγγραφέας μας βρήκε το θάρρος να προβεί στην πρώτη της δημοσίευση.

Το 1970 εκδίδει την πρώτη της ποιητική συλλογή με τίτλο *Συνομιλίες με τον ουρανό*. Πρόκειται για μια εκλογή πρώιμων ποιημάτων της συγγραφέως κατά το διάστημα 1950 έως 1970. Από τον τίτλο συμπεραίνουμε ότι η ποίησή της είναι Χριστοκεντρική. Η ίδια, όπως σημειώνει στον συλλογικό τόμο που εξέδωσε το 1994, δεν θεωρεί αξιόλογη τη συγκεκριμένη ποιητική συλλογή, καθώς τα πρώιμα ποιήματά της, αλλά και κάποια μεταγενέστερα που θα αναφερθούν στην πορεία, τα θεωρούσε αδύναμα⁶. Επιπλέον, δεν κατάφερα να αποκτήσω πρόσβαση στα ποιήματα τα οποία βρίσκονται στη συγκεκριμένη ποιητική συλλογή, καθώς δεν μπόρεσα να τα βρω για να τα μελετήσω, ούτε μέσω άμεσων, αλλά ούτε και μέσω έμμεσων πηγών. Αυτό που είναι δεδομένο, είναι ότι με τη συγκεκριμένη ποιητική συλλογή, η

---

³ Βλ. Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου, *Στα βήματα του χρόνου*, Αθήνα: Εντός, σ. 90.

⁴ Βλ. Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου, *Το νόημα της νύχτας στον ποιητικό λόγο*, Αθήνα 1988, σσ. 135-139.

⁵ Βλ. στο ίδιο, σ. 133.

⁶ Βλ. Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου, *Τα ποιήματα*, Αθήνα: Ακρίτας 1994, σ. 391.

συγγραφέας μας κατατάσσεται χρονικά στην πρώτη μεταπολεμική γενιά, καθώς στο βιβλίο συμπεριλαμβάνονται ποιήματα που είναι γραμμένα το 1952.

Το 1972 εκδίδει τη δεύτερη ποιητική της συλλογή με τίτλο *Ανόκτερον Φέγγος*. Όπως αναφέρει η ίδια: *...βρίσκοντας με την δεύτερη ποιητική μου συλλογή το ποιητικό μου στίγμα, αφού από τότε υπηρετώ πια τον ελεύθερο, αλλά με ρυθμικό περπάτημα, στίχο...⁷*. Επομένως, με αυτή την ποιητική συλλογή η συγγραφέας εισέρχεται δυναμικά στον χώρο των Γραμμάτων, ενώ ήδη από τη δεύτερη ποιητική συλλογή της προδιαγράφεται ένα λαμπρό πνευματικό μέλλον για την ίδια. Εδώ, η ποιήτρια συνεχίζει θεματικά στο ίδιο μήκος κύματος, κάνοντας συχνές αναφορές σχεδόν σε όλα τα ποιήματά της στον Χριστό και γενικότερα στο θεϊκό στοιχείο. Η διαρκής παρουσία του Θεανθρώπου, ως κεντρικού Προσώπου, την καθοδηγεί και την οδηγεί μυστικά σε έναν ερωτικό μυστικισμό, όπου το Πρόσωπο-Ιησούς δεν την κατακτά ως σύμβολο ποιητικό, αλλά ως βαθύτερη ψυχοπνευματική και συναισθηματική σχέση⁸. Για την Ε.Π.Π., ο Ιησούς είναι ένα αναγκαίο συμβάν της παλμώδους λυρικής ευαισθησίας της⁹ κι αυτό είναι ένα γεγονός που εντοπίζεται ήδη από την δεύτερη ποιητική της συλλογή και, φυσικά, και στις επόμενες.

Στο ποίημα της με τίτλο «Μην ακούς»¹⁰ είναι ξεκάθαρο το θεϊκό στοιχείο:

*Μην ακούς,
τι σου τραγουδάμε στις ρίμες...
Αφουγκράσου τους εναγώνιους στεναγμούς μας,
που συνταράσσουν τα βάθη μας, Κύριε!
Εκεί,
που φτάνει η φωνή Σου,
συνάπτονται οι σκληρότερες μάχες.*

Πρόκειται για μια ποιητική συλλογή στην οποία, μεταξύ άλλων, παρακαλεί αλλά και ευγνωμονεί τον *Κύριο*, για οτιδήποτε έχει προσφέρει *Εκείνος* σε αυτόν τον κόσμο και για την αγάπη Του που την *έφερε εις το είναι*.

---

⁷ Βλ. Ευαγγέλια Παπακρήστου Πάνου, *Το νόημα της νύχτας στον ποιητικό λόγο*, ό.π., σ. 132.

⁸ Βλ. Ευαγγέλια Παπακρήστου Πάνου, *Τα Ποιήματα*, ό.π., εξώφυλλο τόμου.

⁹ Βλ. στο ίδιο.

¹⁰ Βλ. στο ίδιο, σ. 11.

Την παραπάνω σκέψη αποτυπώνει στο ποίημά της με τίτλο «Αιωνιότης»¹¹:

*Συνεπαρμένη από την έλξη Σου
οδεύω στον ατέρμονα χρόνο.
Είμαι ένα μόριο ζωής
μέσα στην απροσπέλαστη Δημιουργία Σου.
Είμαι ένα ελάχιστο μέρος του ασύλληπτου όλου.
Της συνεχώς μεταβαλλομένης, μα άφθαρτης, ύλης Σου.
Η παραφορά της αγάπης Σου μ' έφερε εις το είναι.
Αυτή με συντηρεί σ' ένα ουσιαστικό παρόν. [...]*

Επίσης, αναφέρεται στην ψυχική βοήθεια που δόθηκε στους ανθρώπους όταν ο Χριστός ήρθε στη Γη και προσπαθεί να προσδιορίσει το νόημα που μπορεί να κρύβεται κάθε φορά πίσω από την αγάπη του Δημιουργού. Αυτό φαίνεται μέσα από το ποίημά της με τίτλο «Στο νόημα της αγάπης»¹²:

*Στο θάμβος της λάμψης σου
Ωχριούν τα φώτα της ανθρωπίνης σοφίας.
Ήρθες για να κατακαλύψεις την ατέλειά μας,
Και να λαμπρύνεις την ψυχή.
Εσύ, πυρώνεις τις εμπνεύσεις των Ποιητών.
Καταναλίσκεις την ύλη
για να υψώσεις το πνεύμα ζωηφόρο.
Η φωνή σου διαπερνά το Σύμπαν,
και πραγματοποιεί την πορεία της ύλης
σε μια καινούρια Δημιουργία.
Αγάπη, ψιθύριζε μου το νόημά σου,
για να σ' ακολουθώ.*

---

¹¹ Βλ. στο ίδιο, σ. 14.

¹² Βλ. στο ίδιο, σσ. 18-19.

Επιπροσθέτως, αναφέρεται στον Αδάμ και το προπατορικό αμάρτημα, μέσα από το ποίημα με τίτλο «Αδάμ»¹³:

*Ωραίο σ έπλασαν τα δυο Του χέρια!
Αθώο στην όψη σου
κάστρο απόρθητο η ψυχή,
με τη γαλήνη διάχυτη
στην βρεφική συνείδησή σου.
Πνευματοφόρα η σκέψη σου λαμπάδιαζε.
Μακάριος κι εκστατικός λαφροπατούσες
στην ομορφιά του Παραδείσου.
Η κάθε πέτρα μία πηγή.
Κι η θέλησή σου βράχος!
Όμως, οι ώριμοι καρποί,
προκλητικοί, τη θέλησή σου τυραννούσαν.
Πυρόξανθος ο πειρασμός σε γλυκοκοίμισε...
Νίκησε η Γη τη δύναμή σου
Το δειλινό
η ηχώ σε ζύπνησε.
Μα, μέσα στην ντροπή σου...
Αδάμ, που εί;».*

Καταλήγοντας, μέσα από την έκδηλη Χριστιανική πίστη της Ε.Π.Π και τη Χριστοκεντρική θεματική της, συμπεραίνουμε ότι η ποιητική της δημιουργία είναι ικανή να δονήσει ακόμη και τις πιο ευαίσθητες χορδές του αγωνιζόμενου για την ηθική δικαίωση πνευματικού ανθρώπου¹⁴.

Το 1973 η συγγραφέας μας, εκδίδει την τρίτη ποιητική συλλογή της με τίτλο *Η φωνή των πετρώγων*. Σε ακόμα μία θεματικά Χριστοκεντρική ποιητική συλλογή βλέπουμε μια προσπάθεια της Παπαχρήστου για σύλληψη της έννοιας της θεότητας, η οποία, όπως αναφέρει η ίδια, δεν γίνεται να συλληφθεί διότι είναι *ασύλληπτη έννοια*¹⁵. Αυτή η προσπάθειά

---

¹³ Βλ. στο ίδιο, σ. 21.

¹⁴ Βλ. στο ίδιο, εξώφυλλο τόμου.

¹⁵ Βλ. στο ίδιο, σ. 28.

της καθώς και το συμπέρασμα περί της έννοιας της θεότητας, εντοπίζονται στο ποίημα που είναι αφιερωμένο στον Π. Β. Πάσχο, με τίτλο «Ασύλληπτη έννοια»¹⁶:

*Της Θεότητας την ασύλληπτη έννοια
με τη σκέψη να ψαύσω τολμώ
και σαλεύουν τα φρένα μου.
[...]
Ανερμήνευτε Κύριε,
στον ίλιγγο σε χάνω του νου μου!*

Επιπλέον, σε αυτή την ποιητική συλλογή γίνεται κι αναφορά σε ένα μέρος της *Αποκάλυψης* του Ιωάννη και συγκεκριμένα στο σημείο με τους καβαλάρηδες, όπως φαίνεται από το ποίημα της με τίτλο «Ίππος πυρρός»¹⁷:

*Κάποτε μαζεύαμε παπαρούνες
και σκαρφαλώναμε
σε ημέρες πλαγιές, φωτολουσμένες,
να φτάσουμε τις ανεμώνες.
Μα κάποτε, φρουμάζοντας,
εχύμηξε ακράτητος
ο ίππος ο πυρρός.
Κι ο καβαλάρης έριξε
σαΐτες πυρωμένες.
Κι άφησε, αστόχαστα, φωτιά
στις παιδικές μας απαλάμες.
Κι αφήσαμε να πέσουν τ' ανθοπέταλα
στων ωραίων εφήβων τα κορμιά.
Στα πληγωμένα μέλη,
που εκείτονταν νεκρά.
Κι η θλίψη, μέσ' στην σκέψη μας
πλανιόταν, σα νεφέλη.
Και «μετατρέψαμε τας εορτάς...*

---

¹⁶ Βλ. στο ίδιο.

¹⁷ Βλ. στο ίδιο, σ. 31.

*εις πένθος,
εις θρήνον, τας ωδάς...».*

Μέσα από αυτό το ποίημα η συγγραφέας κάνει έμμεση αναφορά στους πολέμους που υπήρξαν στο παρελθόν, αλλά και σε όλες τις εχθροπραξίες που γενικότερα έλαβαν χώρα τόσο στην πατρίδα μας όσο και στο εξωτερικό. Έτσι, παρατηρούμε πως ξανά μέσω της θρησκείας και της Χριστιανικής πίστεως η συγγραφέας μετουσιώνει την αγωνία της και τη θλίψη που της προκαλούν οι εχθροπραξίες, θλίψη που ήδη από μικρή έχει βιώσει, λόγω των δυσάρεστων πολεμικών γεγονότων που έλαβαν τότε χώρα.

Το ίδιο έτος συνεχίζεται η έκδοση ποιημάτων από την ποιήτριά μας με την ποιητική συλλογή με τίτλο *Αφιέρωση*, η οποία είχε τη μορφή μικρού αφιερώματος στον ποιητή Στέφανο Μπολέτση.

Το 1974 είναι μια χρονιά πλούσια και αρκετά παραγωγική για τη συγγραφέα μας. Αρχικά, εισέρχεται δυναμικά στο χώρο του Δοκιμίου. Εκδίδει το δοκίμιο με τίτλο *Το χριστιανικό βίωμα στον Καβάφη*, στο οποίο κάνει τις εξής παρατηρήσεις: *Με αυτό το ποίημα ο Καβάφης δηλώνει σαφέστατα το θαυμασμό και την αγάπη του για την εκκλησία και πηγαίνει στις βαθιές ρίζες της Ορθοδοξίας μας, έτσι καθώς στέλνει νοσταλγικά τη σκέψη του στο μεγαλείο και στην προσφορά του Βυζαντίου*¹⁸.

Η Ιωάννα Τσάτσου σχολιάζει με επαινετικούς λόγους το συγκεκριμένο δοκίμιο λέγοντας: *ξεσκεπάζονται ωραίες μεριές του Κ. Καβάφη*¹⁹, ενώ ο Κώστας Τσιρόπουλος σημειώνει: *παρουσιάζει τόσο ενδιαφέρον η μελέτη σας για τον Καβάφη*²⁰. Επιπλέον, θετικά σχολίασε το έργο ο Νίκος Τυπάλδος: *πολύ καλή δουλειά και βέβαια βάζει τον Καβάφη σε κάποιο σωστό βάθρο*²¹, αλλά και ο Α. Κάζογλης λέγοντας: *προσφέρει μια αξιόλογη συμβολή στην έρευνα του θέματος Καβάφη*²².

Αργότερα την ίδια χρονιά (1974) επιστρέφει στην ποίηση, με την έκδοση τεσσάρων ποιητικών συλλόγων. Η πρώτη από αυτές έχει τον τίτλο *Αποκρυστάλλωση*. Στη συγκεκριμένη ποιητική συλλογή η συγγραφέας συνεχίζει να στρέφει τη θεματική των ποιημάτων της στο θεϊκό στοιχείο, κάτι που είναι έκδηλο από το παρακάτω ποίημα με τίτλο «Προσευχή»²³:

---

¹⁸ Βλ. Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου, *Το χριστιανικό βίωμα του Καβάφη*, Αθήνα 1974, εσώφυλλο βιβλίου.

¹⁹ Βλ. Γιάννης Ανδρικόπουλος, *Η Ευαγγελία Παπαχρήστου - Πάνου (Κριτικό δοκίμιο για τα τελευταία της βιβλία)*, Αθήνα: Μαυρίδης 2001, σ. 8.

²⁰ Βλ. στο ίδιο.

²¹ Βλ. στο ίδιο.

²² Βλ. στο ίδιο.

²³ Βλ. Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου, *Τα ποιήματα*, ό.π., σ. 35.

*Ασπροφεγγίζει ο ουρανός εφάνηκαν τα αστέρια
Κι η σιγαλιά με τύλιξε μ' αχνό γαλάζιο φως.
Ο νους μου γοργοτάξιδος πετά μεσ' τα αιθέρια
Κι απλώνεται πασίχαρος του ύμνου ο ερχομός.
Καθώς στα χείλη μου ανθεί μέσα στη σιγαλιά
Γίνεται κρίνος λεύκανθος ευωδιαστό κλωνάρι
Κι υψώνεται ολόδροσος στην ήσυχη νυχτιά,
Της προσευχής θυμίαμα, μύρο ο Θεός να πάρει.*

Σειρά έχει η ποιητική συλλογή υπό τη μορφή *νεοελληνικού επιγράμματος*²⁴ με τίτλο *Της ξενιτιάς απόηχα*. Πρόκειται για μια ποιητική συλλογή η οποία αναφέρεται στην ξενιτιά και στα προβλήματα που μπορεί αυτή να επιφέρει στις ζωές των ξενιτεμένων ανθρώπων.

Η προτελευταία έκδοση ποιημάτων για το έτος 1974 της Ε.Π.Π. έρχεται ξανά υπό τη μορφή *νεοελληνικού επιγράμματος*²⁵, με τίτλο *Πορείας τεκμήρια*. Πρόκειται για άλλη μία ποιητική συλλογή η οποία πραγματεύεται θέματα σχετικά με τον πόλεμο και τον αναγκαστικό διωγμό ορισμένων ανθρώπων από τις χώρες τους.

Η τελευταία ποιητική συλλογή της Ευαγγελίας Παπαχρήστου Πάνου για το έτος 1974, φέρει τον τίτλο *Το δίπτυχο του χρέους*. Πρόκειται για ένα μικρό αφιέρωμα ποιημάτων στην Κύπρο και το Πολυτεχνείο. Έτσι αντιλαμβανόμαστε πως η εν λόγω συγγραφέας παραμένει πλήρως συγχρονισμένη με τις κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις του καιρού της και δεν χάνει ευκαιρία να συμπαρασταθεί στους ανθρώπους που το έχουν ανάγκη μέσω των ποιημάτων της.

Το 1975 η συγγραφέας μας επιστρέφει στα γράμματα με την έκδοση ενός Δοκιμίου με τίτλο: *Ο Κωνσταντίνος Θεοτόκης ανάμεσα στους δύο πόλους της ψυχικής του παλινδρόμησης*. Πρόκειται για ένα δοκίμιο μελέτης στην προσωπικότητα του Κωνσταντίνου Θεοτόκη ο οποίος, όπως αναφέρει η ίδια, διακατέχονταν από δύο πόλους: έναν πόλο της αγωνιστικής δράσης και έναν άλλο της πνευματικής προσφοράς. Μέσω αυτών των δύο ο *διανοούμενος Κ. Θεοτόκης, αγωνιζόταν να συνενώσει την πολιτική του συνείδηση, τους κοινωνικούς προβληματισμούς του και τη συναισθηματική του ευαισθησία*²⁶.

²⁴ Βλ. Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου, *Ασυγχύτως συγκροτημένα δοκίμια και σημειώματα βιβλιοκρισίας εκλογή*, Αθήνα 1983, εσώφυλλο βιβλίου.

²⁵ Βλ. στο ίδιο.

²⁶ Στο <https://vivlioanihneftis.wordpress.com/category/%CE%BC%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CF%84%CE%B5%CF%83-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%BF%CF%84%CE%B5>

Το έτος 1975 ολοκληρώνεται για τη συγγραφέα μας με την έκδοση μιας ακόμα ποιητικής συλλογής με τη μορφή *νεοελληνικού επιγράμματος*²⁷, με τίτλο *Σμύρνα Αλώθ*. Η εν λόγω ποιητική συλλογή ανήκει σε εκείνες που πραγματεύονται πατριωτικά ζητήματα, θέματα και προβληματισμούς που δημιουργούν οι εκάστοτε ξεριζωμοί ανθρώπων από τα εδάφη τους.

Την επόμενη χρονιά, το 1976, η ποιήτριά μας εκδίδει την ποιητική συλλογή με τίτλο *Στη σκιά του αμπελώνος*. Εκείνη αποτελείται από ποιήματα τα οποία περιγράφουν τις φρικαλεότητες που προκαλεί ο πόλεμος, ενώ δεν λείπουν ποιήματα με Χριστοκεντρικό θεματικό χαρακτήρα. Ένα από τα ποιήματα τα οποία αναφέρεται σε πολεμικά γεγονότα και εχθροπραξίες, που εξαφανίζουν οποιαδήποτε ύπαρξη αγάπης στα έργα και στις σχέσεις των ανθρώπων είναι το ποίημα με τίτλο «Εχθρική Πολιτεία»²⁸:

Εχθρική Πολιτεία.

Απληστίας λεωφόρους ανοίγεις

μα δε βρισκω ανοιχτόκαρδο βλέμμα.

Πικροδάφνες σταλάζουν τον πικρό τους χυμό

στα ευρύχωρα κράσπεδα ενώ

των τροχών η υπόκρουση ροχθίζει επικίνδυνα.

Σπαραγμός μου, αδελφέ μου, το δάκρυ σου

κι ο θλιμμένος 'εκ βαθέων' στεναγμός σου.

Η αγάπη ντροπιασμένη αποσύρεται

ν' αποθέσει τα δάκρυα

στη γλαυκή λαμπηδόνα των άστρων.

Μα τι μ' ωφελεί να μετράω τ' αστέρια

αν, δε βρισκω, σε κάθε αστέρι,

της αγάπης το λαμπρό φωτοστέφανο;

Γι' αυτό σφαλίζω τα βλέφαρα

τη φωνή του Θεού στην καρδιά μου ν' ακούσω.

[...]

%CF%87%CE%BD%CE%B9%CE%B1/%CE%BA%CF%89%CE%BD%CF%83%CF%84%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BD%CE%BF%CF%83-%CE%B8%CE%B5%CE%BF%CF%84%CE%BF%CE%BA%CE%B7%CF%83/ (επίσκεψη 28.12.2021).

²⁷ Βλ. Ευαγγελία Παπαρήστου Πάνου, *Ασυγχύτως...*, ό.π., εσώφυλλο βιβλίου.

²⁸ Βλ. Ευαγγελία Παπαρήστου Πάνου, *Τα ποιήματα*, ό.π., σ. 49.

Όπως καταλαβαίνουμε από τους τελευταίους στίχους του ποιήματος, η μόνη ελπίδα και ταυτόχρονα διέξοδος για την ποιήτριά μας είναι η φωνή του Θεού, η οποία μεταφράζεται σε αγάπη, την οποία αγάπη αναζητά μέσα από αυτόν η συγγραφέας καθώς δεν μπορεί να την εντοπίσει κάπου αλλού.

Ένα άλλο ποίημα της ίδιας ποιητικής συλλογής είναι το ποίημα με τίτλο «Πρέπει»²⁹. Σε αυτό το ποίημα είναι ξεκάθαρη η ωδή στη διδασκαλία του Κυρίου από την ποιήτριά μας:

*Περιεργάζομαι το φθαρμένο ένδυμά μου.
Κάτω από τούτο το ομιχλώδες περίβλημα
που νοτίζει, ανελέητα το πνεύμα μου
τη θεία ουσία της ψυχής το αείζωον κάλλος,
προσπαθώ να εντοπίσω
τη στιγμή της Μεγάλης εξόδου μου
πρέπει να ακούω καθαρά
την ανάσα του λόγου.
Αλλιώς πώς μπορώ
να παραδώσω το πνεύμα μου
στου ερέβους την ανέλπιστα οδύνη;
Ο λόγος σου κύριε
υπερούσιο εντρύφημα.
Από λοιμούς και λιμούς
φρουρεί τα σκηνώματα.*

Ο ποιητής, δοκιμιογράφος και κριτικός της λογοτεχνίας Δημήτρης Νικορέτζος έγραψε για τη συγκεκριμένη ποιητική συλλογή της Ευαγγελίας Παπαχρήστου Πάνου τα εξής: *Η κ. Π. τοποθετείται στις μεταφυσικές ποιήτριες. είναι ποιήτρια με αγωνιστικότητα που τη διαφλέγει η πίστη. ο τρόπος έκφρασης της συνάδει προς τις συνταγές της νεωτερικής γραφής, Χωρίς όμως νοητικούς εκκεντρισμούς. παρά την πυκνότητα του ποιητικού της λόγου η σκέψη της έχει ένα φως αιθρίας... Η κ. Π. κατάφερε να αποφλοιωθεί από την εξωτερική διάσταση της γυναικείας ιδιοσυγκρασίας και να περιβληθεί το ένδυμα του ασκητή*³⁰.

---

²⁹ Βλ. στο ίδιο, σ. 50.

³⁰ Βλ. Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου, *Στα βήματα του χρόνου*, ό.π., σ. 23.

Αλλού, στην ίδια ποιητική συλλογή, στο ποίημα με τίτλο «Η γη της οδύνης»³¹ η Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου περιγράφει των ανθρώπων την πατρίδα:

*Γκρίζα κτερίσματα κοσμούν το πρόσωπο της ημέρας.
Πόσο σκληρότητα θα ντυθούν οι καιροί μας
όταν τα φοβερά οπλοστάσια θα κοιτάζουν κατάματα τον ήλιο.
Τα αγόρια μας θα σταθούν δυνατά
όταν στις μηλίτσες δεν θα ροδίζουν τα μήλα;
Οι άντρες μας θα περπατήσουν στα κύματα όταν
στις αυλές των σπιτιών η Ραχήλ
θα ανεμίζει τα μαλλιά της αλλόφρων;
Η χειρουργική αγκαλιά της
της νιτρογλυκερίνης την οσμή θα νανουρίζει;
Γη της οδύνης
των ανθρώπων πατρίδα!
Τόσο πολύ σε αγαπήσαμε κι ίσως
γι' αυτό σε προδώσαμε.*

Πρόκειται για άλλο ένα ποίημα επηρεασμένο από τις εχθροπραξίες της εποχής της, ενώ δεν λείπει και η αναφορά σε πρόσωπο της *Παλαιάς Διαθήκης*, όπως η Ραχήλ (η Ραχήλ υπήρξε πρόσωπο της *Παλαιάς Διαθήκης*, κόρη του Λάβαν, μικρότερη αδελφή της Λεία και δεύτερη σύζυγος του Πατριάρχη Ιακώβ³²).

Το έτος 1979 η Ε.Π.Π. χάνει τη μητέρα της κι εκδίδει στη μνήμη της την ποιητική συλλογή υπό τη μορφή ελεγείου με τίτλο *Το φτερούγισμα του Αρχαγγέλου*. Πρόκειται για μια αρκετά μεγάλη ποιητική συλλογή μέσα από την οποία η ποιήτριά μας θέλει να τιμήσει όσο περισσότερο μπορεί τη μνήμη τη μητέρα της. Ένα χαρακτηριστικό ποίημα της παρούσας συλλογής είναι εκείνο με τον τίτλο «Τι άλλο;»³³:

*Συνεχίζω έτσι το ρυθμό της καρδιάς σου
ανάμεσα ορατού και του αόρατου.
Μέσα στα λουλούδια (βουνό) που σου φέρανε*

³¹ Βλ. Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου, *Τα ποιήματα*, ό.π., σ. 48.

³² Βλ. <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A1%CE%B1%CF%87%CE%AE%CE%BB> (επίσκεψη 29.12.2021).

³³ Βλ. Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου, *Τα ποιήματα*, ό.π., σ. 60.

στροβιλίζονται αν η παραδοχή του θανάτου σου,
ήταν το πρώτο και το έσχατο χρέος μου
να σε τυλίξω με αρώματα μεταπλάθοντας
σε πνεύμα το κορμί σου.
Τι άλλο θα επιθυμούσες μητέρα;
στα λουλούδια που πήρες μαζί σου
κρεμάστηκε το κουρέλι της ψυχής μου από
μία κλωστή Γαλήνη η Αόρατη.
Ήταν οι στιγμές που το σκήνωμα σου
ακτινοβολούσε την πραότητα των επουρανίων.
Ταπεινό μεγαλείο αντανακλούσε η όψη σου
καθώς η ψυχή σου κοπέλα του σε απλές
κρυστάλλων θαλασσών αδιόρατων. Τώρα
κολυμπάς στις κατακτημένες επιφάνειες,
με τη δύναμη του Αιώνιου επιπλέεις
μιας κρυστάλλινης θάλασσας.
Μιας θεότητας που αναφέρει σε όλο το σύμπαν.
Τώρα δεν φοβάσαι το χρόνο μητέρα.
Τώρα περιστρέφεται μαζί του σε μία
πορεία θριάμβου αμετάκλητη.

Αλλού στην ίδια ποιητική συλλογή, υπάρχει ένα ποίημα με τίτλο «Το πρόβλημα»³⁴, που αναφέρεται στην αρρώστια της μητέρας της η οποία ωστόσο δεν επηρέασε την ευαισθησία της καρδιάς της και τις μεταφυσικές πνευματικές ανησυχίες της:

Όταν βαριά αρρώστια έπληξε το νου σου
έμεινε ανέπαφη ευαισθησία της καρδιάς σου,
να ανηφορίζει βασανιστική,
δίχως τη φωτισμένη σκέψη σου να ισορροπεί τα διεστώτα.
Το πνεύμα σου αστραφτερό αν και στον ίλιγγο
της τρομερής αρρώστιας αφημένο.
Μα ήταν το συναίσθημά σου δυνατό

---

³⁴ Βλ. στο ίδιο, σ. 63.

*το νόημα της ζωής να θεμελιώνει. Ήταν
η μεταφυσική σου αγωνία
που ανέβαινε στα χείλη από την ψυχή σου
όταν η μεταφυσική σου απορία
μεθόδευε την ώριμη συνειδησιακή σου αγρυπνία.
[...]*

Στο παρακάτω απόσπασμα από το ποίημα με τίτλο «Μόνη μπροστά στο θάνατο»³⁵ περιγράφεται η μοναξιά της μητέρας της κατά τη διάρκεια τις αρρώστιας της:

*[...]
Πνεύματα δίχως άλλο σε παράστεκαν ή μήπως
όλες οι μνήμες ζωγράφιζαν τα σχήματα;
Όλα σε κυκλώναν για να σου υποβάλουν τόσο
το μέγεθος της μοναξιάς σου. Ωστε,
μες στο βελούδο της αγάπης μου μοναχή;
Κι όμως μοναχή μπρος στο θάνατο!
μετατάρσια να καθρεφτίζεται στον ακατάλληλο ουρανό
της προσμονής σου. ακούω να υπομένεις
των Εσωτερικών σου κραδασμών την ξέφρενη πορεία.
Μητέρα! είμαστε μόνοι μπρος στον ΘΑΝΑΤΟ.
κανένας δεν μας σώζει!!!*

Ακολουθεί το υμνητικό προς την μητέρας της ποίημα «Για την αγάπη σου»³⁶:

*Η λαμπερή μεταθανάτια εικόνα σου
σαν “αυτοκτόνο φως” με πλησιάζει.
Μπροστά στο Φέγγος της ανάμνησης
το εγώ μου διαλύεται και νιώθω να λιμοκτονώ
για την αγάπη σου Μητέρα.*

---

³⁵ Βλ. στο ίδιο, σ. 66.

³⁶ Βλ. στο ίδιο, σ. 87.

Στο ίδιο μήκος κύματος, αλλού στην ίδια ποιητική συλλογή υπάρχει το ποίημα με τίτλο «Η μνήμη που πονάει»³⁷:

Μητέρα

φίλτρο του νου μου

της ψυχής μου ανάσασμα.

Τη Μυστική μου σκέψη ανυψώνω σε σένα.

Τον τελευταίο του πόνου σπασμό

στη μνήμη μου άφησες. Κι είναι ο δικός σου

ο θάνατος που μου γνώρισε την τυραννική κατάδυση

στου πόνου τα έγκατα.

Ασυμβίβαστο βάθρο, ο τάφος σου ανεβάζει τη θλίψη μου στην αίσθηση μιας βαθιάς αγωνίας.

Συναγμένες οι μνήμες μου όλες

μαστιγώνουν τις νύχτες μου λεηλατούν την ψυχή μου

ριγμένη σε ένα ημίφως Νοσταλγίας ασίγαστης.

Μα εσύ ευσπλαχνία τρισεύγενη

οδεύεις με στέρα βήματα στις σιγής το μυστήριο.

– ηρωική μέσα στη μοναξιά σου.

– μέσα στη σιωπή σου απόρθητη.

Οδεύεις τυλιγμένη τα αζεδιάλυτα πέπλα

ενός άλλου οράματος. Πού πλανιέσαι μητέρα;

Σε αναζητώ και ολοφύρομαι με ένα κερί

αναμένω μπροστά στη μορφή σου.

Παράφορη έλξη!

Κι όπως αργείς να φανείς καρτερώ το άγγιγμά σου

στο θαμπό φινιστρίνι του άπειρου.

Το 1980 η συγγραφέας επιστρέφει το χώρο του Δοκιμίου με το έργο της *Μορφές αιθρίας*. Σύμφωνα με τον Γιάννη Ανδρικόπουλο στο βιβλίο αυτό: *ο δοκιμιακός της λόγος ξεσκεπάζει την ψυχή και τους λογισμούς των Τάκη Παπατσώνη, Δ. Παπαδίτσα, Μελισσάνθης, Ζωής Καρέλλη, Βασ. Λιάσκα, Γιωργή Κότσιρα, Αντιγόνης Γαλανάκη - Βουρλέκη, Αρθ. Ρεμπώ*

---

³⁷ Βλ. στο ίδιο, σ. 90.

και τις θαλασσινές Μαριές³⁸. Αρχικά, γίνεται λόγος για τη δυνατή θρησκευτική πίστη του Τάκη Παπατσώνη, η οποία ταυτόχρονα αποτελεί και πηγή της αταραξίας του. Σύμφωνα με την Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου: *Η ποίηση του Τάκη Παπατσώνη, ποίηση «θέοθεν ποικιλή», είναι απόρροια της πνευματικής ανάτασης του θρησκευτικού συναισθήματος, της αισθητικής καλλιέργειας, της μεταφυσικής ενατένισης του δημιουργού της*³⁹.

Το επόμενο δοκίμιο του συγκεκριμένου έργου προορίζεται για την «εν Πάτμω ποίηση του Δ. Π. Παπαδίτσα». Σύμφωνα με την ίδια: *ο Παπαδίτσα αποκαλύπτει μία ποίηση που προσεταιρίζεται την προφητική έξαρση του Ιωάννη, στην κατανοητική ατμόσφαιρα του σπηλαίου της Πάτμου*⁴⁰.

Το τρίτο δοκίμιο του βιβλίου αφορά την «υπαρξιακή αγωνία μιας βαθιάς θρησκευτικής συνείδησης», στα ποιήματά της Μελισσάνθης. Σύμφωνα με την Ε.Π.Π.: *Κάθε φορά που έρχομαι σε επαφή με ποιήματα της Μελισσάνθης συλλογίζομαι την πνευματική αγωνία της ποιήτριας, που με γρηγορούσα συνείδηση προσπάθησε –μέσα στη μακρόχρονη ποιητική της πορεία– να υποτάξει τον καταρρακτώδη δεσμότης, επιδιώκοντας σύγκαιρα τη διαπλάτυνση του προσωπικού της «Εγώ», και την πλήρη ταύτισή του μ' Εκείνον το Δυνατό κι Ακατανόητο Θεό, που προκαλούσε το πνεύμα της με έντονες συναισθηματικές μεταπτώσεις. Η ποιητική πορεία της Μελισσάνθης μεταβάλλεται, έτσι, σε πορεία πνευματικής οδύνης, καθώς ο αρρενωπός στοχασμός της ποιήτριας συγκρούεται με την εσώτερη ευαισθησία της*⁴¹.

Το επόμενο δοκίμιο αφορά τις «αμφιταλαντεύσεις ανάμεσα στο ανθρώπινο και το θεϊκό στοιχείο της ζωής», στην ποίηση της Ζωής Καρέλλη. Σύμφωνα με την Ε.Π.Π. οι αμφιταλαντεύσεις αυτές οφείλονται στο γεγονός ότι: *το ανθρώπινο στοιχείο δεσπόζει στην ψυχοπνευματική υπόσταση της ποιήτριας, καθώς η πίστη της στη γονιμοποιό δύναμη της ζωής εντάσσει το ερωτικό στοιχείο στην ανεξέλεγκτη ελευθερία του ατόμου. Η υποστασιακή θέση της αμαρτίας, ως συναίσθημα ενοχής, αποκρούεται, για να παραμείνει ανεπηρέαστη προσωπική ελευθερία. Η αμαρτία είναι ίσως το μοναδικό πρόβλημα που αντίκρυ του παίρνει αρνητική ή αμφιρρέπουσα θέση σε πολλά της ποιήματα η Ζωή Καρέλλη. Και τούτο γιατί αυτό το υπαρξιακό πρόβλημα αντιμάχεται την κατάφαση της ποιήτριας το ερωτικό στοιχείο της ζωής, εκφρασμένο μέσα στην ποίησή της, ως αναφαίρετο το δικαίωμα του ανθρώπου για ερωτική πραγμάτωση*⁴².

Το πέμπτο κατά σειρά δοκίμιο του βιβλίου αυτού, αφορά τον Βασίλη Λιάσκα και φέρει τον τίτλο: «η λυρική ευαισθησία μιας ποίησης διακριτικής». Σύμφωνα με την Ε.Π.Π.:

³⁸ Γιάννης Ανδρικόπουλος, *Η Ευαγγελία Παπαχρήστου-Πάνου...*, ό.π., σ. 7.

³⁹ Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου, *Μορφές αιθρίας δοκίμια κριτικής*, Αθήνα: Μαυρίδης 1980, σ. 5.

⁴⁰ Στο ίδιο, σ. 30.

⁴¹ Στο ίδιο, σ. 61.

⁴² Στο ίδιο, σ. 76.

Η λυρική περιπλάνηση του Βασίλη Λιάσκα ανακαλεί, εξάλλου, και επιβεβαιώνει το θεϊκό στοιχείο μέσα και στην πιο ανεπαίσθητη πνοή ζωής. Οι ποιητικές του εικόνες, είτε συμβολικές είναι αυτές είτε μεταφορικές, έχουν διαύγεια νοηματική, όσο κι αν αναδύονται από πέπλα ορθρινής δρόσου, όσο κι αν ταξιδεύουν με σπόρους φτερωτούς, με σώματα και καρπούς εφήμερης επιβίωσης. Συνταγμένες στην ψυχική όραση του ποιητή εξακτινώνουν τη μυστηριακή μαγεία του ακαθόριστου, συντάσσοντας την περιπέτεια μιας δίψασα ασίγαστης για την αρχέτυπη ομορφιά, που σπαταλιέται κάτω από τον αδυσώπητο νόμο της φθοράς, ενώ παράλληλα διατηρεί τον πυρήνα της μιαν έντονη αβεβαιότητα αναγεννητικής ορμής⁴³.

Το επόμενο δοκίμιο αναφέρεται στον Γιωργή Κότσιρα και έχει τον τίτλο: «η πολιορκία του χρόνου στην ποίηση του Γ. Κότσιρα». Σύμφωνα με την ίδια: *Η ποιητική σύλληψη του Γιωργή Κότσιρα είναι ακμαία, καθώς βρίσκεται τοποθετημένη, ανεπαισθήτως, σε πνευματικό πλαίσιο κάποιας θρησκευτικής κατάνυξης. Ο πλούτος των εικόνων και των εννοιών αποκαλύπτει τη θέαση ενός χώρου ενταγμένου στον απροσδιόριστο χωρόχρονο της αιωνιότητας⁴⁴.*

Το προτελευταίο δοκίμιο του βιβλίου είναι γραμμένο για την Αντιγόνη Γαλανάκη-Βουρλέκη και τιτλοφορείται: «προσπάθεια αρμονικής συνύπαρξης σώματος και ψυχής». Συμφωνώ με την Ε.Π.Π.: *η πνευματική ανησυχία της Αντιγόνης Γαλανάκη-Βουρλέκη εκφράζει την υπαρξιακή αγωνία της, όπου σε στιγμές περισυλλογής και αυτοέλεγχου η ποιήτρια πασχίζει να εξισορροπήσει τις κοσμικές, γενικά, επιδράσεις πάνω στην ψυχή και το πνεύμα της. Η αγωνία εντείνεται όταν το πνεύμα της αγγίζει φιλοσοφικούς στόχους, και ο στοχασμός της αγωνιά να την απαλλάξει από συνειδησιακές μαρτυρίες ολισθηρών βιωμάτων, ενοχλητικών στις βαθύτερες πνευματικές της ανησυχίες⁴⁵.*

Το τελευταίο δοκίμιο του βιβλίου αυτού έχει τον τίτλο: «Ο Αρθούρος Ρεμπώ και οι θαλασσινές Μαρίες». Σύμφωνα με τη συγγραφέα μας: *Χιμαιρικός ταξιδευτής ο Αρθούρος Ρεμπώ ρίχνεται, με το «Μεθυσμένο Καράβι του» στον ωκεάνειο σάλο των παλιρροιών της ζωής, ενώ συνειδητοποιεί και, με τη βοήθεια της μνήμης, βεβαιώνει πως «δεν θυμάται αναβρασμό ποτέ του πιο μεγάλο». Αρνούμενος μία πορεία ζωής συμβατικής ρίχνεται στο ρεύμα των ποταμών του κόσμου, για μία περιπλάνηση, όπου η ευαισθησία του σε συνδυασμό με το ασυμβίβαστο του χαρακτήρα του, συλλαμβάνει τη μελλοντική παραμόρφωση του κόσμου, παγιδευμένου στην πολλαπλότητα και τη ρευστότητα των εγκόσμιων παθών. [...] Έτσι, «Το Μεθυσμένο Καράβι», αυτός ο έξοχος συμβολισμός της εξάλλης ανθρωπότητας, πορεύεται*

---

⁴³ Στο ίδιο, σ. 101.

⁴⁴ Στο ίδιο, σ. 111.

⁴⁵ Στο ίδιο, σ. 127.

δίχως φραγμό, οργώνει την ατέρμονη απεραντοσύνη του κόσμου, καθώς η καταπληκτική φαντασία του ποιητή μεταφέρει το πνεύμα του σε θάλασσες κάποιου άλλου λικνίσματος, όπου ο ρυθμός των κυμάτων θα συμβάλει στην εκτόνωση, θα εντείνει ωστόσο την πνευματική ανησυχία του Ρεμπώ⁴⁶.

Ο Δημοσθένης Ζαδές αναφέρει για το βιβλίο αυτό: η εργασία της διακρίνεται για τη συναίσθηση ευθύνης, απέναντι σε κάθε δημιουργό μα και απέναντι στον αναγνώστη... Μέσα σε λίγες σελίδες μπορεί να αναλύσει την κάθε πνευματική προσφορά και να αποτιμήσει τα θετικά στοιχεία της φέρνοντας σε επικοινωνία την ψυχή του δημιουργού και τον πυρήνα κάθε έργου... Ο πλούσιος και γλαφυρός λόγος είναι το μαγνάδι που μας αιχμαλωτίζει και κάνει κάθε έργο που αναλύει οικείο και αγαπητό⁴⁷.

Γενικά, αρκετοί κριτικοί λογοτεχνίας, αξιόλογοι όλοι τους, έχουν σχολιάσει επαινετικά τα δοκίμια της Ευαγγελίας Παπαχρήστου Πάνου στο σύνολό τους επισημαίνοντας το βάθος των αναλύσεων, την ορθή κρίση της, την ψυχική ερμηνεία, την εύστοχη προσέγγιση και τον πολύπλευρο φωτισμό, προσόντα ακαταμάχητα των κριτικών δοκιμίων της.

Το ίδιο έτος, 1980, η Ε.Π.Π. εκδίδει το δοκίμιο με τίτλο *Ιδού Εγώ, 1+4 δοκίμια για τον Οδυσσέα Ελύτη*. Κριτικοί όπως ο Γ. Δέλιος, ο Π. Β. Πάσχος, ο Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος και ο Πέτρος Γλέζος διαπιστώνουν τη δεξιοτεχνία και την ψυχολογική της εμβάθυνση, τονίζουν το θάρρος και την ασυνήθιστη ψυχική τόλμη, τη ζωντάνια, τη γνώση και τη μαχητική της ειλικρίνεια, εφόδια τα οποία χρησιμοποιεί για να αναλύσει εις βάθος διάφορες πτυχές του Οδυσσέα Ελύτη. Ο Γ. Δέλιος αναφέρει για το συγκεκριμένο βιβλίο: *είναι μια ορθή παρουσίαση με πρόσθετες δικές σας απόψεις*⁴⁸. Ο Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος αναφέρει: *Πολύ καλό δοκίμιο*⁴⁹, ενώ ο Π. Β. Πάσχος: *Φοβερά ενδιαφέρον και οι απόψεις βαθαίνουν σωστά το πρόβλημα*⁵⁰.

Το 1981 η ποιήτρια και δοκιμογράφος εκδίδει την ποιητική συλλογή με τίτλο: *Βατόμουρα σε τροχιά διαπτόντων*. Πρόκειται για μια αξιόλογη ποιητική συλλογή η οποία έχει μεταφραστεί στα γαλλικά το 1985, ενώ σε αυτήν περιλαμβάνονται αρκετά ποιήματα τα οποία είναι αφιερωμένα σε συγγενικά της πρόσωπα, αλλά και σε άλλους ποιητές, όπως ο Καβάφης. Η ποιήτρια ακολουθεί την Χριστοκεντρική θεματική ξανά, ωστόσο δεν λείπουν ποιήματα που εκθειάζουν την *παράφορη έλξη* με την ποίηση.

---

⁴⁶ Στο ίδιο, σ. 137.

⁴⁷ Βλ. Γιάννης Ανδρικόπουλος, *Η Ευαγγελία Παπαχρήστου-Πάνου...*, ό.π., σ. 7.

⁴⁸ Βλ. στο ίδιο, σ. 8.

⁴⁹ Στο ίδιο.

⁵⁰ Στο ίδιο.

Το παρακάτω ποίημα με τίτλο «Στεριώνεις τις γέφυρες»⁵¹, εξυμνεί τον Θείο Λόγο:

*Εδώ ο Λόγος,
μεταπλάθει το μη-δηλωθέν
σ' εκρηκτική ώθηση μυστικών συναντήσεων.
Η νύχτα εκστατική
αχνοφέγγει στις σιγής το ασύλληπτο μύρο.
Εσύ, θησαυρός αμετάβλητος,
κρατείς τη θέλησή μου εγκάθειρκτη
σε φατνώματα υψηλών ανατάσεων,
Στερεωμένη στη σφαιρική κίνηση
της γιγάντιας έλξης σου, αντιτάσσω το όχι
στις γλιστερές επιφάνειες. Σε όλα
τα σημεία του Κύκλου υπάρχουν.
Κι εγώ, κουκίδα αόρατη
εισχωρώ στη μεγάλη πνοή σου.
Μυστήριο Μέγα!
Με ακτίνες φωτός να στεριώνεις τις γέφυρες.
Να βαστάζεις στα δικά σου φτερά
το λιγόθυμο θάρρος μου.*

Στο ποίημα με τίτλο «Παράφορη έλξη»⁵², παρουσιάζεται η σχέση της με την ποίηση:

*Κι η Ποίηση παράφορη έλξη.
Να ιριδίζει
Εδεμική σύνθεση των χρωμάτων.
Όταν ο γλάρος βυθίζει το ράμφος του
στο θαλασσί μελανοδοχείο
και στον κόρφο της θάλασσας σκιρτάει
του φιλιού του το ρίγος
της θεσπέσιας φτερούγας η δόνηση.
Ό,τι μετουσιώνεται σε ποίηση*

⁵¹ Βλ. Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου, *Τα ποιήματα*, ό.π., σ. 97.

⁵² Βλ. στο ίδιο, σ. 98.

ιππεύει τα περάσματα των πουλιών.
Με τον Αρίωνα ταξιδεύει στα ρεούμενα νερά
στα δίχως πορθμεία κανάλια.
Ποίηση σ' αγαπώ!
Καθώς ανεμίζεις τις αισθητές σου
στη μουσική των Θεών, ακλουθώντας
τα κελαηδήματα των πουλιών που σ' αγάπησαν.
Μας αρκεί η χάρη σου,
όταν θρέφεις την πείνα και τη δίψα των Λαών,
με μέλι των Πιερίων βουνών.
Κι υψώνεις τους κορυδαλλούς
στις Ελικώνιες κορφές, τις ασύγκριτες.
Ποίηση σ' αγαπώ!
Όταν αδελφωμένη πορεύεσαι τον ίσιο δρόμο.
Και τον ανθρώπινο πόνο καταλαγιάζεις στους αιώνες των αιώνων.

Αλλού στην ίδια ποιητική συλλογή αφιερώνει στην αδερφή της, το ποίημα με τίτλο «Ήταν τότε που ριγούσε το φως»⁵³:

Ήταν τότε που οι ώρες του δειλινού
κυλούσαν με μίαν αόριστη, μαβιά, μελαγχολία.
Το επίμονο μελί των ματιών σου με γέμιζε φως
καθώς ο φόβος της νύχτας περίσφιγγε τους ορίζοντες.
Κοράκια κοπαδιαστά έφταναν με κρωγμές στον ελαιώνα.
Ήχοι μεταλλική ματαιώνουν την εκκίνηση
κάποιας αόριστης προσευχής. Κι οι ώρες
πορεύονταν τρομαγμένες. Πτυχωμένες
στους άγουρους, ακόμη, στοχασμούς μας.
εφηβική αισθαντικότητας διολίσθαινε
στην προδομένη αρμονία των ήχων,
στων στιλπνών χρωμάτων την ανάπλαση.
Φόβος, μελαγχολία, προσευχή.

---

⁵³ Βλ. στο ίδιο, σ. 106.

*Παρόρμηση, αισθαντικότητα, μελωδία,
τυλίχτηκαν σε στρατσόχαρτα μαύρα, γλιστρώντας
στο συσκοτισμένο παιχνίδι των ασβών.
Ήταν τότε που ριγούσε το φως.
Κι οι πρώτες χαρακιές βυθίζονταν κάθετες
στην εύπλαστη σάρκα μας.*

Ακολουθεί το ποίημα με τίτλο «Τα βατόμουρα της γιαγιάς»⁵⁴, αφιερωμένο, όπως φαίνεται από τον τίτλο ήδη, στη γιαγιά της:

*Απογεύματα ζεστά,
δειλινά που περπατήσαμε μαζί,
συλλαβίζοντας της αγάπης το νόημα.
Ο λόγος Της τρυφερός να μεταπλάθει
τα νοήματα της ζωής σε παραμύθια.
Τώρα, η αγκαλιά της πλεούμενο
στα Λιμανάκια του ορατού.
Λιγαστεύω το δρόμο του αποχωρισμού μας
πλησιάζοντας πάλι
το εκθαμβωτικό κόκκινο των βατόμουρων
στη θύμηση των κουρασμένων χεριών της.
Ήταν η γιαγιά, που μάθαινε το χρώματα,
που μου φανέρωνε την παντοδυναμία των σπόρων.
Σε μονοπάτια πανάρχαια οδηγούσε.
Η μαρτυρία της φωνής της
ανασαίνει ακόμη ανάμεσα
σε πέτρες και ευλύγιστα πεύκα.
Η γιαγιά μου
δεν άφησε στην ασφαλτο κανένα της ψίθυρο.
Καμία της κραυγή.
Τά 'ζησε όλα στην παρθενική τους διαύγεια.
Προτού ο τροχός θολώσει τον ορίζοντα.*

---

⁵⁴ Βλ. στο ίδιο, σ. 109.

Επιπλέον, αξιοσημείωτο είναι και το ποίημά της με τίτλο «Στον Κ. Π. Καβάφη»⁵⁵:

*Να κατοικείς των ιδεών την πόλη.
Με την ιστορική μνήμη να τοξεύει το χρόνο.
Εγκόσμιος να ψωμείς τη φαντασία του νου σου.
Απόκοσμος να κοινωνείς της τέχνης το ρυθμό.
«Μία κίνηση προς την αιωνιότητα η τέχνη σου».
Κι όμως η άβυσσος να περιπαίζει τις πληγές σου.
Μα εσύ ορθός
το ορόσημο της τέχνης να αρμενίζεις
με το μαβί στο πέτο σου λουλούδι.
Αισθαντικέ αμαρτωλέ τα κηροπήγια σβηστά.
Χαμένα μες στη νύχτα των μωρών παρθενών.
Αισθαντικέ αμαρτωλέ,
τη μυστική φωνή σου ποιος την άκουσε;
Αγάπη και συγνώμη από μας,
για το μεγάλο το παράθυρο που άνοιξες.
Κι εισόρμησε το φως πλαστουρημένο,
«ας πάει να λέει» ο καθένας για το πάθος σου.
«Δεν αποδείχθηκε, ας πάει να λέει».*

Το 1983 η Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου δίνει το βιβλίο: *Ασυγχύτως συγκροτημένα*. Πρόκειται για δοκίμια και σημειώματα βιβλιοκριτικού προσανατολισμού. Όπως μας αναφέρει η ίδια: *Ανάμεσά τους καταξιωμένους λογοτέχνες ο αναγνώστης θα συναντήσει και την παρουσία μερικών ποιητών που είναι αδόκιμοι και που το λογοτεχνικό τους μέλλον δεν μπορεί από τώρα να προβλεφθεί με βεβαιότητα. Τα σημειώματα επομένως για τους ήσσονες ποιητές γράφτηκαν και δημοσιεύτηκαν σε εφημερίδες και περιοδικά με σκοπό να δοθεί στους Νέους αυτούς συγγραφείς και η προσωπική μου γνώμη δημόσια ενυπόγραφή*⁵⁶.

Τα δοκίμια του βιβλίου αυτού αναλύουν την θάλασσα ως φυσική παραβολή και αλληγορική εικόνα στο ψαλμούς του Δαβίδ, τη θριαμβευτική είσοδο του Ιησού στα Ιεροσόλυμα και τη δόξα της Ελλάδος, τον ρεαλισμό στον Κ.Π. Καβάφη, την ειλικρίνεια ως στοιχείο

⁵⁵ Βλ. στο ίδιο, σ. 110.

⁵⁶ Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου, *Ασυγχύτως συγκροτημένα*, Αθήνα 1983, σ. 5.

εξομολογητικό στην ποίηση του Γ. Δ. Καχριμάνη, ενώ γίνεται αναφορά στα Ποιήματα της Χριστιανικής λογοτεχνικής συντροφιάς με τον τίτλο σφραγίδες.

Τα σημειώματα με βιβλιοκρισίες που περιλαμβάνονται στο βιβλίο αυτό, έχουν γίνει κατόπιν εκλογής και αφορούν κατά αλφαβητική σειρά τους: *Αναγνωστάκη Μανώλη, Αναγνώστου Τάσο, Βαλασκαντζή Δημήτρη, Βλαχογιάννη Ντίνο, Βότση Όλγα, Βρεττάκο Νικηφόρο, Γαβαλλά-Γρύλλη Ειρήνη, Γιαννόπουλο Άλκη, Γκούμα Φανή, Δήμου Νίκο, Δημουλά Βασιλική, Ζαδέ Δημοσθένη, Θωμαΐδη Διονύση, Καβάφη Κ. Π., Κατσίνη Μήτσο, Καχριμάνη Γιώργο, Κόλλια Σήφη, Κουτσοχέρα Λέτα, Κοφίνη Γιάννη, Λάγκε Έρση, Λαζανά Βασίλη, Λουρμπάκου Βαλεντίνη, Μαρματσούρη Λευτέρη, Μαυρεδάκη Μαίρη, Μερεντίτη Κωνσταντίνο, Μιχαλόπουλο Γιώργο, Μπαλάσκα Νίκο, Παναγιωτούνη Πάνο, Παναγουλόπουλο Γιώργο, Παναγιωτάτο Γ. Γ. Σ., Παπαθανασόπουλο Θανάση, Παπακωνσταντίνου Νίκο, Πάσχο Π. Β., Πηγαδιώτη Κώστα, Ρόζο Ευάγγελο, Ρώτα Αικατερίνη, Σταμάτη Κώστα, Στασινόπουλο Μιχ., Τσιλιμάντο Κώστα, Τυπάλδο Νίκο και Χρυσοχόου Ιφιγένεια.*

Το 1983 εκδίδεται από τη συγγραφέα μας το δοκίμιο με τίτλο *Η Αποκάλυψις του Ιωάννη. προσεγγίσεις στο αισθητικό και εννοιολογικό πρόβλημα του κειμένου της «Αποκάλυψης»*. Πρόκειται για ένα έργο στο οποίο αναλύεται η *Αποκάλυψη* του Ιωάννη και εκφράζεται η άποψη της ποιήτριας για τα όσα πρόκειται να γίνουν την ώρα εκείνη.

Το 1985 η ποιήτρια και δοκιμιογράφος εκδίδει την ποιητική συλλογή με τίτλο: *Του βιβλικού αμπελώνος οι βότρυες*. Δικαίως, έπειτα από αρκετές τυπωμένες ποιητικές συλλογές, θεματικά προσανατολισμένες προς το Χριστό και τη Χριστιανική Ορθόδοξη θρησκεία γενικότερα, κερδίζει το πρώτο βραβείο ποίησης της Χριστιανικής Λογοτεχνικής Συντροφιάς, στη μνήμη του Χριστιανού ποιητή Στέφανου Μπολέτση. Για τη συγκεκριμένη ποιητική συλλογή, ο Ε.Μ. Μόσχος αναφέρει: *η Ε.Π.-Π. θητεύοντας από χρόνια στη θρησκευτική ποίηση, χάρη στα γερά θρησκευτικά βιώματα που διαθέτει, μας έδωσε το 1985 την συλλογή με τον τίτλο «Του βιβλικού αμπελώνος οι βότρυες», που την αναδεικνύει σε μία καθαυτό θρησκευτική ποιήτρια υψηλών συλλήψεων και πραγματοποιήσεων. Ο λόγος της είναι διαυγής, ξεστός, μεταρσιωτικός, παραμυθικός, λυτρωτικός. Η γλώσσα της είναι πλούσια, ευέλικτη, χυμώδης, αληθινά βιβλική⁵⁷. Με επαινετικούς λόγους μίλησε και ο Βασίλης Λαζανάς για τη συγκεκριμένη ποιητική συλλογή λέγοντας: *ομολογώ ότι με σαγήνευσε η πλούσια, η επίλεκτη γλώσσα, μία γλώσσα, που συγχωνεύει τον απέραντο θησαυρό της ελληνικής γλώσσας, από την**

---

⁵⁷ Βλ. Ευαγγελία Παπαρήστου Πάνου, *Στα βήματα του χρόνου*, ό.π., σσ. 22-23.

ομηρική εποχή ως στη σημερινή εποχή και παραμένω, όπως σας είπα, εκστατικός και έκθαμβος και ψιθυρίζω: *Ιδού η ποίηση!*⁵⁸

Η ποιητική συλλογή περιλαμβάνει αποκλειστικά και μόνο ποιήματα τα οποία έχουν ως κυρίαρχο θέμα τους τον Χριστό.

Ακολουθεί ένα χαρακτηριστικό ποίημα της συλλογής με τίτλο: «Ω, θεέ μου»⁵⁹:

*Αν εγώ, με το λίγο της τέχνης μου,
ανάβω τη δάδα μιας παγκόσμιας αγάπης,
πώς, Εσύ, που ορίζεις τα σύμπαντα,
τις δυνάμεις που ρέουν, που τήκονται,
τις δυνάμεις που αποσπούν και συνθέτουν,
πώς, Εσύ, δεν θα σήκωνες ένα φύλλο πλατύτερο,
κι απάνω στον εύθραυστο μίσχο του δεν
θα κρατούσες το βάρος μου;
Με ακτίνες φωτός προσδένεις τον κόσμο στην αιώρα του σύμπαντος.
Στεριώνεις τις γέφυρες πάνω από βάραθρα. Μας υψώνεις πάνω από θύελλες.
Από στημένες παγίδες μας σώζεις, Εσύ,
των οφθαλμών μου, θωπεία. Ιμάτιον
πορφυρούν της ντροπής και του φόβου μου.
Εσύ, ο αγρός των πεινώντων,
διαμελίζεις τον άρτο σου, Εσύ,
«ο ποιμένων εν τοις κρίνοις», Εσύ, ο Ιησούς
ο Αθώος Αμνός «επί όρη αρωμάτων» ανέρχεσαι.
Ω, Θεέ μου, το βλέπω.
Μέσ' στ' αρώματα σαλεύει η σκιά Σου.
Μέσ' στα χρώματα διαθλάται η ματιά Σου.
Ο λόγος Σου οίνος αγαθός στο λαρύγγι μου.
«Εξέλθωμεν, Κύριε, εις αγρόν, αυλισθώμεν
εν κόμαις», ο λαός Σου Σ' αγάπησε.
Ιδού της ερήμου το δάκρυ πως ρέει ως χείμαρρος
προ των βημάτων Σου.*

⁵⁸ Βλ. στο ίδιο, σ. 23.

⁵⁹ Βλ. Ευαγγέλια Παπαχρήστου Πάνου, *Τα ποιήματα*, ό.π., σ. 114.

Στο ίδιο μήκος κύματος και με την ίδια θεματική γράφεται και το ποίημα με τίτλο «Στη γοητεία του λόγου Σου»⁶⁰:

*Εράσμιο πρωτοβρόχι η γοητεία του λόγου Σου,
με καθλώνει στη γωνία του γραφείου,
όπου «η τίκτουσα χάρις» των ποιητικών μου εξάρσεων
γεννοβολάει το λόγο, τον «άλατι ηρτυμένον».
Εδώ η ποίηση στοιχειοθετεί την παρουσία Σου
μορφοποιεί το ασύλληπτο, κι ο στίχος ευθύπλους.
Καθήμενοι - οραματιζόμενοι στέλνουμε την εσώτερη
όραση σε φωταύγειες εράσμιες. Έξωθεν των
βλαστών η επάνθησις αναρριχάται στο φρύδι
του ανοιχτού μου παράθυρου και ανθίζει ο νους,
συντάσσοντας τον ερωτικό του Λόγου υμέναιο.
Οι στίχοι μας, κυπαρισσόμηλα άτρωτα, χτυπούν
το μητρικό περίβλημα της ενδότερης ποίησης.
Κι όπως ανεβαίνει η θάλασσα «εν μέσω κυμάτων αυτής»
έτσι βουίζει ο στίχος, ερχόμενος από
το καύμα του φωτός και της έξαρσης, ή
από την αγαθή του λόγου διόδευση.*

Η συγκροτημένη και πειθαρχημένη Χριστοκεντρική θεματική της, είναι φανερή επίσης στο ποίημα με τίτλο «Εσύ, ο ορθρινός αυλός»⁶¹:

*Σε γνώρισα να διαμελίζεις τη σάρκα Σου
αντίδωρο στην πίκρα των λαών. Στα δάχτυλά
του όχλου που Σε χλεύαζε.
«Άφες αυτοίς» και άκουσε το βόγγο μας.
Όταν τα σπίτια μας παράδιναν σε εμπρησμούς,
και «άνθρακες πυρός» κατέτρωγαν τις σάρκες μας,
Εσένα ακολουθήσαμε «εν τη κοιλάδα της δρυός».
Εσύ, η λάμπουσα κορφή των αναβάσεων μας*

⁶⁰ Βλ. στο ίδιο, σ. 115.

⁶¹ Βλ. στο ίδιο, σ. 122.

*βύσσινο θάλπος, ροδανί, κι οι πόδες Σου κλώνοι φυτών που ακμάζουν στους ροδώνες.
Εσύ ο ορθρινός αυλός στην ένδεια των ψυχών.
Κάθαρση της ελευθερίας μας ο λόγος Σου.
Λαμποκοπάει το ζίφος Σου ανοίγοντας οδούς
στις σκληροτράχηλες καρδιές των επισυναχθέντων...
Λυσιτελής ο Χρόνος των αγωνιστών Σου, Κύριε,
όταν ο όρθρος των αγίων Σου
την αυστηρή μορφή τους καταυγάζει.*

Ακολουθεί το ποίημα με τίτλο «Ο ανέστιος της αγάπης»⁶², ένα ποίημα που εξυμνεί τον Κύριο:

*Εσύ, που περιβλήθηκες,
του μαρτυρίου Σου τη μολπή, Εσύ ιστορείς
και της ανάστασης το μέγα Ρήμα. Εσύ,
και της θάνατης ψυχής το νείκος διαφεντεύεις.
Εσένα τον ανέστιο, της αγάπης εραστή,
ο ήχος των καιρών μας Σε αγνόησε.
Όμως εγώ,
τί όνομα ακόμα να Σου δώσω, αδελφιδέ μου;
«Μύρον εκκενωθέν» το όνομά Σου και με μέθυσε.
Νεάνιδες Σ' αγάπησαν Εσένα,
που ανασταίνεις μέσα τους
ό,τι πληγώνει η ζωή κι ο θάνατος σκοτώνει.*

Άλλο ένα ποίημα-ωδή προς τον Ιησού, είναι και εκείνο με τίτλο «Έτσι απλά Σ' αναζητώ»⁶³:

*Έτσι απλά Σ' αναζητώ στον όρθρον τις μαρμαρυγές,
όταν η δύση κι η ανατολή —«χρυσές ροδιές»—
φέρνουν τα πουπουλένια όνειρα στο ρόδινο
της αταλάντευτης ελπίδας μου σε Σένα.*

---

⁶² Βλ. στο ίδιο, σ. 123.

⁶³ Βλ. στο ίδιο, σ. 124.

Εσύ περνούσες κάποτε ευφραϊνόμενος
στο λόγο της παιδίσκης Σου.
Τώρα περνάς κι εγώ αφουγκράζομαι τους σπαραγμούς
μέσ' στις φτωχές καρδιές των αδελφών μου.
Γι' αυτό, πως να Σε ιδώ στο θάμβος της ανατολής,
που ρίχνει στα μαλλιά μου αστραπές;
Κυκλώνουν τον αστέρα μου περαστικοί τυφώνες.
Κι όμως ανάμεσα
στα εωσφορικά χαμόγελα του σκότους
λάμπουν οι άφθονες αισθήσεις της αυγής,
γιατί Σου εδόθη κάλαμος για να μετράς
τις αποστάσεις μου από Εσένα.
Κι όλο μετράς. Το δρόμο τον κονταίνεις κι έρχεσαι.
Μέτρησε τον αυλόγυρο του οίκου Σου, Ιησού,
τους διαδρόμους πλάτυνε για να περάσουν τα πρόβατα τα παραπλανημένα.

Αξιοσημείωτο είναι και το ποίημα με τίτλο «Στα όρια της εσχατιάς»⁶⁴:

Υπάρχεις σίγουρα.
Κι η Ραχήλ και ο Θωμάς
στης εσχατιάς τα όρια Σε βρίσκουν.
Έως τον έσχατο αιγιαλό τα χέρια μας Σε ψαύουν.
Και κατοικείς σ' όλα τα έσχατα της γης, Εσύ,
που υψώνεις τις νεφέλες και
στις κορυφές των πεύκων τραγουδάς.
Κι αν ως τα έσχατα των θαλασσών κατασκηνώσουμε,
Εσύ, με ιριδισμούς ροδοβαφείς, θα μας ακολουθείς,
και ως εσχάτου χρόνου θα μας περιμένεις.
–Νύμφη εγώ κι αγρύπνησα στον θεϊκό ερχομό Σου.
Μέσα στη σύγχυση του σπαραγμού μας εναλλάσσονται
οι ορίζοντες κι εγώ με την ασπαίρουσα συνείδηση
θα εξοφλώ μια-μια τις οφειλές μου.

---

⁶⁴ Βλ. στο ίδιο, σ. 128.

*Κι όταν θα μεταλλάξεις τους ορίζοντες θ' απεμπολώ
το ένδυμα του φόβου μου πετώντας το
στην αίσθηση και στην αφή των χοϊκών πραγμάτων.
Το φέγγος Σου εξωραϊζει την αγάπη μου
και νιώθω να υπάρχω ως συνείδηση
αποκαλύπτουσα την ωραιότητα της θεϊκής μορφής Σου.*

Το ίδιο έτος, 1985, η ποιήτρια εκδίδει το ποίημα «Framboises sur orbite d' étoiles filantes». Πρόκειται για μια σημαντική έκδοση, καθώς μέσω αυτού του ποιήματος απέκτησε δίπλωμα και μετάλλιο στον Διεθνή Διαγωνισμό από την Ακαδημία Γραμμάτων και Τεχνών του Perigord της πόλης Μπορντώ.

Το 1986 η ποιήτρια εκδίδει άλλη μία ποιητική συλλογή με τίτλο *Τα πήλινα βλέφαρα*. Πρόκειται για άλλη μία ποιητική συλλογή της οποίας η θεματική είναι Χριστοκεντρική, ενώ σε αυτήν συμπεριλαμβάνονται και ποιήματα τα οποία είναι αφιερωμένα σε φίλους και συγγενείς της Ευαγγελίας Παπαχρήστου Πάνου.

Ακολουθεί το ποίημα «Της πολιτείας τ' αδιέξοδα»⁶⁵, το οποίο είναι αφιερωμένο στον Άκη Σιουρούνη με αφιέρωση στην αρχή του ποιήματος *Κύριος ο Θεός ευοδώση την οδόν σου*:

*Όταν τα κράσπεδα της πολιτείας δρασκελήσαμε
λουρίδες ρεύματα μας τύλιζαν προτάσσοντας
των παλαιότερων τα κεκτημένα δικαιώματα.
Ανυπεράσπιστοι σταθήκαμε και δεηθήκαμε,
γιατί στα τόξα των πυλώνων διακρίναμε
τους αρχαγγέλους να μας γνέφουν με οικειότητα.
Να μας ειδοποιούν για το σχεδόν αδύνατον
να φύγεις σώος απ' της πολιτείας τα τεχνάσματα.
Διασταυρώνονται οι δρόμοι των εισερχομένων
με τους καθεύδοντες που κάποτε
ουρανοβάμονες πετούσαν προς την πολιτεία,
για να ριχτούν μέσα στον χαύνο ύπνο.
Ο επισιτισμός για μας ήταν φτωχός, κι εμείς
τις σκάλες της Σχολής με κόπο ανεβαίναμε,*

---

⁶⁵ Βλ. στο ίδιο, σσ. 132-133.

ενώ ο γδούπος πίσω μας εσήμαινε την πτώση
ενός από τους πεινασμένους μας συντρόφους.
Στην πολιτεία έσωθεν οι τεθλασμένες των οδών
έσμιγαν με τις λεωφόρους της. Σ' αυτόν
τον φαύλο κύκλο εμείς αναζητήσαμε
τις πιπεριές των ελληνίδων παραδόσεων.
Μ' ακέραια δάχτυλα το όνειδος της πείνας ψηλαφήσαμε
ανακαλώντας τις ηλιόλουστες στιγμές
της μητρικής αγκάλης.
Σαν άγγελοι απλώνουμε τις άμωμες φτερούγες,
καθώς στεκόμασταν στην ήρεμη σκιά της νεραντζιάς
των αθηναϊκών πεζοδρομίων κι ευφραινόμασταν
στα λιγοστά πορτοκαλένια της χαμόγελα.
Τώρα Βαβέλ. Παντού Βαβέλ κι η Βαβυλώνα,
με το σβησμένο θαύμα του πολιτισμού μας,
συνδιαλέγεται κάτω απ' το νέφος του θανάτου.

Άλλού στην ίδια ποιητική συλλογή εντοπίζεται το ποίημα με τίτλο «Αυταπάρνηση»⁶⁶,
που είναι αφιερωμένο στην Όλγα Βότση:

Η παραφορά της ζωής,
που μας αγγίζει σε εξάισιες στιγμές προσφοράς.
Αυτός ο άνεμος της σπαρακτικής αγάπης,
που έρχεται σαν θύελλα
σαν ίλιγγος μεθυστικός
σαν ποταμός ανυπόταχτος, παίρνοντας στην
βαθιά του κοίτη τους τελευταίους δισταγμούς.
Κι είναι ακόμα η αστραπή μέσα στη νύχτα.
Της αιωνιότητας η μακρινή φωνή που μας καλεί
το τελευταίο σκαλοπάτι ν' ανέβουμε. Κι είναι
η φωνή που σημαδεύει κατάστηθα
τη γυμνή μας σάρκα όταν, εμείς, προσφέρουμε το

---

⁶⁶ Βλ. στο ίδιο, σ. 150.

τελευταίο ψίχουλο του άρτου μας στους υπερόπτες.
Την τελευταία της ψυχής μας αντίσταση
στην απαστράπτουσα πανοπλία της αγάπης. Κι είναι
το λαμπερό ζίφος που σχίζει με τη λάμψη του
το σκοτάδι της δίμορφης νύχτας.
Κι είναι τούτη η αυταπάρνηση
η τελευταία κραυγή του σταυρού,
όταν στην έπαρση της μεσημβρίας ο Ιησούς
γέρνει την κεφαλή του, στο ματωμένο φτερό,
αφήνοντας στον κόσμο, διαθλασμένο
τον τελευταίο του χαιρετισμό, κι η αηδόνα πιο εκεί
να θρηνεί την απώλεια.

Ακολουθεί το ποίημα με τίτλο «Αντιπαράθεση»⁶⁷, το οποίο ανήκει στα Χριστοκεντρικά, προσανατολισμένα ως προς το θέμα τους, ποιήματα:

Μετρούσαμε ξάγρυπνοι της σελήνης τα τέταρτα.
Κι όταν το φως της χανόταν εμείς
τότε θυμόμασταν τα κρύα κρεβάτια μας.
Πώς περνούσε η νύχτα με σύντροφο ένα τριζόνι επίμονο;
Πώς περνούσε η νύχτα δίχως ένα τριαντάφυλλο;
Όμως,
πίσω απ' τις ώρες της νύχτας το χέρι σου,
ως στήλη φωτός, μας έγνεφε πρόσχαρα.
Κι η νύχτα γινόταν άφατη μέρα.
Περνούσαν καταρράχτες φωτός ασταμάτητα.
Καταρράχτες του Αιώνιου χύνονταν στις
ζώης το ποτάμι. Ψυχή μου θυμάσαι;
Εσύ, που αντίκρυσες τους ροδώνες του Αιώνιου,
γιατί να φοβάσαι τα πλοκάμια του αντίδικου;
Αποθέτεις τις ωδίνες στο σώμα της γης,
και γλυκός κατεβαίνει ο πράος αγέρας από

---

⁶⁷ Βλ. στο ίδιο, σ. 148.

τους ροδώνες του άρρητου.
Εκείνος, ο γλυκός στεναγμός, ο Ιησούς,
ζωντανεύει την όψη σου μόλις σου γνέφει,
και στον κήπο ακούγεται ο ανάλαφρος ήχος
των ωραίων βημάτων του.
Γλυκειά Σουλαμίτις, ψυχή μου,
πόσες φορές τον αναζήτησες μέσ' στα πυκνά
του κήπου φυλλώματα, όταν άλλοι αλλού
σε φαντάζονταν ζαρκάδι ατίθασο;
Στους πλατείς διαδρόμους του οίκου σου Κύριε,
οι άμωμοι διώχνουν το βουητό της ζωής.
Σε υποδέχονται πληγωμένοι, μα σώοι.

Άξιο αναφοράς είναι και το ποίημα με τίτλο «Στη μνήμη του φοιτητή Δημήτρη Τόμπρου (πέθανε από την επάρατη νόσο)»⁶⁸:

Σε γνώρισα να βαστάζεις τη γνώση στ' ολόφωτο
μέτωπο, κι η ματιά σου να λάμπει
στις συλλήψεις υψηλών νοημάτων.
«Έως ημέρα θανάτου σου» την επιστήμη θεράπευες. Τώρα
λάμπεις αμέριμνος στο άπλετο φως, ευφρόσυνο άνθος,
το θάλπος μακαρίας ζωής να τυλίγεται.
Δοσμένος τη γνώση μυστικών οραμάτων, γλυκέ θησαυρέ,
με φτερούγες αγγέλου υψώθηκες πάνω απ' τα γήινα,
δρασκελώντας της νόσου των ακάνθινο φράχτη.
Μου κλέβεις τη σκέψη μου κι απορώ
μπροστά στο μυστήριο του πικρού σου θανάτου.
Όμως, εσύ, αναχώρησες με τη γνώση του αιώνα μας την
επιστήμη να φέρεις στην απλά του γλαυκού στερεώματος.
Είναι ο θάνατος εις τον άνδρα ανάπαυμα;
Μα εσύ απήλθες ως έφηβος, έτσι αντιστέκομαι,
βλέποντας πως ο θάνατος «ήψατο και δικαίων» ακόμη.

---

⁶⁸ Βλ. στο ίδιο, σσ. 151-152.

«Ανέβη ο θάνατος διά των θυρίδων» και άρπαξε την
ανταύγεια της έφηβης σκέψης σου. Ο δικός μας ο θρήνος
ανέβαινε όπως εσύ μέχρι θανάτου τας βασάνους υπέμενες.
Θρηνωδούσα η μητέρα σου εκραύγαζε: «ου μη ίδω τον θάνατον
του παιδιού μου.» Ο δρόμος της την ώρα είν' έρημος και
λυγίζει μπροστά στο ολάνθιστο φέρετρο.

Γιε της ανοίξεως ω, γιατί να φύγεις εσύ, που τα χείλη σου
έδιναν το φρόνιμο λόγο, τη σιωπή τη σοφότητα;

Φορτωμένος την επάρατη νόσο θυμάμαι πως άφηνες
το πρώτο σκαλί κι ανηφόριζες «εν αγώνι θανάτου.»

Εκοιμήθεις τόσο βαθιά.

Το κορμί σου που πόνεσε τόσο πολύ αναπαύεται τώρα
ξαπλωμένο στην τελευταία στρωμένη την ολόχρυση.

Ο ύπνος γαλήνιος, κι όπως άπλωσα την έσχατη ώρα
να θωπεύσω τα ήρεμα βλέφαρα ο θρήνος εράγισε την
φλεγόμενη πέτρα του θερινού απογεύματος.

Ο ήλιος στεκόταν στη δύση του άφεγγος όπως, Εσύ,
«ερχόμενος εν ονόματι της ανοίξεως», έφευγες άπραγος.

Ήσουν, λοιπόν, ο φυγάς απ' τον ψεύτικο κόσμο μας;

Πύρινο λίθο απόθεσες στην καρδιά των αθώων
και προσπέρασες της φτηνής μας ζωής το κατώφλι. Εσύ,
εστάθης ο άμωμος θρίαμβος την ημέρα εκείνη.

Κοντινός στην ψυχή μας κι όμως τόσο απόμακρος,
μας χαιρέτησες άψογος με τα μάτια κλειστά,
ως ο θάνατος το χάος διάνοιγε.

Ποια λέξη ν' αντιπαραβάλλω στο θάνατο, ποια λέξη;

Ό,τι κι αν πω θα 'ναι ύβρις! Σιωπή!

Ποια λέξη λοιπόν, όταν η αγάπη, κραταιά ως θάνατος,
αντιστέκεται στον πικρό σου μνημόσυνο;

Και είναι ηδύς πας τρόπος θανάτου;

Κι όμως το βλέπω:

αίμα και θάνατος τις πλατείες μας κάλυψαν.

Κι ο θάνατος τώρα ποιμαίνει τις ώρες μας.

Από τα παραπάνω ποιήματα συμπεραίνουμε πως η ποιήτρια και δοκιμογράφος βοηθούσε κι εξύψωνε μέσω της ποίησής της κάθε άνθρωπο τον οποίο θεωρούσε αρωγό για την Λογοτεχνία, ενώ ακόμη κι όταν εκείνοι οι άνθρωποι έφευγαν από τη ζωή, η Ε.Π.Π. τιμούσε τη μνήμη τους μέσω των ποιημάτων της.

Ένα άλλο ποίημα της ίδιας ποιητικής συλλογής το οποίο περιγράφει τους προβληματισμούς και τις διαφωνίες της Ευαγγελίας Π. Π. σχετικά με οποιαδήποτε μορφή εχθροπραξίας, αλλά και γενικότερα ιδεολογιών που οδηγούν τον κόσμο –υπό την έννοια του πλανητικού οικοσυστήματος– στο θάνατο, είναι εκείνο με τον τίτλο «Τα πουλιά διαβαίνουν ανύποπτα»⁶⁹:

*Είναι στιγμές που φοβάμαι το πέρασμα.
Αυτόν τον πανάρχαιο τρόπο φυγής, από τότε
που η θέαση του χρυσίζοντος μήλου εθώπευσε
το πρώτο μας βλέμμα.
Λατρέψαμε την όμορφη όψη της γης, κοιμηθήκαμε
στη ζέστη της αγκάλης.
Στη γόνιμη μήτρα της
ο σπόρος του σύμπαντος πήρε μορφή.
Της ζωής ο προαιώνιος ήχος κυλάει ερχόμενος
μέσ' από τους πιο μακρινούς γαλαξίες.
Η χλόη παράμεινε άτρωτη στην
θαλπωρή της δικής της ταπεινώσης. Όμως
επλήθυναν των ανθέων οι κάμπιες,
κι οι σκόληκες άνοιξαν το πελώριο στόμα τους.
Η φύση στενάζει μαζί με τον άνθρωπο.
Σ' έναν ουρανό που φοβάται τον «πύρινο ήλιο»,
τα πουλιά διαβαίνουν ανύποπτα.
Σταματούν στις κορφές των βουνών, και προσεύχονται.
Κοιμούνται εκάστην εσπέρα ευδαίμονα.
Θα ξυπνήσουνε, κάποτε, έντρομα,
με του νέφους την επίμονη οσμή,*

---

⁶⁹ Βλ. στο ίδιο, σ. 144.

να πεθάνουν επάνω στις καμένες μας σάρκες.
Ίσως κι αυτά φοβούνται το βίαιο πέρασμα.
Ίσως κι αυτά ονειρεύονται την
φωτιά τ' ουρανού και της γης.
Το σκεφθήκατε εσείς,
που οδηγείτε τον κόσμο στο θάνατο;

Το 1987 η ποιήτρια χάνει τον πατέρα της κι εκδίδει την ποιητική συλλογή με τίτλο *Η ανάπαυση του πατέρα*. Πρόκειται για ελεγείο στο θάνατό του, μέσα από το οποίο η ποιήτρια προσπαθεί να τιμήσει τη μνήμη του. Ακολουθούν χαρακτηριστικά ποιήματα της συλλογής:

«ΠΙ»⁷⁰

Ο Χρόνος σου στάθηκε εγκάρδιος φίλος.
Σπλαχνικός, δεν εβίασε της ζωής στη διάρκεια, όμως
το πέρασμά σου στην άλλη όχθη έφθασε ξαφνικό,
αν και ο άγγελος σου σε κράτησε
απ' τα δυο σου χέρια, που σαν τρεχαντήρια,
αυλάκωναν την άγραφη κόλλα. Σηκώθηκες
ζαλισμένος απ' τη μηχανή για να πέσεις στο δάπεδο,
ριγμένος στην παγίδα της αμετάκλητης ώρας.
Δεν ξεκίνησες στη φυγή σου σαν ανώνυμος θρήνος.
Δεν πέρασες σα λουλούδι ριγμένο στη ράχη
ενός ποταμού, να χαθείς ξαφνικά απ' τα μάτια μας.
Τριάντα μία ημέρες περνούσες
πηγαίνοντας στη σταθερή σου κατάδυση,
έως ότου χάθηκες στου θανάτου τα άδυτα.
Τριάντα μία ημέρες κολυπούσες στα νερά
της λίμνης έως ότου ο θάνατος σ' έσπρωξε
οριστικά στο μεγάλο ποτάμι. Και τότε
ο καβαλάρης σου έφερε το μαύρο άλογο,
να διαβείς υπερήφανος τον ποταμό,
που δεν έχει γυρίσματα, που έλκεται
απ' το μυστήριο του ωκεάνειου βάθους.

---

⁷⁰ Βλ. στο ίδιο, σ. 165.

«VI»⁷¹

*Ποιος νοιαζόταν για σένα ως έβλεπε
την αγκαλιά σου φορτωμένη φακέλους
ενός μόχθου, που μυστικά μελωδούσε
τον παλμό της καρδιάς σου, το φέγγος
ενός ασίγαστου νου,
που μήτε τη νύχτα εκάθευδε.
Η ευφορία του πνεύματος δεν σταματούσε
να φωτίζει με λάμψεις την όραση που
συνεχώς αδυνάτιζε. Πάντοτε
σκυμμένος στα ιερά σου γραφτά μας καλούσες
να γευθούμε τους εξάισιους του μυαλού σου καρπούς.
Της μοναξιάς σου βιώματα.
Επάλξεις ιδεών, που εν μέσω πολλών
απογοητεύσεων βίωνες.
Ναι, πατέρα,
η μοναξιά του σκεπτόμενου όντος είναι πικρότατη,
κι ας ανοίγει τις πόλες του σύμπαντος.
Οι νέοι ορίζοντες έχει γεύση πικρή.
Είναι ο καινούριος της γνώσης καρπός,
που ορθρίζει χρεώνοντας την καινούργια αυγή.
Γι' αυτό δεν ζητούσες να βάλεις τελεία και παύλα
σε σκέψεις που σφήνωσαν μέσα στο νου σου,
και μαστίγωναν τελευταίες δυνάμεις σου. Όμως,
βιαζόσουν να φτάσεις στο τέλος.
Ποιο τέλος, πατέρα;
Σταματά η λευκή αστραπή να ραμφίζει το νου;*

«VII»⁷²

*Έτσι οι μέρες σου εναγώνιες κύλαγαν. Όμως,
τα χέρια σου, δυο μεγάλα φτερά, που σε φέρνανε*

---

⁷¹ Βλ. στο ίδιο, σ. 168.

⁷² Βλ. στο ίδιο, σ. 169.

σ' ακατάλυτα ζέφωτα.
Σε μιαν άπλα φωτός κολουπούσαν ενώ
κάθε τόσο και λίγο οι δυνάμεις σου σβήγανε.
(Θα ζήσω ένα χρόνο ακόμη; Ποιος ξέρει;)
Τα βήματά σου κονταίνανε κι όμως
ένα χαμόγελο διάφανο άνθιζε,
με δειλή συγκατάβαση,
στης ματιάς σου τη λάμψη. Κι εγώ,
αντιδρούσα στο άκουσμα
ενός τέλους ημερών σου τιμίων.
Αντί τέρψεως μεταλάβαινα το ρίγος
των εωθινών προαισθήσεων.
Ο θάνατος είχε σημαδέψει το βήμα σου.
Κι αν οι νύχτες περνούσανε γόνιμες
ο θάνατος βάθαινε μέσα σου,
τις ελπίδες μου κόβοντας,
ανοίγοντας λάκκους καημών,
θρηνωδίες που ξέσπασαν όταν
τη σκάλα κατέβαινες άπνους,
απλωμένος στους ώμους νέων ανδρών.

«ΙΧ»⁷³

Του θαλάμου το φως εμπαιγμός,
για τα μάτια σου που είσαι ο πόνος. Όμως,
τα δυο σου θανατηφόρα κατάγματα έλαμπαν
έσωθεν, σαν των δυο τριαντάφυλλα κόκκινα.
Προσφορά στη ζωή... τελευταία.
Δεν έβλεπες πια, πατέρα τον ήλιο
γι' αυτό μου τον ζήτησες:
«Τι έγινε ο ήλιος, παιδί μου;»
Τι μαχαίρι ήταν αυτό στην καρδιά μου;
Κι όμως πλούσιο φως

---

⁷³ Βλ. στο ίδιο, σ. 171.

απ' τα δύο μεγάλα παράθυρα έπεφτε
στα λευκά σου σεντόνια.
Δακρυσμένες σκιές παραστέκαμε
στο βουβό σου μαρτύριο
να χαϊδεύουμε τα γκρίζα μαλλιά σου. Ναι.
το θυμάμαι.
Φωτοστέφανο στόλιζε το γερμένο κεφάλι.

«Είναι γραμμένη λοιπόν;»⁷⁴
«Στέφανος εξ ακανθών» στο μέτωπό σου
όπως έπεφτε η νύχτα του πόνου, κι εγώ
να ξημερώσει περίμενα,
πιστεύοντας ότι, ο Θεός,
στην αγωνία των δικαίων αποκρίνεται.
Ήταν γραμμένη λοιπόν
η στιγμή του θανάτου σου;

Το ίδιο έτος, 1987, η ποιήτρια εκδίδει άλλη μία ποιητική συλλογή με τίτλο *Συμβαίνουν...* Η συγκεκριμένη συλλογή δεν περιλαμβάνεται στον συλλογικό τόμο που η ίδια εξέδωσε το 1994, γεγονός που μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως δεν θεωρούσε τα ποιήματα της συλλογής, αξιόλογα.

Το επόμενο έτος, 1988, η ποιήτρια επανέρχεται δυναμικά στον χώρο του δοκιμίου, εκδίδοντας το βιβλίο με τίτλο *Το νόημα της νύχτας στον ποιητικό λόγο*. Το βιβλίο χωρίζεται σε τρία μέρη⁷⁵: το πρώτο μέρος είναι αφιερωμένο στην ανάλυση της νύχτας ως πεδίο στόχασης και ως συμβολική έννοια στον ποιητικό λόγο, σε συσχετισμό με την ημέρα. Το δεύτερο μέρος του βιβλίου αναφέρεται στους εννέα δημιουργούς του Χριστιανικού Ποιητικού Λόγου, οι οποίοι, σύμφωνα με την Ε. Π.Π. είναι: ο Π. Β. Πάσχος, ο Νίκος Καμβύσης, η Όλγα Βότση, ο Νίκος Τυπάλδος, ο Νίκος Αρβανίτης, η Μπιάνκα Ρωμαίου, ο Π. Α. Σινόπουλος, ο Δημήτρης Μποσινάκης κι ο Πέτρος Μ. Μαριδάκης. Το τρίτο και τελευταίο μέρος του βιβλίου αναλύει τους ποιητές που εκφράζουν τα μηνύματα του Ευαγγελικού Λόγου, οι οποίοι είναι: ο Δημήτρης Κ. Παπακωνσταντίνου, ο Τάκης Βαρβιτσιώτης, ο Βασίλης Λιάσκας, ο Γιώργος Παναγόπουλος, ο Τάσος Αναγνώστου, ο Νίκος Β. Λαδάς, ο Δημήτρης Γαλάνης, ο Πάνος

⁷⁴ Βλ. στο ίδιο, σ. 192.

⁷⁵ Βλ. Ευαγγελία Παπαρήτου Πάνου, *Το νόημα της νύχτας στον ποιητικό λόγο*, Αθήνα 1988, σ. 141.

Παναγιωτούνης, ο Θανάσης Παπαθανασόπουλος, ο Ορέστης Αλεξάκης, ο Χρίστος Ε. Κατσιγιάννης, ο Κωστής Γκιμοσούλης, ο Βασίλης Κοντεός, ο Σπύρος Κοκκίνης, ο Χρήστος Ντάλιας, ο Νίκος Δήμου, ο Μηνάς Δημάκης, ο Γιάννης Καμαρινάκης, ο Δημήτρης Καραμβάλης, ο Γιάννης Κωνσταντέλλος, ο Όθων Δέφνερ κι ο Δημήτρης Χαλατσάς.

Το 1989 η Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου εκδίδει την ποιητική συλλογή με τίτλο *Ρεμβασμός και κατάνυξη*. Πρόκειται για άλλη μία συλλογή, της οποίας τα θέματα περιστρέφονται γύρω από την Χριστιανική Ορθόδοξη πίστη και θρησκεία. Ο Νικηφόρος Βρεττάκος έχει μιλήσει με επαινετικούς λόγους για τη συγκεκριμένη συλλογή λέγοντας: *Πραγματικά ρεμβασμός σ' έναν ιδεώδη ορίζοντα και κατάνυξη μπροστά το φυσικό αναποκάλυπτο. Οι λέξεις έρχονται στην επιφάνεια παρασυρμένες από έναν εσωτερικό ροακισμό και εκφράζουν τη γνησιότητα του θρησκευτικού σας συναισθήματος, προς τον κόσμο που μας περιβάλλει, τον αισθητό και κυρίως τον υπεραισθητό από τον οποίο περιβάλλεται, όπως επισημαίνεται από την ποίησή σας*⁷⁶. Ο Κώστας Σαρδελής προσθέτει: *διαβάζοντας τη συλλογή σας η εντύπωσή μου όλο και μεγάλωνε ότι έχω να κάνω με μεγάλη ποιήτρια. Το αίσθημα που συναρπάζει και ανεβάζει τον άνθρωπο με συνέχει ακόμα*⁷⁷.

Ακολουθούν χαρακτηριστικά ποιήματα της συλλογής:

«VIII»⁷⁸

Ιησού,
όταν σε αισθάνομαι υπάρχω.
Όταν σε κατανοώ συνταράσσομαι.
Τί είσαι λοιπόν;
Η άδολη κρύπτη;
Η κρυμμένη αστραπή;
Η άσωστη λύτρωση;
Η σταυρωμένη οδός;
Τ' ουρανού η πληρότης;
Η ευδία των άστρων;
Η Νεφέλη η αναμενόμενη;
Της σελήνης η μαρμαρυγή;
ή απλά ο υιός της παρθένου;

⁷⁶ Βλ. Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου, *Στα βήματα του χρόνου*, ό.π., σ. 22.

⁷⁷ Βλ. στο ίδιο, σ. 23.

⁷⁸ Βλ. Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου, *Τα ποιήματα*, ό.π., σ. 202.

«XXI»⁷⁹

Εγώ αντέχω ακόμα.
Όσο Εσύ μου μιλάς
φωσφορίζουν οι λέξεις.
Τα λιμάνια αποχτούν λεωφόρους.
Τα πλοία σφυρίζουν, κι εγώ
στο μουράγιο προχωρώ κι ανεβαίνω
τη σκάλα. «Την κλίμακα
παντός του λαού σου», ανεβαίνω.
Επτά σκαλοπάτια τη γη προκαλούν.
Τους τρεις ουρανούς σου η γη
καταφίλησε, άδουσα
των αγγέλων τον ύμνο.
Ανεβαίνομεν όπου οι προφήτες
ελάλησαν των δικαίων τη γλώσσα.

«XXXII»⁸⁰

Δεν λαθεύει η δική σου απόφαση.
Όπως δεν λαθεύει στο δρόμο του
το ποτάμι, που κυλάει προς τη θάλασσα.
Ισόβια θά 'ναι η στιγμή που θα κρίνεις
την εγκόσμια στάση μας. Ισόβια θά 'ναι
η στιγμή που θ' ανοίξεις την πλατιά σου αγκάλη.
Ισόβια θά 'ναι η χαρά των αγγέλων,
για το φως που δεν δύνει ως την έσχατη
διαμονή των αγίων σου. Οι άγιοί σου
εσπούδασαν τα ωραία της ερήμου «και εν καιρώ
επισκοπής σου αναλάμπουσι.»
Κι οι θυγατέρες σου έμειναν άτρωτες
των διαμονών σου τα κράσπεδα ψαύοντας.
Θεέ μου ως ποια σημεία διάφεγγα

⁷⁹ Βλ. στο ίδιο, σ. 215.

⁸⁰ Βλ. στο ίδιο, σ. 226.

η αχώρητη ουσία σου απλώνεται;
Γι' αυτό κι εγώ δεν πιστεύω σε σύνορα.
Όταν της αγάπης ο άνεμος τους φράχτες περνάει
σε τί ωφελούν τα κλειδιά;
Αχ, αυτά τα κλειδιά, πως βαραίνουν στις τσέπες μας.

«XXXIV»⁸¹

Εδώ στις Πατρίδας στα ήρεμα δάση,
όπου οι δέσμες του φωτός παιχνιδίζουν
ως τα πιο πυκνά τους φυλλώματα, εδώ
με το θρόισμά τους σου αποκρίνεται ο Θεός.
Η αγάπη το αιώνιο ψιθυρίζει τραγούδι της.
Εδώ, ένα απόκοσμο ρίγος διατρέχει το κορμί σου,
υποτάσσοντας τα φευγαλέα σκιρτήματα
στο βασίλειο των Μουσών,
«όπου πας σαρξ ως ιμάτιον παλαιούται»
και το πνεύμα τόλμα το απρόσιτο.
Εκεί εισέρχεσαι μόνος στου αιώνιου τα άδυτα.
Και νιώθεις να σε κατέχει η πλήρης σιωπή,
η άδουσα τον αδιατάρακτον ύμνον.
Η σιωπή, το τραγούδι, ο ψίθυρος,
βηματισμοί του αιωνίου που αγιάζουν την παρεμβολή,
όπου διαβιούν εν ειρήνη σιωπώντες οι φρόνιμοι.
Μέσα στο δάσος θ' ανθήσει η άμπελος.
Μέσα στο δάσος «ο δίκαιος ως Φοίνιξ ανθήσει».
Μέσα στο δάσος η όψη μου μοιάζει
να κατανοεί το μυστήριο της ράβδου
της αποξηραμένης και όμως βλαστάνουσας.

«XXXVII»⁸²

Και ήρθες Εσύ,
Όπως η δρόσος Αερμών κατεβαίνει ανάλαφρη

⁸¹ Βλ. στο ίδιο, σ. 228.

⁸² Βλ. στο ίδιο, σ. 231.

από το σκιερό ρίγος μιας απρόσιτης βουνοκορφής.
Έπεφτε η νύχτα κι Εσύ αφουγκραζόσουν
των πεινασμένων τα σπαράγματα.
«Παν ζώνον αγαπά το όμοιον αυτό»,
όμως ο πόλεμος τη ζωή μας εμίσησε.
Κι ήρθες μετά βεβαιότητας στα ματωμένα σπλάχνα
της συντριβής να κατοικήσεις.
Την απόσταση απ' τους πολέμους δεν εκράτησες.
Ερχόμενος
«εκ του αίματός μας» τον φόβο απόδιωξες.
Ήταν μια νύχτα βεγγαλικών απροσδόκητων,
όπου άναβαν κι έσβηναν δίχως κρότο τα φώτα.
Εκείνη τη νύχτα καταργούσες τα φοβερά αδιέξοδα.
Κι ο πανικός στις αποθήκες των πολεμοκάπηλων έπεφτε.
Εκείνη τη νύχτα οριοθετούσες το δικό σου ορίζοντα.
Και βλέπαμε γωνίες στιβαρές και κύκλου ολόφωτους,
όπου έσμιγαν συμπληρώνοντας σχήματα
γεωμετρικής αρμονίας. Ακτίνες σχημάτιζαν άστρα.
Εκείνη τη νύχτα, μέσ' απ' το πλήθος
των ακτίνων του σύμπαντος ήρθες
χτυπώντας στη πόρτα μας το κερασφόρο θηρίο.

Το 1990 η ποιητριά μας εκδίδει την ποιητική συλλογή με τίτλο *Δια της στενής πόλης*. Σε αυτήν, υπάρχουν ποιήματα τα οποία είναι αφιερωμένα σε συγγενικά πρόσωπα της δημιουργού, ενώ από θεματικής σκοπιάς, υπάρχουν ποιήματα που περιγράφουν –μεταξύ άλλων– τα δεινά των πολέμων και τον λυτρωτικό ρόλο της ποίησης, με το –γνώριμο πλέον– θρησκευτικό ύφος και λεξιλόγιο της Ευαγγελίας Παπαχρήστου-Πάνου.

Ακολουθεί ποίημα που φέρει τον τίτλο «Το δίκαιο που το διαφεντεύουν οι άδικοι»⁸³ κι είναι αφιερωμένο στον *Δημήτρη το σύντροφό* της:

*Έγραψα για την πικρή μου περιπλάνηση.
Για την γυμνή στιγμή που με πάγωσε.*

---

⁸³ Βλ. στο ίδιο, σ. 157.

Στα οστεοφυλάκια της μνήμης συμπιέστηκα.
Άκουσες να μετρώ τις σιδεριές που με φυλάκιζαν.
Κι αν ήρθα με της Άνοιξης το κύμα στη ζωή
οι πολικοί χειμώνες της με πάγωσαν.
Στις γέφυρες των μυστικών μου ταλαντεύσεων εστάθηκα
ισορροπώντας τη διαύγεια των αισθημάτων μου,
αυτών που μελωδούσαν την επιστροφή
μέσ' στο βαθύ ανασασμό της παρουσίας του.
Μα, τώρα, που σου γράφω κλυδωνίστηκα.
Το βλέμμα μου το κάρφωσαν στ' άδεια καθίσματα,
που στέκονταν βουβά να μελετήσουν τα γενόμενα.
Έτσι προδίνεται ο μόχθος καθαρής συνείδησης;
Άχρωμο το τοπίο κι άηχο βυθίστηκε
στο μαύρο φως πίσω απ' το έλεος.
Απ' της καρδιάς μου πίσω την αθέατη όψη.
Όμως σε μένα πάλι «αντήγησε ο ύμνος του Δαβίδ»,
που αναγεννάει την έξαρση του μυστικού αμπελώνα.
Ποιος στέκεται ανάλαφρος στην είσοδο
και κρούει ξανά τη Θύρα;

Ακολουθεί το ποίημα με τίτλο «Όταν είσαι αθώος»⁸⁴, το οποίο αναφέρεται στους ποιητές και την ποίηση γενικότερα:

Με λέξεις απλές, ωστόσο, μιλάμε.
Συντάσσουμε στίχους που κάποτε καίνε.
Αρθρώνουμε λέξεις που ανθίζουν χαμόγελα
στ' ανήσυχα πρόσωπα. Που ταξιδεύουν από δάκρυ
σε δάκρυ, κι αφήνουν πρωινές δροσοστάλες
στων βράχων τη λεία ή αιχμηρή επιφάνεια.
Στους ακίνητους βράχους η φωνή μας ακούμπησε
και κυκλάμινο ήρεμο άνθισε.
Όταν είσαι αθώος αγγίζεις το φως, που κομίζουν

---

⁸⁴ Βλ. στο ίδιο, σ. 158.

οι λέξεις ερχόμενος από άγνωστα βάθη.
Της αστρόφεγγης νύχτας αθώα ειδύλλια.
Δροσερές θωπείες στα κλαδιά του ελαιώνα. Εσύ,
του Κόσμου επισκέπτης απόμακρος, ζεις το αλλότριο.
Κατεβαίνεις της συμπόνιας τη σκάλα,
κι αγγίζεις την κρύπτη, εκεί, που η Ποίηση,
ως άμεμπτο φως, μεταλλάζει το μαύρο του Κόσμου
σε απαύγασμα νέο.
Αλήθεια, ποιητή αθωότατε,
πότε εποίησες δίχως την αύρα του Πνεύματος;

Ακολουθεί το ποίημα με τίτλο «Αυτοί οι νεκροί ήσαν αθώοι»⁸⁵, το οποίο αναφέρεται στις συνέπειες των εχθροπραξιών και τον πολέμων:

Αυτοί είναι οι νεκροί ήσαν αθώοι,
όπως είναι αθώοι οι νεκροί των πολέμων.
Κι η μικρή Αντιγόνη θυμάται τα μνήματα.
Των αθώων εφήβων τα κράνη θυμάται,
που στόλιζαν τους απέριττους τάφους.
Τα κράνη διάτρητα κρατούσαν στις τρύπες τους
τα λάμποντα μαλλιά των νεκρών που κοιμούνταν
μέσα στα δικά τους τ' ονείρατα
μέσα στα δικά τους τα αίματα.
Η μικρή Αντιγόνη φορτωμένη σταυρούς
πορευόταν ανένδοτη προς τους αθώους νεκρούς.
Οι φωνές τους πληγωμένες κραυγές που σιωπούσαν
στων αγρών τ' αναχώματα.
Η μικρή Αντιγόνη θυμάται αυτούς τους αθώους
λεηλατημένους νεκρούς των αγρών. Στην καρδιά της,
στο ρυθμό του μυαλού της, μαχαίρια.
Τώρα η μικρή Αντιγόνη έχει ωριμάσει στο πένθος.
Ταξιδεύει η ψυχή της ανάμεσα σ' αιμάτινους κύκλους.

---

⁸⁵ Βλ. στο ίδιο, σ. 160.

*Το χέρι της σημαδεύει σταυρούς.
Σταυρούς, που φαντάζουν δάσος νεκρό, απολίθωμα
στο πεδίο της μνήμης. Κι όπως
με άγρυπνο αυτί ξανακούει τους κρότους. Και καθώς
του χεριού της ο δείκτης ζωγραφίζει
το «ανδρών επιφανών πάσα γη τάφος»
οργισμένη φωνάζει: μα, αυτά τα παιδιά
δεν προλάβανε να νιώσουνε άντρες,
γιατί τα σκοτώσατε;
Δολοφόνοι!
Με πληγώσατε πριν γίνω γυναίκα.*

Το 1991 η ποιήτρια και δοκιμογράφος εκδίδει την ποιητική συλλογή με τίτλο *Περισυλλογή εποπεύουσα*. Πρόκειται για μια μεγάλη συλλογή ποιημάτων, τα οποία ακολουθούν το γνωστό Χριστοκεντρικό θεματικό μοτίβο της Ε.Π.Π., ενώ ορισμένα από αυτά μετέφρασε στα Ιταλικά ο καθηγητής Κωνσταντίνος Νίκας.

Ακολουθούν χαρακτηριστικά ποιήματα της συλλογής, τα οποία μάλιστα επιλέχθηκαν και για μετάφραση στα Ιταλικά:

«IV»⁸⁶

*Η λυτρωτική μας ανάβαση κι η σκάλα
στη διαδοχή των στίχων έως ότου
καλπάσει προς την έξοδο το θαύμα.
Ανεβαίνεις τη σκάλα κι ο ρυθμός δυναμώνει.
Στην κυψέλη (της καρδιάς) ο συνεχής βόμβος
και το όραμα,
αναδυόμενο απ' την προγονική μήτρα,
εκτείνεται ως της αιωνιότητας το θάμβος.
Λέξεις,
που ανασαίνουν τη διαλεκτική των σωμάτων
που ματώνουν στην αίσθηση των πραγμάτων.
Και το Ρήμα να καθορίζει το νόημα.*

---

⁸⁶ Βλ. στο ίδιο, σ. 238.

*Αισθήματα που ριγούν στ' ακροθαλάσσι της
αιγαιοπελαγίτικης καρτερίας, όπου ο γλάρος,
πάλλευκος, λουσμένος στο φως και στην έκσταση,
μεγαλώνει το θαύμα. Κι ο μαΐστρος που κρούει
τα γαλάζια παράθυρα με τα κρόταλα της πανάχραντης
εφηβείας, της μνήμης θησαύρισμα.
Τα πιθάρια κι οι γλάστρες στην αρμονία του ασβέστη.
Κι οι τοιχοποιίες που απηχούν την πανάρχαια βοή
των ανέμων, κι ο βόγγος του πόντου
να χτυπά του Άθωνα τις ακτές,
όπου οι ψαλμωδίες των ασκητών κατεβαίνουν,
κι ανέρχεται η βιωμένη ταπείνωση,
ως τ' ουρανού τα υπέρθυρα.*

«V»⁸⁷

*Και όπως οι νύχτες μας μεθούν εμείς
πολύχρωμα κρατούμε φαναράκια.
Σινιάλα στέλνουμε
στους εραστές του μακρινού πελάγους.
Και αλυχτούν οι σκύλοι προδομένοι.
Νήσταις να αισθάνονται την κρύα νύχτα.
Ένας καινούργιος στρόβιλος ν' απλώνει την απόχη
στου ταραγμένου ύπνου μας την αγωνία.
Κι η χλόη η πάνσεπτη να μένει φοβισμένη.
Καχεκτική μέσα στην άπνοια του τσιμέντου.
Σκληρή η αφή του και θρηνούμε
του χόματος την ξηρασία.
Άδειες οι λίμνες μας κι οι στέρνες,
με τους βυθούς ξεθωριασμένους,
όλο και πιο λίγο ανασαίνουν,
κάτω απ' το δέος της ανομβρίας.
Κι έμειναν άναυδες σε μυστικές πηγές τους*

---

⁸⁷ Βλ. στο ίδιο, σ. 239.

να ονειρεύονται τους χαρωπούς ψιθύρους
των πρώιμων νερών όπου κυλούσαν
για να δροσίζουν τις πεδιάδες.
Τώρα βουβές μας προκαλούν την πλήξη
τη νεκρική σιγή του υπεδάφους μας θυμίζουν.
Ψιχάλισε, Θεέ μου, επί την ταπείνωση της χλόης.
Όμβρους ειρηνικούς στείλε στη γη μας,
να δρέψουμε πολύκαρπο το στάχυ
και την ελιά κομίζουσα το έλεός σου.

«ΙΧ»⁸⁸

Μηνύματα που δεν μας άγγιζαν,
όταν ο κόρφος μάτωνε από στεναγμό,
που φύτρωνε πικρόριζος.
Χωρίς κανένα δισταγμό να γίνονται
γλυκό φιλί στο λυκαυγές,
όπου την άρπα σείοντες οι άγγελοι
παίζουν τον ύμνο της αυγής
πριν και μετά τον ύπνο τον ατάραχο.
Θεάται η ψυχή μια γνώση ανήκουστη.
Σαν αστρολούλουδο μέσα στο φώσφορο,
έχει το μίσχο εστραμμένο προς τον Κύριο
Ιησού Χριστό τον μόνο αναμάρτητο.
Η δύναμή της ωριμάζει
εκεί, που το εφήμερο σωπαίνει,
ριγμένο πια στο θάλπος του Αιώνιου.
Θάλασσες γαλανές ανοίγονται
να συντροφέψουν τα οράματα
αυτών που αναπάντεχα ταξίδεψαν
περιβλημένοι τις λευκές στολές, υψώνοντας
τα χέρια τους που δεν μολύνθηκαν
με ζένο αίμα.

---

⁸⁸ Βλ. στο ίδιο, σ. 243.

«XII»⁸⁹

Να περπατάς στο αίμα μου και να θυμάμαι
ότι η ζωή σου ήταν ο Σταυρός πριν την Ανάσταση.
Έτσι η καύχησή μου μαρτυρία συνείδησης,
«ότι εν απλότητι» και μέσα στην αλήθεια σου
σκόρπισα την αγάπη μου.
Στιγμές απεγνωσμένες μ' άγγιζαν,
όμως στάθηκα βολίδα θαρραλέα του φωτός
η ασυμβίβαστη οδός
η ζέουσα πληγή που όλο ματώνει.
Της αστραπής με καθορίζει η λάμψη.
Η θερμή της φωτιάς με διαστέλλει.
Κι όταν με κόπο τους αντέχω ένας σεισμός,
«από εσπέρας έως βαθείας νυκτός»,
τα σπλάγχνα μου ταραάζει.
Συγχώρεσέ με Κύριε,
την ταπεινολογία τη μισώ.
Παύλος Ταρσεύς ο Απόστολος μου. Και γι' αυτό
«ου μόνον δε, αλλά καυχώμεθα»,
για τις πολλές μας θλίψεις πιότερο
παρά για τις χαρές μας.

«XXVII»⁹⁰

Νικητές των παθών ευτυχήσαμε σε έργα ευποιΐας. Εδώ,
(στην Κωστή Παλαμά 24 Κόρινθον) είναι το σπίτι μας,
όπου εμείς κατοικήσαμε.
Σας περιμένουμε στην ανοιχτή μας αυλόθυρα
κρατώντας πάντα υψωμένο ολοκόκκινο ένα τριαντάφυλλο.
Εδώ αναπνέουν οι παιδικές μας φωνές, στα δωμάτια,
όπου η οχιά δεν κοιμήθηκε στα άσπρα σεντόνια μας.
Οι λογισμοί μας εδώ στη διαφάνεια έμειναν,

⁸⁹ Βλ. στο ίδιο, σ. 246.

⁹⁰ Βλ. στο ίδιο, σ. 261.

ανεπηρέαστοι, να συνεχίζουν μία απορία αξιοπρέπειας.
Τ' απόβραδο, και μέσα στην προχωρημένη νύχτα,
μορφοποιούμε μια συνείδηση ανάστασης και
το Ευαγγέλιο της αγαθής μαρτυρίας συντάσσουμε,
με την ευλογημένη επωδό του «Κύριε ελέησον.»
Κι όπως στα δάχτυλα το κομποσκοίνι περιστρέφεται
ο νους προσεύχεται για την ευημερία των εχθρών.
Δεν τους μισήσαμε κι ας είμαστε πια βέβαιοι,
πως την καθημερινή μας ζωή υποβλέπουν έξοδο.
Μετρούν το χρόνο που δεν μας κατέβαλλε.
Ξεχνούν το χρόνο «ανακαινισθήσεται ως αετού η νεότης μας».
Αυτοί κωφεύουν στα σκιρτήματα του «ανεκκλάλητου έρωτος»
μεθύοντος με τη φωνή του αιώνιου Νυμφίου.

«XXX»⁹¹

Εις την πηγή Αινών θα σε φέρω
τις πληγές σου να λούσεις.
Τί είναι αυτό που έλαβες και
νομίζεις ότι δεν σου εδόθη;
Ανεβοκατεβαίνεις τη σκάλα των δωρεών
αναζητώντας την πορφύρα του εσθήτα.
Τόση πορφύρα αίματος πώς την κρατεί
ο μόνος Σταυρός του ελέους του;
Στη βουβή συγκατάβαση Εκείνου
η δική σου συνείδηση μάτωσε.
Ψηλαφώντας την έξοδο
σκουπίζεις το πρώτο σου δάκρυ.
Σωστικό μονοπάτι η ματωμένη ταφή του
ο δικός του εξαίσιος θάνατος. Κι όμως
η Ανάσταση ρόδινος όρθρος.
Τρέμει ως την έσχατη ώρα η φθορά.
Κι ο θρίαμβος φθάνει, όταν πέφτει

---

⁹¹ Βλ. στο ίδιο, σ. 264.

κάτω, βαρύς, απ' την πύλη ο λίθος!
Ανέστη των ανθέων ο Κύριος, τ' άκουσες;
Ανέστη των βυθών ο κυρίαρχος.
Ανέστη των θαλασσών η γαλήνη.
Ανέστη των οφθαλμών η θωπεία.
Ανέστη των δασών ο εξαίσιος ψίθυρος.
Ανέστη των πηγών η αιφνίδια έξαρση.
Ανέστη ο Ιησούς και το ρόδον εσκίρτησε.

Το 1992 η ποιήτρια και δοκιμογράφος επιστρέφει στον χώρο του Δοκιμίου με την έκδοση του βιβλίου: *Η νύχτα στον Δαβίδ*. Το συγκεκριμένο έργο της έχει βραβευτεί με το πρώτο βραβείο *Μάρκου Αυγέρη* από την Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών. Πρόκειται για ένα δοκίμιο που έχει αποσπάσει πλήθος θετικών κριτικών, ενώ μεταξύ άλλων επιφανών ανθρώπων των γραμμάτων, ο μέχρι πρότινος καθηγητής Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου Δρ. Αριστείδης Δουλαβέρας γράφει για το συγκεκριμένο έργο: *Ο σχολιασμός των χωριών δίνεται σε έναν θαυμάσιο λόγο, κράμα λυρισμού, θρησκευτικής πίστης, βαθιάς επικοινωνίας με το πνεύμα του κειμένου και δημιουργικής έμπνευσης. Ο αναγνώστης του δοκιμίου «μεταφέρεται» και ξεναγείται, χωρίς να το αντιλαμβάνεται, σε ένα θείο και πνευματικό χώρο, ανακουφίζεται εσωτερικά, ξεφεύγει από τα φθαρτά και τα γήινα και παρακολουθεί μαζί με τη συγγραφέα τις ψυχικές διακυμάνσεις και τις πνευματικές αναζητήσεις του προφητάνακτος Δαβίδ. Συγχαίρουμε, λοιπόν, την κ. Παπαχρήστου-Πάνου για το νέο δοκίμιο της και για τη βράβευσή της και της ευχόμαστε κι άλλες διακρίσεις στο μέλλον*⁹².

Μέσα από αυτό το δοκίμιο, συμπεραίνουμε πως ο Δαβίδ, μέσα από τους Ψαλμούς του και κατά τη διάρκεια της Νύχτας, καταφέρνει να πετύχει την υπέρτατη έξοδο από τη βιωματική εμπειρία της σκληρότητας του πραγματικού κόσμου, ενώ ταυτόχρονα διαφαίνεται η αρμονική λειτουργία της δημιουργίας και η επίφαση του Θεϊκού στοιχείου σε αυτή⁹³. Αξιοσημείωτες είναι επομένως τρεις περιπτώσεις της Νύχτας-ορόσημο στους Ψαλμούς του Δαβίδ: α) η Νύχτα των μυστικών της θρησκευτικής κατάνυξης και συντριβής, β) Η νύχτα η λυτρωτική της θείας δικαιοσύνης και αγαθότητας και γ) η Νύχτα με τα χρονικά της όρια τοποθετημένα, ως φυσική υπόσταση⁹⁴.

⁹² Βλ. Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου, *Στα βήματα του χρόνου*, ό.π., σσ. 80-81.

⁹³ Βλ. Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου, *Η νύχτα στον Δαβίδ*, Αθήνα 1992, εξώφυλλο βιβλίου.

⁹⁴ Στο ίδιο.

Το επόμενο έτος, 1993, η ποιήτριά μας επανέρχεται στον λογοτεχνικό χώρο της ποίησης, καθώς εκδίδει την ποιητική συλλογή με τίτλο «Μετάληψη βιωμάτων». Πρόκειται για άλλη μία συλλογή με Χριστοκεντρικό θεματικό χαρακτήρα, ενώ σε συγκεκριμένα ποιήματα περιγράφεται η νύχτα και τα όνειρα που πολλές φορές την συντροφεύουν. Ακολουθούν χαρακτηριστικά ποιήματα της συλλογής:

«Κρούω τη θύρα»⁹⁵

*Μα πώς βαθαίνει η νύχτα όταν αποσύρεσαι
στα ιδιαίτερα διαμερίσματα σου.
Εκεί, όπου ο ήχος της φωνής μας δεν ακούγεται.
Και τα τραγούδια μας –της ματαιότητας ρυθμοί–
απ’ τα ερέβη ανηφορίζουν των βυθών,
όπου σαλεύουν μόνο τα ναυάγια.
Μισοσπασμένα όστρακα, κοράλλια ωχρά.
Και περπατούν αμήχανοι ανάπηροι αστερίες.
Ολονυχτίς προσπάθησα ν’ αγγίξω το χιτώνα σου.
Όμως το στόμα μου χωρίς αυλό εορτάσιμο
ψιθύριζε το έλεος.
Ράμφος μισοσβησμένου κορμοράνου που αγωνίζεται
να κολυμπήσει στον αφρό του κύματος μιας θάλασσας
Σαβανομένης.
—Με τη στοργή του πελεκάνου με περίμενες.
Κι εγώ, ο νεοσσός, το θεϊκό σου πέταγμα επείνασα.
Κι έφθασα με την πέννα μου
στη ματωμένη σου πλευρά να την βυθίσω.
Για να σου γράψω με το αίμα σου,
μ’ αυτό που μελωδούσε κάποτε,
και με ζυπνούσε από το θάνατο, ενώ, εσύ
κρυμμένος στους δρόμους αποκρινόσουν.
Τότε θρηνούσε στο φαράγγι έντρομος ο θάνατος.
Τώρα εντός μου ο ήλιος περιστρέφεται αδύναμος.
Μέσα μου στέκουν τα δεσμά τις αλυσίδες σείοντας.
Θύελλες κι αστραπές λογχίζουν τις ανείπωτες στιγμές μου.*

⁹⁵ Βλ. Ευαγγελία Παπαρήστου Πάνου, *Τα ποιήματα*, ό.π., σσ. 363-364.

*Κι όμως οι λογισμοί μου πλησιάζουνε το θαύμα σου.
Κρούω τη θύρα κι αφουγκράζομαι:
στους ώμους σου αν ρίχνεις τη χλαμύδα σου
κι ανοίγεις τα υπέρυθρα να μ' ανταμώσεις,
μ' ένα χαμόγελο παρθενικό σαν πέταγμα χελιδονιού
μ' ένα φιλί την άχραντη ώρα της αφής μας.*

«Της νύχτας ο ξεχωριστός ρυθμός»⁹⁶

*Μικρή Πνοή που με πλημμύρισες
με τους ρυθμούς μιας ρόδινης ευδίας.
Ήταν ο αντίκτυπος μιας διαφανής εσπέρας
όταν οψίας γενομένης το ουράνιο τόξο εματαίωνε
την πεζολόγο άπνοια εκείνης της στιγμής.
Κι ερχόταν ο βηματισμός της νύχτας απροσπέλαστος,
κι όμως ελκυστικός να επικάθεται στα βλέφαρα
απεικονίζοντας το καθημερινό μου ωροσκόπιο.
Βιώματα που μεταλλάσσονταν σε όνειρα
ακαταλόγιστα συνήθως,
με αρλεκίνους που χορεύανε
πάνω στην ολωσδιόλου ακινησία της σκηνής,
γιομάτης ανεμόσκαλες και σκοτεινούς μπερντέδες.
Ήταν κι ένας ιππότης τον αγέρα ιππεύοντας,
π' άνοιγε πόρτες αδιέξοδες.
Λοιπόν υπάρχει ο ξεχωριστός ρυθμός της νύχτας,
όταν το αλλοπρόσαλλο του ονείρου σε κατέχει;
Υπάρχει η διάσταση
μιας στατικής ισορροπίας ή μιας μουσικής
άφωνης, όπου ο ενεδρεύων και το θήραμα
ταυτίζονται σε μια συνάντηση και μόνο μία;
Ο Ουρανός θηρεύει απτόητος της γης τους ήχους,
όπως ένα κοχύλι σμαραδόχρωμο κρατεί στο κοίλο του
τον ήχο της αβύσσου.*

---

⁹⁶ Βλ. στο ίδιο, σ. 365.

«Νυχτερινό τοπίο»⁹⁷

Καθώς η μέρα με διχοτομεί
αναπολώ τη νύχτα που μ' απόμεινε
να την μοιράζομαι μόνο με Σένα.
Κι όμως η νύχτα κάποτε αμείλικτη προβάλλει.
Και δεν γνωρίζω αν μπορώ να αφουγκραστώ
τις θύελλες. Την εγκαρτέρηση να αιστανθώ,
που έχασε το βήμα της
μέσ' στη διάχυτη αποθάρρυνση των εγκοσμίων.
Νυχτερινό τοπίο πάλι με καλεί
να μαλακώσω τα σπαράγματα...
Μέσα στη νύχτα ακούω τους αρμούς
να διαστέλλουν τοπίου τις καθόδου Σου.
Ακούω τον ήχο μιας καινούργιας μελωδίας,
που κατεβαίνει ως πάθος ιδιόμελο
ως ζωηφόρο δέντρο, άσπορο εκ σπέρματος ανδρός,
καρπούς αθανασίας γιομάτο.
Σας ομιλώ για την επιστροφή του οράματος.
Και το τοπίο ακμάζει όταν συνηχεί ο ημερήσιος
αχός στον κατεβαίνοντα.
Κι η μελωδία πιστοποιεί το τροπαιούχον καύχημα
της παρουσίας Του,
που για την πρόθεση Του μου ομιλεί
να επιστρέψω στο τοπίο που άφησα,
για ν' απλωθεί απρόσκοπτη γαλήνη.

«Δεν είχαν πρόσωπο»⁹⁸

Θα τις θυμάμαι τις στιγμές που έπρεπε
το λόγο μου να φέρω εκεί,
όπου η καρδιά μου αναδιπλούμενη πονούσε.
Φορτία μνήμης που μπερδεύονται

---

⁹⁷ Βλ. στο ίδιο, σ. 366.

⁹⁸ Βλ. στο ίδιο, σ. 368.

στην αρτηριακή κυκλοφορία και μας φθείρουν.
Κι η πίκρα ως τον ουρανίσκο ανεβαίνει.
Αδέλφια ενάντια σημάδεψαν το στέρνο μου.
Κι ο λόγος μου μετεωρίτης που έπεφτε φλεγόμενος
στο αφιλόξενο τοπίο τους.
Κι άκουγα τους τριγμούς της ήττας μου
να συναθροίζονται στον τόπο της εξόδου μου.
Κι οι φθόγγοι μου να προσπαθούν να διώξουνε το έρεβος,
που καταπλάκωνε της συνδιαλλαγής το σύνορο.
Μα οι ζωντανοί-νεκροί δεν είχαν πρόσωπο
να καθρεφτίσω την ψυχή μου.
Δεν είχαν χέρι για να μαζέψουνε τα θραύσματα
να λουλουδίσει το τοπίο.

«Επικαιρότητες»⁹⁹

Αυτός ο απροσδόκητος ή αναμενόμενος διφυής θάνατος.
Αυτός, ο υπαρκτός κυκλώνας που ωριμάζει στον κύκλο
της συνείδησης,
θα επιπέσει ορμητικός κι αδιάλλακτος.
Δεν ακούτε το σύρσιμο των τροχών,
που διαμελίζουν την ακεραιότητα του ήθους;
Η υποκρισία κι ο δόλος ταξιδεύουν
με το κίτρινο τραίνο.
Χωρίς ερύθημα η αναίδεια του ψεύδους
επιταχύνει τη φθορά και περιμένει...
Εμείς μέσα κι έξω, εμείς σε δυο πεδία
πολεμάμε ελπίζοντας ότι μετά την κραυγή
θα φθάσει η σιωπή που αναγεννάει.
Πορευόμαστε πυρωμένοι «με την Ελλάδα που μας πληγώνει»,
γιατί αγγίζουμε τη ματωμένη πληγή της.
Τα νόθα παιδιά της μηρυκάζουν.
Μισούν την αθωότητα των όντων.

---

⁹⁹ Βλ. στο ίδιο, σ. 369.

*Η κούφια επίδειξη γεμίζει τους κάδους των σκουπιδιών
με την τροφή των πεινασμένων.*

*Έχεις μπει στον κύκλο της σιωπής και αφουγκράζεσαι
τους κραδασμούς που πλησιάζουν;*

*Το ηφαίστειο, που ετοιμάζεται να εκραγεί το ακούν οι λίγοι
ενώ οι πολλοί χορεύουν στους ρυθμούς των κρατούντων.*

*Κι η θάλασσα μολυσμένη φέρνει στ' ακρογιάλια της
τους πρώτους αγίους της νεκρούς, τα δελφίνια!!!*

Κι οι φώκιες ρωτούν αν ζει ο Μεγαλέξανδρος.

*Οι φώκιες οι μοναχικές που μοιρολογούν στις σπηλιές τους
για τον απροσδόκητον ή αναμενόμενον διφυή θάνατο.*

Το 1994 η Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου εκδίδει, έπειτα από επιλογή, «Συγκεντρωτικό τόμο ποιημάτων». Σε αυτόν συμπεριλαμβάνονται όσα ποιήματα θεωρεί η ίδια αξιόλογα προς δημοσίευση. Ο σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Μεσσηνίας Χρυσόστομος έχει γράψει για το συγκεκριμένο τόμο: *η σχεδόν διαρκής παρουσία του Θεανθρώπου, ως κεντρικού Προσώπου, την καθοδηγεί και μυστικά την οδηγεί σ' έναν ερωτικό μυστικισμό, όπου το πρόσωπο Ιησούς δεν την κατακτά ως σύμβολο ποιητικό, αλλά ως βαθύτερη ψυχοπνευματική και συναισθηματική σχέση: Ο Ιησούς παραμένει το δεσπόζον και διαρκώς αναγκαίο συμβάν της παλμώδους λυρικής ευαισθησίας της. Ό,τι γεννιέται ή περιστρέφεται στην συναισθηματική και πνευματική σφαίρα της ποίησης –σφοδρό ή ήπιο– καταλήγει στην ιλαρότητα αυτού του θεϊκού Προσώπου, που αποτελεί σύγκαιρα, ιλασμό, καταφυγή, αναφορά και λύτρωση κι επομένως δικαίωση των αναζητήσεών της. Έτσι, η ποιητική της δημιουργία παραμένει σταθερή και ακμαία, ικανή να δονήσει τις πιο ευαίσθητες χορδές που αγωνιζόμενου για την ηθική δικαίωση πνευματικού ανθρώπου. Στην ποίηση της Ε.Π.-Π. διακρίνει κανείς ένα βαθύ και συμπυκνωμένο στοχασμό. Σ' αυτό τον κύκλο Μνήμης και Συνείδησης η ποιήτρια καταθέτει την προσωπική μαρτυρία και την δοκιμασμένη συναισθηματική της αντοχή. Προσφέρει τον ένθεο λόγο της με παλμό και ειλικρίνεια ζούσα. Τα ηθολογικά στοιχεία συνιστούν το βάθρο της ποίησής της προσδίνοντας στη «ρηματική δομή» του λόγου της «παιδευτική δύναμη» αξιοθαύμαστη. Δύναμη, που απέχει από του να χαρακτηριστεί διδακτική. Γιατί ο πνευματικός οίστρος των εμπνεύσεών της, ντυμένος τον λυρικό μανδύα της ποίησης βρίσκεται σε συνεχή αναπαλμό αναζητώντας το θεϊκό φως της σωστικής αιωνιότητας¹⁰⁰.*

¹⁰⁰ Βλ. στο ίδιο, οπισθόφυλλο τόμου.

Το 1996 η Ε.Π.-Π. εκδίδει το δοκίμιο *Ράϊνερ Μαρία Ρίλκε, ο χαριέστατος της οδύνης*. Ο Γιάννης Ανδρικόπουλος γράφει για το συγκεκριμένο δοκίμιο: Στο τελευταίο βιβλίο της με δοκίμια, και με τον τίτλο «ΡΑΪΝΕΡ ΜΑΡΙΑ ΡΙΛΚΕ - Ο χαριέστατος της Οδύνης» (Αθήνα - 1996), η ποιήτριά μας δίνει μια ολοκληρωμένη παρουσία του ποιητικού έργου και της πολυκύμαντης ζωής του κορυφαίου ευρωπαϊού ποιητή. Η συγγραφέας συγκεντρώνει στο βιβλίο της αυτό μερικά ενδιαφέροντα δοκίμια για το Ρίλκε που δημοσίευσε σε λογοτεχνικά περιοδικά, ξεκινώντας από μια ομιλία της το 1973-74 στη Σχολή Λογοτεχνίας. Η Ε.Π.-Π. από τα πρώτα χρόνια των σπουδών της ασχολείται με το Ρίλκε. Από το 1972-75 που σπούδασε στην Σχολή Λογοτεχνίας όταν ο Θ. Δ. Φραγκόπουλος της ανάθεσε μια σύντομη αναφορά στο έργο του κυριότερου εκπροσώπου της ευρωπαϊκής λυρικής ποίησης, του 20ού αιώνα. Μέσα σε μια εικοσαετία (1975-1995) η ποιήτρια μελέτησε μ' επιμονή και προσήλωση ό,τι έγραψε ο Ρίλκε και ό,τι έγραψαν μεγάλοι μελετητές για το έργο του Ρίλκε. Η κ. Ε.Π.-Π. μελετώντας την ποίηση του Ρίλκε (τον χαρακτηρίζει λυρικό ποταμό της γερμανόφωνης λογοτεχνίας του 20ού αιώνα) αισθάνεται να την συνεπαίρνει το «ιερό δέος που προκαλεί πάντα ο μυστικιστικός μετεωρισμός του ασίγαστου λυρικού πάθους ενός υψιπετή ποιητή». Η ποιήτρια και δοκιμογράφος ομολογεί ότι, η μελέτη και η απόλαυση της ποίησης του Ρίλκε την οδήγησε «σε μια οδοιπορία όρασης κι ακοής, όπου το πνεύμα πυρούται και το αίσθημα αναλύσεται καιόμενο». Το βιβλίο προέκυψε ύστερα από πολύχρονη, γόνιμη περιδιάβαση στα έργα του Ρίλκε και ξεκίνησε στη δεκαετία του 1970, με το «Βιβλίο των ωρών». Διαβάζοντας αυτό το έργο η συγγραφέας συγκλονίστηκε από την «θύελλα του πνεύματος και την αγωνία της καρδιάς του». Στον πρόλογο της μελέτης της γράφει: «μου αποκαλύφθηκε ένας άλλος κόσμος, να μελωδεί αγγελικά στο εύρος ενός θεϊκού μα αδογμάτιστου ουρανού, που με κατέκτησε συνταράσσοντας το συναισθηματικό χώρο του πνεύματός μου...». Στα επί μέρους δοκίμια του βιβλίου (μερικά πρωτοεμφανίστηκαν δημοσιευμένα σε έγκυρα λογοτεχνικά περιοδικά), η Ε.Π.-Π. διατυπώνει αξιόλογες προσωπικές σκέψεις κι απόψεις. Προσεγγίζει το ποιητικό έργο του Ρίλκε αποκαλύπτοντας την αισθητική του αξία. Επίσης στοχεύει στην ανάδυση κι ανάδειξη των ηθικών μηνυμάτων που ο Γερμανός ποιητής επιθυμούσε να στείλει στον άνθρωπο. Τέλος προβάλλει τις ανθρωπιστικές Αξίες που εντόπισε στη μελέτη της ποίησης του Ρίλκε και που «αυτές κυρίως σηματοδοτούν τη συνειδησιακή αγρύπνια του δημιουργού και καταξιώνουν το έργο του, χρήσιμο για την πνευματική κι αισθητική καλλιέργεια του αναγνώστη». Η κ. ΕΠ.-Π. με το βιβλίο της δικαιώνει τον αγώνα της ψυχής του Ρίλκε, που περνάει αλώβητη μέσα από γιγάντιες καταιγίδες. Τον χαρακτηρίζει ως την πλέον μαρτυρική μορφή αγιότητας της τέχνης, στον αιώνα μας. Τον θεωρεί έναν τραγικά μαρτυρικό και μοναχικόν άνθρωπο. Μια υπεύθυνη, ηθική, ποιητική

συνείδηση που αγωνίζεται να κρατήσει μέσα του, το Θεϊκό φως «στεριώνοντας έτσι και τις παραπαίουσες αισθήσεις του»¹⁰¹.

Το 1997 η ποιήτρια και δοκιμογράφος επιστρέφει στον χώρο της ποίησης εκδίδοντας την ποιητική συλλογή με τίτλο *Στον αγρό της ασφάλτου*. Πρόκειται για άλλη μία ποιητική συλλογή, της οποίας τα ποιήματα έχουν Χριστοκεντρικό θεματικό χαρακτήρα. Μεταξύ άλλων επιφανών ανθρώπων των γραμμάτων, ο αρχαιολόγος, καθηγητής Πανεπιστημίου και ακαδημαϊκός Γεώργιος Μυλωνάς γράφει για το συγκεκριμένο έργο: ...*αχόρταγα διαβάσαμε τα ποιήματά σας «στον αγρό της ασφάλτου». Η ψυχική σας ανάταση όλα τα έχει εμποτίσει με τα άρρητα ρήματα της Θείας Δεξαμενής. Πιστεύω ακράδαντα ότι τα Ποιήματά σας πρέπει να γίνουν τροφή των παιδιών μας, τα οποία δυστυχώς σήμερα τρέφονται με τα σκουπίδια της χωματερής, με τις γνωστές σ' όλους μας θλιβερές συνέπειες. Όπως και αυτός που τρώει από τα σκουπίδια και πίνει θολά βρώμικα νερά θα πάθει τύφο και θα πεθάνει, έτσι κι αυτός, που δεν πίνει από το Θείο κεφαλόβρυσο το δροσερό και γάργαρο νερό της Θείας αγάπης και στοργής, θα πάθει πνευματικό θάνατο, θα αποξενωθεί από το Θεό και θα γίνει έρμαιο του μισοκάλλου όφους. Το ΤΑΛΑΝΤΟ που σας έδωσε ο Θεός, το καλλιεργήσατε και το πολλαπλασιάσατε προς δόξαν Του. Γι' αυτό να έχετε μεγάλη χαρά στην καρδιά σας, γιατί, έχετε εγγράψει όλες τις προϋποθέσεις για να ακούσετε από το Θεό το ΕΥ ΔΟΥΛΕ ΑΓΑΘΕ ΚΑΙ ΠΙΣΤΕ*¹⁰².

Το 1998 η Ε.Π.Π. εκδίδει το βιβλίο *Αποφθέγματα*. Πρόκειται για ένα τομίδιο, το οποίο αποτελείται από αποφθεγματικούς γνωμικούς στίχους, παρμένους από τα ποιήματά της. Το εν λόγω εγχείρημα πραγματοποιήθηκε έπειτα από παρότρυνση φίλων της Ε.Π.Π. και κυρίως μετά από την παρότρυνση του τότε Σχολικού Συμβούλου Δρ. Φιλολογίας κ. *Αριστεΐδη Δουλαβέρα*. Η λογική που συνόδευε την πράξη αυτή, ήθελε κάθε φορά που κάποιος έψαχνε για στίχους της Ε.Π.Π., να μπορεί να τους μεταχειρίζεται μέσω του τόμου αυτού και να εντοπίζει εύκολα τον στίχο που του χρειάζεται για να εντείνει ή να πλουτίσει το νόημα του γραπτού ή του προφορικού λόγου του.

Το συγκεκριμένο βιβλίο έχει αποσπάσει αρκετές θετικές κριτικές από επιφανείς ανθρώπους των γραμμάτων. Πιο συγκεκριμένα, ο ποιητής *Αντώνης Πιλλάς* γράφει: *πρόκειται για αγαπητικά, λυρικά ποιήματα ενός πλούσιου όσο και ανήσυχου εσωτερικού κόσμου, κύματα που ανοίγονται προς το φως, την έξοδο και την παρουσία της θείας αγάπης. Υπάρχει ωστόσο κάπου-κάπου μια έλλαμψη περισσότερο λεκτική, εξωτερικής επιφάνειας αλλά και σε πολλά έντονα ήρεμο βάθος, κατασταλαγμένο βίωμα και συμπυκνωμένη ουσιαστικότερη έκφραση*¹⁰³.

¹⁰¹ Βλ. Γιάννης Ανδρικόπουλος, *Η Ευαγγελία Παπαχρήστου-Πάνου...*, ό.π., σσ. 9-12.

¹⁰² Βλ. Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου, *Στα βήματα του χρόνου*, ό.π., σσ. 61-62.

¹⁰³ Βλ. στο ίδιο, σ. 59.

Ο Θανάσης Νιάρχος αναφέρει για το παραπάνω βιβλίο πως¹⁰⁴: *μεγάλο το κέρδος για όποιον το μελετήσει προσεκτικά και το ταξινομήσει στη βιβλιοθήκη του*¹⁰⁵, ενώ ο ποιητής Διονύσης Καρατζάς γράφει πως μέσα σε αυτό το κομψό βιβλιαράκι υπάρχει αποσταγμένη η ποίησή σας και η αγάπη σας για ό,τι ανθρώπινο¹⁰⁶.

Τέλος, ο συγγραφέας, ποιητής και ομότιμος καθηγητής Υμνολογίας και Αγιολογίας της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, Παντελής Πάσχος σχολιάζει θετικά, με τη σειρά του, το συγκεκριμένο βιβλίο λέγοντας: *μικρό αλλά με σημαντικό βάρος το βιβλίο αυτό – κι ας σας κόστισε κόπους σχολαστικού ευρετηριασμού*¹⁰⁷.

Την επόμενη χρονιά, 1999, η Ε.Π.Π. εκδίδει το ποιητικό συναξάρι *Επί τα όρη των αρωμάτων*. Πρόκειται, μαζί με την ποιητική συλλογή *Οι οξειδώσεις* που θα αναλυθεί αργότερα, για μια συλλογή που αποτέλεσε ένα ξεχωριστό είδος ποιητικής γραφής. Η συγγραφέας άγγιξε μια πραγματικότητα ζωής οικεία στον άνθρωπο, μια πραγματικότητα που τη φώτιζε ένα λυρικό φως συγκροτημένο στα ανθρώπινα μέτρα, χωρίς το μεταφυσικό στοιχείο να παρεμβαίνει καταλυτικά στην ανθρώπινη αδυναμία¹⁰⁸.

Η κριτικός Λογοτεχνίας και συγγραφέας *Ηρώ-Χρυσάνθη Αλεξανδράκη*, γράφει για το συγκεκριμένο βιβλίο: *τι μεγαλειώδης έμπνευση να υμνήσετε πολλές απ' τις αμέτρητες νεαρές παρθένες, το «νέφος» των αγίων, που χάρισαν τη νιότη τους και τα σωματικά και πνευματικά τους κάλλη στο δωρεοδότη σαρκωθέντα Θεό, αντιμετωπίζοντας με θάρρος και καρτερία αξιοθαύμαστη βασανιστήρια, που ο νους τ' ανθρώπου δεν χωρεί, ώστε πολλές φορές ακόμη κι αυτοί οι δήμιοί τους όχι μόνο να προσελκύνονται στη νέα θρησκεία, αλλά να γίνονται και μάρτυρές της! Με λέξεις κι εκφράσεις λιτές, στιβαρές, γεμάτες φόρτιση, όπως ταιριάζει στην περιγραφή της βιοτής των Αγίων, δίνετε στον αναγνώστη την ευκαιρία να γνωρίσει γνωστές και άγνωστες παρθενομάρτυρες του Χριστιανισμού, νεαρές κοπέλες, παιδιά σχεδόν, και να μεταλάβει βιώματα ενός κόσμου υπερβατικού, μεταφυσικού, απρόσιτου κι ανύπαρκτου για τους πολλούς. Σ' ένα κόσμο παρασυρμένο απ' την καλοπέραση, το φαγοπότι, τις ηδονές και τ' αγαθά του πλούτου, νόμιμου και παράνομου, σ' ένα κόσμο που θέλγεται απ' ό,τι φτηνό, κακογραμμένο και σκανδαλιστικό τού σερβίρει η τηλεόραση ή ο περιοδικός τύπος, το βιβλίο σας αυτό έρχεται σαν ευωδιαστό αγριολούλουδο, σαν το πρώτο χελιδόνι που προμηνύει ένα έαρ γλυκύτερο μες στη βαρυχειμωνιά. Σε μία, το πολύ δύο σελίδες, μακριά από φλύαρες πολυσέλιδες περιγραφές, θαυμάζει ο αναγνώστης την ομορφιά, το ζήλο, τη φλόγα της ψυχής,*

---

¹⁰⁴ Βλ. στο ίδιο, σ. 65.

¹⁰⁵ Στο ίδιο.

¹⁰⁶ Στο ίδιο.

¹⁰⁷ Βλ. στο ίδιο, σσ. 70-71.

¹⁰⁸ Βλ. στο ίδιο, σ. 7.

αλλά και την απόθμενη πίστη όλων αυτών των νεαρών χαριτωμένων κοριτσιών για μια ζωή διαφορετική, παραδεισένια, πλημμυρισμένη απ' το φως του προσώπου του Κυρίου των κυριευόντων και Βασιλέως των βασιλευόντων¹⁰⁹.

Επιπλέον, με θετικά λόγια για το άνωθεν έργο έχει εκφραστεί κι η συγγραφέας Γλυκερία Μπουμπουλίδου, λέγοντας: αξιοπρόσεκτο πόνημα για τις άγιες παρθένες της Ορθοδοξίας μας. Εύχομαι να έχετε πάντα την δύναμη με τους μελωδικούς στίχους σας να υμνείτε και να δοξάζετε τις «μακάριες ψυχές» που πορεύθηκαν τον δρόμο του μαρτυρίου. Το έργο σας πρέπει να κοσμή τις βιβλιοθήκες των εκπαιδευτηρίων¹¹⁰.

Καταληκτικά, το βιβλίο αυτό έχει σχολιάσει επαινετικά κι ο Γιάννης Ανδρικόπουλος, επισημαίνοντας τα εξής: η ποιήτρια πέτυχε έναν τολμηρό άθλο: προσέδωσε ποιητική πνοή και λυρικών οίστρο σε γεγονότα και ηρωικές πράξεις του βίου των γυναικών κυρίως των πρώτων χριστιανικών χρόνων, που μαρτύρησαν και θυσιάστηκαν για την πίστη του Ιησού και κοσμούν το αγιολόγιο της χριστιανικής θρησκείας. Στα ποιήματα του βιβλίου, εντυπωσιάζει η αφαίρεση των πεζολογικών στοιχείων και η μετάπλαση του εκκλησιαστικού εγκυκλοπαιδικού πλούτου σε ποίηση που δεν πλατιάζει, δεν επαναλαμβάνεται, δεν κουράζει. Αντίθετα συγκινεί με τη λυρική σκιαγράφηση και προσέγγιση των μορφών πλήθους αγίων κι οσιομαρτύρων γυναικών, που την μνήμη τους τιμά η Ορθοδοξία¹¹¹.

Το 2000 η ποιήτρια και δοκιμογράφος εκδίδει την ποιητική συλλογή με τίτλο *Προς δυσμάς ή ο πληγωμένος άγγελος*. Η τελευταία αποτελείται από τρία μέρη: από τα νέα ποιήματα της συλλογής αυτής («προς δυσμάς ή ο πληγωμένος άγγελος»), από την *τριλογία του αδιέξοδου τέλους* και από επιλογή ποιημάτων της παλαιότερης ποιητικής συλλογής *Στον αγρό της ασφάλτου*. Τα δύο πρώτα σκέλη του βιβλίου –ιδιαιτέρα το δεύτερο– είναι θεματικά προσανατολισμένα προς το μεταφυσικό, τον Χριστό και την πίστη γενικότερα, ενώ το τρίτο σκέλος αποτελείται από την ανανεωμένη –λόγω επιλογής-εκλογής ποιημάτων– προγενέστερη, ποιητική συλλογή.

Ακολουθούν χαρακτηριστικά ποιήματα των δύο πρώτων μερών της συλλογής:

«Εσύ, ο αυθεντικός εραστής»¹¹²

Με τη λυτρωτική σου συγκατάβαση
υπερβαίνεις τη θεϊκή σου υπόσταση,

¹⁰⁹ Βλ. στο ίδιο, σσ. 63-64.

¹¹⁰ Βλ. στο ίδιο, σ. 69.

¹¹¹ Βλ. Γιάννης Ανδρικόπουλος, *Η Ευαγγελία Παπαχρήστου-Πάνου...*, ό.π., σ. 23.

¹¹² Βλ. Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου, *Προς δυσμάς ή ο πληγωμένος άγγελος*, Αθήνα 2000, σ.14.

για να εμπλακείς
σ' ένα πραγματικό δράμα αγάπης.
Μέσα στον ελεύθερο εναγκαλισμό μας
η παντοδυναμία σου κυλιέται ηττημένη,
Ενώ η αγάπη σου
αιχμαλωτίζει την ελευθερία μου.
Εσύ, ο αυθεντικός εραστής,
ο μη εξ αντιγραφής, ο δεδομένος νυμφίος,
ο ερχόμενος ως χαμόγελο εωθινό,
ο κυλιόμενος ως λίθος στρογγύλος
της υψηλής συγκατάβασης.
Ω Κύριε, προ πάντας τους φίλους
κυλίεσαι.
Ως τα γκρεμνά της έπαρσής μου
κατεβαίνεις εσύ, ο Θεός:
το απρόσιτον δέος.

«Η τριλογία του αδιεξόδου τέλους»
«Πού πλήγωσες Ιησού τα πέσματά Σου;»¹¹³

I

Πού πλήγωσες Ιησού τα πέσματά Σου;
Στων παραισθησιογόνων την οδό
γυμνόπους μ' ακολούθησες, καλώντας με
στη στίλβη του δικού Σου οράματος.
Όμως στο αδιέξοδο με κράτησε αδύναμο
η φρεναπάτη των ψευδών μου οραμάτων.
Και αναπλέω και βυθίζομαι στην άβυσσο
και ολομόναχος ριγώ μέσα στη νύχτα.
Μα Εσύ ο σπλαχνικός μ' αναζητάς
στη σκοτεινή μου διαμονή
τον ρόδινο ανασασμό να μου χαρίσεις.
Με ματωμένα πέσματα με φθάνεις,

---

¹¹³ Βλ. στο ίδιο, σ. 27.

*και πάνω σ' ένα φύλλο φοινικιάς
Καταφιλείς τ' απεγνωσμένα δάκρυά μου.*

«Το μετέωρο βήμα»¹¹⁴

II

*Η φωνή σου ένας άτονος ήχος.
Μια πληγή στο σκοτάδι.
Ένας φθόγγος στα πλήκτρα βουβός.
Σκόρπιος ρυθμός το μετέωρο βήμα σου
αντηχεί στο πλακόστρωτο, στους διαβάτες
το ρίγος κομίζοντας.
Απόμακρος, εισπνέεις τον οίκτο
στ' απρόσκλητα βλέμματα που
να δακρύσουν αρνήθηκαν στο
χαμένο σου πέρασμα!
Διαγώνιες συναντήσεις οδύνης...
Δακρύζουν οι χορδές της κιθάρας σου,
κι η μουσική τους προάγει τον
επιθανάτιο τρόμο.
Κόμπο-κόμπο το παρόν καταπίνεις ενώ
το μέλλον σου αναδύεται ζέπνοο.
Με σκοτώνει το μετέωρο βήμα σου.
Κάποτε τη στοργή αντικρίζεις.
–Σε γεμίζει παρήγορο φως–
Θωρακισμένος την άσωση δίψα ζωής
υπερβαίνεις το χάος.
Ύστερα πάλι τα ίχνη σου χάνονται...*

«Η μπαλάντα του παλικαριού»¹¹⁵

III

*Σώμα, του αίματος φωτιά.
Σώμα, που αγαπήσαμε.*

---

¹¹⁴ Βλ. στο ίδιο, σ. 28.

¹¹⁵ Βλ. στο ίδιο, σ. 29.

Που νηπιάζον σε γλυκοκοιμίζαμε
στο φέγγος των βεγγαλικών εξάρσεων.
Σώμα του κρίνου άγγιγμα
και λύπης αντιφέγγισμα,
προαίσθημα οδύνης κι έσβησες
ελπιδοφόρος λογισμούς μου. Σώμα,
κατακρεουργημένων οραμάτων, σε αντίκρυσσα
μέσ' στην ολέθρια σιωπή, όπου η θέληση
αυθυποβάλλεται στο δολερό της νύχτας
πρόσωπο.
Ω των αθώων το ψιθύρισμα.
Της έντρομης φτερούγας μου μαρμαρυγή.
Στων οδυρμών μου τον τρισάγιο ουρανό
το σώμα σου φωταγωγόν
έφεγγε την οδύνη μου, παιδί μου. Βέλος,
που τρύπησε την ενδοχώρα μου
και μ' άφησε γυμνή
να περιφέρομαι στο έρεβος.
Πώς τρεμοσβήνει τ' όνειρο!
Ο Ευαγγελισμός που έδυσε
μέσα στην κρύα νύχτα των δακρύων μου.
Κι η απαλάμη μου που σ' άγγιζε,
δίχως απόκριση καμμιά,
κι εγώ πεθαίνω.

«Από τον πόνο στην Ανάσταση»¹¹⁶

Εδιάλεξες την Άνοιξη
το ξύλο της οδύνης ν' αγκαλιάσεις.
Ανένδοτος πορεύθηκες προς τον Σταυρό.
Όταν τοξότες τόξευαν την άγια σου εικόνα
Εσύ, ο χλευαζόμενος, ο κραταιός,
τη δόξα σου ως τα έσχατα

---

¹¹⁶ Βλ. στο ίδιο, σ. 30.

του εμπαιγμού την έφερες
ανακαλώντας τους φονιάδες «εις την τάξιν».
Κύριε Ιησού, τα ιμάτιά του αίματος
στους ποταμούς επλύναμε.
Λουστήκαμε στους ποταμούς κι επί των ποταμών
εκτείναμε τα χέρια μας,
στέλνοντας τα νερά τους ως την έρημο
όπου κατώκησαν οι προσευχόμενοι
λευκαίνοντας την όψη τους,
«ως όψιν θυσιαστηρίου» κατανοούμε.

Ακολουθούν χαρακτηριστικά ποιήματα του τρίτου μέρους της συλλογής:

«Είδα τα χέρια Σου»¹¹⁷

Είδα τα χέρια Σου να προωθούν
Βίβλο ζωής στα χέρια μου.
Κι άκουσα τη φωνή Σου θρόισμα
να με καλεί σε ανίχνευση.
Έμοιαζαν οι σελίδες του βιβλίου
σαν φυλλοκάρδια ζωντανών υπάρξεων.
Ν' αργοκυλάει ο ουρανός αποκαλυπτικός
μα και κρυμμένος, κι η βουλή Σου
ανεξήγητη ν' αποκαλύπτεται
απείρως αινιγματική, μυστηριώδης.
Ψυχές που διάβηκαν το σύνορο κατέγραψαν
στη Βίβλο τις πυρακτωμένες τους στιγμές,
αφήνοντας
τα ματωμένα τους σανδάλια στο λιθόστρωτο.
Των σεσωσμένων οι αισθήσεις πώς φεγγοβολούν
στο ανοιχτό βιβλίο καταγραμμένες...
Απέραντος ως τα βαθιά νερά του ο ωκεανός.
Αποδημούν οι ναυαγοί θροούν ιπτάμενοι

---

¹¹⁷ Βλ. στο ίδιο, σ. 38.

οι άγγελοι στου αρχιπελάγους τους ιριδισμούς.
Κι όμως ανέγγιχτη η λάμψη της αιφνίδιας αστραπής
την ώρα αυτή που καθρεφτίζομαι στο λόγο της
πολύφθογγης σιωπής...
Να χάνομαι στην έκσταση του απροόπτου
κι όμως ως ζώσα ύλη να υπάρχω...

«Στον αγρό της ασφάλτου»¹¹⁸

Πορεύομαι στον αγρό της ασφάλτου,
που ωριμάζει το απροσδόκητο.
Παραδίδομαι στο ασαφές του μέλλοντος.
Στον στρόβιλο ενός οράματος,
που αναζητεί τα όριά του στην αόριστη
βεβαιότητα, στις οίμωγές των θυμάτων.
Οιστήλατος μιας περιστροφής ερευνώ
τον μυστικό μου χώρο στις φαντασίας το
«προκεχωρημένο φυλάκιο». Καλπάζω «στην αρά
την εκπορευομένη επί προσώπου πάσης της γης».
Παραβγαίνω στο τρέξιμο μιας τεχνολογίας απρόσωπης,
ενδεδυμένης τον μέλανα της μεταμέλειας χιτώνα,
και βλέπω να προβάλλει το ακαταλόγιστο.
Ναύαγιο σε τύψεων ωκεανό,
όπου τα ίχνη της πορείας μου
βοούν τα ίχνη της πορείας μου
εισερχομένων στο εδώλιο της συντριβής.
Τον τόπο αυτόν
θα το ονομάσω Κλαυθμόνα!

«Ανάμεσα στους εγκόσμιους Φαρισαίους»¹¹⁹

Και προσέρχονται ερμαφρόδιτοι άρρενες και
θηλυκοί σατανάδες.
Ρωτώντας τη γνώση ελάμβανον,

¹¹⁸ Βλ. στο ίδιο, σ. 48.

¹¹⁹ Βλ. στο ίδιο, σ. 50.

καθώς της εμπειρίας ο λόγος πολύχυμος έρρεε.
Εκείνη, η όντως της Ποίησης ιέρεια,
την αρμονία ανάδινε εν μέσω υψηλών νοημάτων.
Σε λαμπρόν ενδιαίτημα ο δείπνος,
κι η Αγάπη, ως προσφορά άνευ όρων,
προσφέρονταν ως πλούσιο έδεσμα.
Εδιδάσκονταν αυτοί οι εγκόσμοι, αυτοί
οι την άγνοια υπερηφάνως κατέχοντες.
Ελάμβανον προς ίδιον συμφέρον τα ζένα
μοσχεύματα, αναδεικνύοντας μόνο τη γνώση,
χωρίς την Αρετή την πολύμοχθη.
Έτσι η φρίκη επρόβαλλε μεταλλάσσοντας τρόπους
ζωής και τρόπους γειννίασης δίχως την άκρα
ταπείνωση, όπου των τιμίων το γνώρισμα μάχεται.
Α το θράσος τους. Επιτήδειον καύχημα
να πετούν με φτερούγες αλλότριες!

«Επανάσταση ήθους»¹²⁰

Προχωρώ στη δική μου επανάσταση. Την
ολωσδιόλου παραξηγημένη.
Προσδέχομαι την επανάσταση όπου το πνεύμα
συντάσσεται στην αθώα του χόματος οσμή,
καθώς έρχεται δίχως κρότο και χρυσίζοντα λάβαρα.
Ασυμβίβαστη δοκιμάζω την έκπληξη μέσα
στον βάρβαρο κόσμο όπου το αίμα συμπιέζεται,
κι ανασταίνεται πάνσεπτο της ψυχής το τοπίο.
Είναι η επανάσταση που με διαστέλλει από
τη φθαρτή περιρρέουσα δύναμη. Επ-ανάσταση ήθους!
Φωσφορίζει το βλέμμα μου στ' ανήσυχο νεύμα
της όρθιας συνείδησης.
Δεν ακούς πώς χτυπώ τα σανδάλια μου;
Τον κονιορτό αποτινάζω κι απέρχομαι προς

---

¹²⁰ Βλ. στο ίδιο, σ. 53.

άλλη κατεύθυνση αφού φτύνω κατάχαμα τα
πολλά προσωπεία.
Στρέφομαι τώρα στους κύκλους του καλπάζοντος χρόνου.
Κλαδεύω της αμπέλου τα κλήματα που έχεις φυτέψει Εσύ,
στο κάποτε λίθινο άστρος μας. Ναι,
κι αν εγώ το ξεχνώ, το θυμάται το αίμα μου. Έτσι,
απ' την πάμφωτη εσπέρα εξέρχομαι ωραίος,
κι αναμένω εσένα που έμεινες μάρτυρας
της δικής μου επ-ανάστασης.
Κι ακούω ξανά. Και προσφέρω ξανά τη δική σου
ανυπότακτη κραυγή στον αιθέρα. Γιατί,
κάποτε, Εσύ,
μου είχες απλώσει το χέρι σου καθώς ανηφόριζε
—σωματωμένο - ασωμάτο— το
σταυρωμένο σου κάλλος. Εσύ,
και πάλι ο ερχόμενος θρίαμβος!

«Κόρινθος Αγαπημένη»¹²¹

Στου σεισμού τις δονήσεις ματώνει το
δέρμα σου κι η αφή μας παγώνει.
Κι ανέρχεται ο υπόκωφος τάραχος
μοιράζοντας το ψυχρό του φιλί στις προσόψεις σου.
Ως ήμουνα νήπιον τους πρώτους σου δρόμους
δεν τους εγνώρισα. Αργότερα όμως μελέτησα τα
οδυνηρά σου βιώματα στων γκρεμισμένων σπιτιών τις
προσόψεις στις αυλές της άνανθες
στ' ακροκέραμα που μηνούσαν τον όλεθρο.
Πριν σε στήσουν ξανά να χαϊδέψω επρόλαβα
τους τριμμένους σοφάδες σου όπως, σε πλήρη ταπείνωση,
κείτονταν στις θαμμένες αυλές σου.
Κολύμπησα στ' ακροθαλάσσι σου, αγάπης κύματα.
Με τα ζεστά του βότσαλα σιγόπαιζα ξαφνιάζοντας

---

¹²¹ Βλ. στο ίδιο, σ. 56.

*τα καβουράκια που πισωδρομούσαν τρομαγμένα.
Δεν τους ξεχνώ τους βίαιους αγέρηδες,
που τραγουδούσαν στα φρεσκοβαμμένα μας παράθυρα.
Άρχισε η γνώση των δασκάλων μου
να κυριεύει την αγάπη μου πυκνώνοντας τη θαλπωρή
στου Δεύτερου Δημοτικού σχολείου τα θρανία.
Σε νέες εγγραφές δινόταν η ψυχή μου, σ' άλλη όραση...
Αγαπημένη πολιτεία μου στη θαλασσιά γιρλάντα των
σεπτών ορίων σου με θέρμανες, καθώς εισχώρησες
στο αίμα μου πλάθοντας το κορμί μου.
Αναριγώ στα ξέφωτα των αναμνήσεων, θρύλος αρχαιϊκός
η δόξα σου, αγέρωχη με την πνοή του Κορινθιακού
να πνέει στις πτυχές της λιοχαρης εσθήτας σου.*

Ο ποιητής και συγγραφέας *Δημήτρης Χαλατσάς* γράφει για την παραπάνω συλλογή: *οι τρεις ενότητες της συλλογής, δηλαδή η βασική συλλογή «η τριλογία του αδιέξοδου τέλους» και η ανάπλαση της συλλογής του 1997 σε επιλογή «Στον αγρό της ασφάλτου», δίνουν τρεις ξεχωριστές ποιητικές γεύσεις στον αναγνώστη: πρώτη είναι η απόδοση, η αίσθηση της επικοινωνίας, της δικής σας, της προσωπικής με όσα σας συγκίνησαν σε βάθος. Η δεύτερη απασχολεί το μεταφυσικό κάλλος που η θητεία σας σ' αυτό είναι μακροχρόνια, και το τρίτο είναι η γνωστή σημαντική προσφορά σας ξανανεωμένη που έγινε ευχάριστα αποδεκτή από την πρώτη της έκδοση. Εκείνο που είναι το αξιοθαύμαστο και που εντυπωσιάζει, είναι η συγκινησιακή σοβαρότητα με την οποία εμβολίζετε τους στίχους σας, έτσι που ν' αφήνουν ελεύθερα τα ηθικά σας μηνύματα να εμπεδώνονται και από την άλλη μεριά, χωρίς να παραλείπεται, αλλά αντίθετα να ανυψώνεται ο λυρισμός σας...¹²².*

Το 2003 η Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου εκδίδει την ποιητική συλλογή με τίτλο *Οξειδώσεις*, η οποία ένα χρόνο αργότερα, το 2004, μεταφράστηκε στα Γερμανικά. Πρόκειται για άλλη μία ποιητική συλλογή, της οποίας τα θέματα αφορούν στη γνήσια χριστιανική συνείδηση της ποιήτριας.

Ο *Γιάννης Ανδρικόπουλος* έχει εκφράσει θετική γνώμη για τη συγκεκριμένη ποιητική συλλογή, σε άρθρο του στην εφημερίδα *Η ΓΝΩΜΗ*: *όπως και στα προηγούμενα, το ίδιο και σε αυτό το βιβλίο της, η ποιήτρια παραμένει προσηλωμένη στο γνήσιο χριστιανικό πνεύμα.*

---

¹²² Βλ. Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου, *Στα βήματα του χρόνου*, ό.π., σ. 60.

Αγωνίζεται συνειδητά για να φθάσει μέχρι την κάθαρση και τον εξαγνισμό, με παρουσία αγωνιστικής συνείδησης, ήθους, ταπεινώσης και μεταμέλειας. Η ψυχή της ποιήτριας πικραίνεται καθώς η ελευθερία της συμπιέζεται κι η ανάσα της καταπνίγεται από τη βαρβαρότητα των δρόμων και την κυριαρχία των τροχών. Επιχειρεί να κρατήσει αμόλυντη την «εξ ύψους δωρεά της Αγάπης» καθώς σφυρίζουν στ' ανοιχτά της παράθυρα «τα λόγια ιοβόλων φιδιών». Αποκαλεί «μοναχικό πουλί» τον άγρυπνο στοχασμό της, που πορεύεται σε πλανεμένες στράτες κι εκτροχιάζεται, κάποτε «ευτέλειας εγείροντας τρόπαια». Η ποιήτρια συνεχώς αγρυπνεί, ενδοσκοπεί, βυθομετρεί, μοναχικός κι επίμονος νυχτερινός χρυσοθήρας. Δέχεται τα λόγια του Δημιουργού κι «ο στοχασμός της θερμαίνεται εισερχόμενος / στην απόλυτη ερημία της εσωτερικής της διαστάσης». Νιώθει ανυπεράσπιστο θήραμα που το απειλούν κρυφά δόκανα θανάτου. Κι υψώνει θερμή επίκληση, όπως ο ψαλμωδός: «Αυτός ρύσεται μ' εκ παγίδος θυρευτών». Και τότε προχωρεί με σίγουρους βηματισμούς προς «την Πύλη της ευσπλαχνίας / όπου καθυστερεί η αναμενόμενη θαλπωρή της πραότητας». Επιχειρεί ειλικρινή απολογισμό της πορείας της, πάντα σε ενδότερους χώρους, καθώς γύρω της βλέπει διαψευσμένες τις προσδοκίες της. Ανασκάπτει σε βάθος και βρίσκει σε «κρυμμένα κομμάτια σιωπής» τα συντρίμια των ονείρων της. Βρίσκεται σε ακατάπαυτη αναζήτηση. «Κωπηλατεί στον πολυτάραχο βυθό» της. Συλλέγει λέξεις που ανασταίνουν νοήματα. Ζωοποιεί ήχους που έχουν σιωπήσει. Συλλέγει αρώματα σε ακριβά μυρογύαλια αισθημάτων. Συνθέτει ύμνους ψυχικών αναβαθμών. «Ψηλαφεί το θρόισμα Εκείνου». Τότε κολυμπάει σύγκορμη «στην τρικυμία της Αγάπης Του». Τότε εξαϋλώνεται. Τότε μόνον υπάρχει... «Μυστικός άρτος» και γλυκασμός του καθαρού πνεύματος ο λόγος της ποιήτριας. Στάχης που αναφέρεται έγκαρπος, μέσα από κρυφές και ολόλευκες ψυχικές διεργασίες. Εμπνέεται και ιερουργεί στο ναό της ποίησης ευρισκόμενη σε διαρκή ενατένιση προς τον Ουρανό. Πλέει σε ενύπνια γαλήνης. Λούζεται σε κύματα εγκαρτέρησης. Τρέφεται με την «ακαριαία σιωπή της περισυλλογής». Ονειρεύεται την «παντοδυναμία» του εσώτερου πλούτου. Αποκοιμείται ευτυχισμένη με το «χάραγμα της θεϊκής δωρεάς στο μέτωπο». Η Ε.Π.-Π. στις «Οξειδώσεις» της αποκαλύπτει την οξειδωμένη ψυχή της «μέσα στο νοτιά των ανθρώπων», όπως ενστερνίζεται το στίχο του Ελύτη. Εκφράζει την επιθυμία για τρυφερότητα. Την ανάγκη για ασίγαστη επίκληση θεϊκής συγκατάβασης. Την επιθυμία για παιδική αθωότητα. Την ευθύνη για καταδίκη της υποκρισίας που «χαμόγελα προσευχόμενη». Να κρατήσει άσβηστη τη μνήμη που ταξιδεύει στις ράγες του τρένου και τυραννεί το ταξίδι. Να κάνει το σύμβολο της ειρήνης των λαών, το δέντρο της ελιάς, το δέντρο του ελέους και της σιωπής. Η ποιήτρια χαμογελά με συγκατάβαση συγχώρεσης με απεραντοσύνη Αγάπης και απέναντι στη ζωή, που συνεχώς πυροβολεί την ψυχή της, στο

καθημερινό, τρομακτικό τους συναπάντημα. Διαθέτει πηγαία εκφρασμένο ένα γνήσιο θρησκευτικό συναίσθημα. Περνάει τα μηνύματά της με βιωμένο αίσθημα πόνου κι οδύνης, «που ταξιδεύει με απλές λέξεις, από δάκρυ σε δάκρυ». Γράφει και προσφέρει καθαρή ποίηση φλεγόμενης ψυχής, με φιλοσοφική ενατένιση, συνειδησιακούς προβληματισμούς και μεταφυσική αγρύπνια. Κορυφαίοι κριτικοί της λογοτεχνίας μας (Δημ. Καραμβάλης, Ανδρ. Καραντώνης, Θ. Δ. Φραγκόπουλος κ.ά.) έχουν επισημάνει κι έχουν επαινέσει την ευρηματικότητα, την αέναη κίνηση, το θεματικό εύρος και τη λιτότητα έκφρασης του λυρικού της λόγου. Όπως τέλος και κορυφαίοι γλωσσολόγοι (Γ. Μπαμπινιώτης, Χρ. Κατσιανάκη, Καίτη Λειβαδά κ.ά.) έχουν διατυπώσει την πλήρη ικανοποίηση τους για τον άρτιο χειρισμό του λεξιλογικού πλούτου που διαθέτει η ποιήτρια και για την υποδειγματική αξιοποίηση της ελληνικής γλώσσας. Συμφωνούμε απόλυτα και προσυπογράφουμε¹²³.

Ακολουθούν χαρακτηριστικά ποιήματα της συλλογής:

«Η ελευθερία μου σε συμπίεση»¹²⁴

Συμπιέζοντας χώρους εσωτερικής μου εμπίωσης
αναμετρώ την ταραχή του πελάγου
στο βάθος των πικρών αναμνήσεων.
Σου χαρίζω το ευδόκιμο θάρρος μου,
καθώς η ισχύς μου βυθίζεται σε όστρακον διαυγές.
Σου χαρίζω το βήμα μου
που δεν έχει εκπνεύσει στην ασφαλτο
της οσμής και της τρέλλας.
Με δυναστεύει των τροχών η απάνθρωπη έπαρση.
Η ελευθερία μου σε συμπίεση των
εκρηκτικών μου δυνάμεων.
Ανά πάσα στιγμή η ανάσα μου κόβεται,
Καθώς το βλέμμα μου μειονεκτεί σ' συναλλαγή
εντυπώσεων, όπου η χλόη φυτρώνει αδύναμη
στις ρωγμές των πεζόδρομων.
Από ρείθρο σε ρείθρο η ανάσα ισχνή
καταπνίγεται η στρατιά των τροχών.

¹²³ Βλ. στο ίδιο, σσ. 28-30.

¹²⁴ Βλ. Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου, *Οξειδώσεις*, Αθήνα: Μαυρίδης 2003, σ. 11.

«Σύναξη»¹²⁵

Αναζητώ την ψυχή μου
χαμένη στις πολλές διαβάσεις.
Την υψώνω σαν κουρέλι σημαίας,
που έσχισαν οι ριπές των ανέμων.
Σφυρίζουν στ' ανοιχτά μου παράθυρα,
τα λόγια ιοβόλων φιδιών,
που εισέρχονται και πληγώνουν
τον ενδότερο κόσμο μου. Αμαυρώνουν
την εξ ύψους δωρεά της Αγάπης.
Λεηλατούν τους ανθούς μου και διώχνουν
τους θρόες που νανούριζαν κάποτε
τον ήσυχον ύπνο μου.
Εγώ συνάζω τις τελευταίες δυνάμεις μου
κι ακροβατώ μη ζυπνήσω
τον δικό μου γλυκύτερο άγγελο.

«Μοναχικό πολύ»¹²⁶

Οι πρώτες συλλαβές που σχημάτιζαν
τον κύκλο του Χρόνου που άρχιζε όταν
μας μεθούσαν φωτεινά αλληλουϊά.
Έκτοτε οδικές αρτηρίες πλανεύουν το δρόμο μας,
κι η ψυχή μας σαστισμένη πορεύεται.
Μοναχικό πολύ ο στοχασμός ονειρεύεται
στη θαμπή ανταύγεια ενός άχρωμου ήχου.
Πουλί, που κρώζει κι ακούει
της φωνής του τον οικείο αντίλαλο.
Αρπάζεται από εξουθενωμένα οράματα.
Εκτροχιάζεται κάποτε
«ευτελείας εγείροντας τρόπαιο».

---

¹²⁵ Βλ. στο ίδιο, σ. 12.

¹²⁶ Βλ. στο ίδιο, σ. 14.

«Το θήραμα»¹²⁷

Ματώνουν τα χείλη μου,
όταν προσφέρω αιχμηρές συλλαβές.
Ματώνουν όταν αγγίζω τον άρρητο Λόγο.
Κι όταν ανοίγω κλειστές διαβάσεις
και σκορπίζω, προς κάθε κατεύθυνση,
σελίδες εγχάρακτου δέους και πάλι ματώνουν.
Στον βίαιο άνεμο επιστρέφω άνοστες γεύσεις.
Λόγια που ωρίμασαν με ορμόνες ανάπτυξης.
Εισπνέω της νύχτας ερεβώδεις πνοές
κι αναδεύω το ρίγος...
Ω Θεέ μου, καθημαγμένη επιστρέφω
στη δική σου αγκάλη. Εκεί ανθίζουν αρώματα.
Με πολιορκούν αναμνήσεις λεπτών αποχρώσεων.
Ιστορίες φωτός λάμποντος χρέους
ισορροπούν κι αντιστρέφουν την κλίμακα προς
το έναστρο απόλυτο φέγγος.
Η εισβολή του υπέρλογου ψίθυρος
μελωδίας κοντά στο Θάνατο, όταν Εσύ,
Με θηρεύεις εν μέσω λαμπρών οραμάτων.
Αντιστρέφεις των ματιών μου την ίριδα και,
ως Λέων ανίκητος, εν κρυπτώ ενεδρεύεις
του αίματός Σου το θήραμα.

«Ο μυστικός άρτος»¹²⁸

Μετεωρίζομαι ενίοτε στον γλυκασμό
του πνεύματος.
Το ενίοτε, ως έκφραση ελάχιστης δωρεάς,
με προβληματίζει.
Ανέφελο το φωτεινό του πρόσωπο ν' αντικρύζω,
ως τη δύση και την ανατολή που κελαηδούν τ' αηδόνια,
κι οι νερόμυλοι τα χαράματα κινούν

¹²⁷ Βλ. στο ίδιο, σ. 16.

¹²⁸ Βλ. στο ίδιο, σ. 27.

τη ρυθμική τους επάρκεια και ο άρτος προετοιμάζεται
να θρέψει την πείνα των λαών που λιμοκτονούν στην
απέραντη μοναξιά τους. Ποιος όμως
ατενίζει τον Ουρανό και δε λαβαίνει;
Οι ψευδαισθήσεις ωριμάζουν μακρυνά απ' το γαλάζιο φέγγος.
Τρέφονται με την ακαριαία σιωπή της ψυχής που
ονειρεύεται την παντοδυναμία του πλούτου, όμως
«ουκ επ άρτω μόνο ζήσεται άνθρωπος...».
Ο μυλωνάς το ψιλοτραγουδάει κι αποκοιμείται ευτυχής
με το χάραγμα της θεϊκής δωρεάς στο μέτωπο του.
Είναι ο μυλωνάς που ζυπνάει κι εγείρεται
όταν ο μύλος σωπαίνει...

«Ελιά, Σύμβολο ειρήνης των λαών»¹²⁹

Εξ ουρανού η επίνοια, δώρο της Αθηνάς,
καθώς σε ειρηνικούς αγώνες σύμβολο αναδύεσαι,
«εμπνέον κίνητρον» να προπορεύεσαι
υψώνοντας το κλέος της δικαιοσύνης.
Δόξα ιερή οι κλάδοι σου να στεφανώνουν τους ημίθεους.
Κι εσύ να υψώνεσαι οιστρήλατος δρομέας του πολιτισμού μας.
Πώς φύσαγε τ' αγέρι όταν σ' αντίκρυσσα κλαδί ελιάς
στα χέρια της θεάς, να χαιρετάς την έλευση του ήθους
στους ένδοξους αγώνες των προγόνων μας.
Τα φύλλα σου τ' ασήμωνε το φως της πανσελήνου.
Το ηλιοφώς σε θέρμαινε ως την αθάνατη ρίζα. Εσένα οι Θεοί
σε γέννησαν αθάνατη να θρέφεις με το αίμα σου την πείνα
των λαών της οικουμένης.
Το έλεός σου διάχυτο στο ειρηνικό σου αίμα.
Κι η ευλογία της Θεάς να παιχνιδίζει ανάλαφρη
έως τις άκρες των ευγενικών σου φυλλωμάτων.
Κι από τον έσχατο κορμό σου ν' αναδύεται πάλλουσα η ζωή,
την άνθηση της γύρης μεταγγίζοντας στους δύσκολους

---

¹²⁹ Βλ. στο ίδιο, σ. 38.

καιρούς, το ρίγος του πολέμου διώχνοντας. Ο θάνατος
δεν άγγιζε τη ρίζα σου σ' όλες τις ανομβρίες των καιρών.
Κι η δόξα συναθάλλει ολόδροση, όριο σθεναρό, εχέγγυο
τις τίμιας πάλης των ωραίων εφήβων μας.
Ελιά του ελέους, της σιωπής, ψίθυρος των πεδιάδων,
της ριγηλής σου παρουσίας το τραγούδι αισθάνομαι
και δέομαι να υπάρξεις ως τροφή και σύμβολο ειρήνης.
Των μεσογειακών μας μελτεμιών τον ήχο να κρατείς
στα ευγενικά σου χρυσοπράσινα φυλλώματα. Εσένα,
των θεών της Ελλάδος τη γλυκύτετη δωρεά,
της νηνεμίας προάγγελος, σε θωρώ και υπάρχω!

Το 2002 η ποιήτρια εκδίδει την ποιητική συλλογή *Ο γαλάζιος καθρέφτης*, η οποία κυκλοφορεί και την επόμενη χρονιά, 2003, μέσω της β' έκδοσης, έπειτα από εκλογή-επιλογή των καταλληλότερων ποιημάτων, παρμένων από την α' έκδοση. Πρόκειται για ποιήματα που αφορούν την φύση, το μεταφυσικό κάλλος και την ορθόδοξη χριστιανική πίστη.

Το 2004 η ποιήτρια και δοκιμογράφος δίνει την ποιητική συλλογή *Οικολογικά-Ζωοφιλικά*, η οποία μεταφράστηκε στα Αραβικά και στα Αγγλικά το ίδιο έτος (2004). Πρόκειται για ποιήματα που υμνούν τη φύση και τα ζώα και γενικότερα ολόκληρη την πλάση, με τον λυρισμό και το ύφος της γνωστής χριστιανικής συνείδησης της ποιήτριας.

Ο διπλωμάτης, συγγραφέας και ποιητής *Βασίλης Γ. Βιτσαζής* σχολίασε επαινετικά την παραπάνω συλλογή, επισημαίνοντας τα εξής: *η γραφή σου ονειρική και πολύ ευαίσθητη είναι άξια προσοχής και καταφέρνει να περάσει το ποιητικό της μήνυμα μέσα από μια άλλη γλώσσα που δεν είναι η μητρική σου. Ευχαριστώ για τη χαρά που μου έδωσες να σε διαβάσω και να συμπορευτώ μαζί σου στα αισθήματα –ονειρικές ανατάσεις– που εμπνέουν το ζην και το μετά. Η μεταφράστρια έκανε άριστη δουλειά και την συχαίρω*¹³⁰.

Επιπλέον, η συγγραφέας και κριτικός λογοτεχνίας *Ηρώ-Χρυσάνθη Αλεξανδράκη* σχολίασε, κι αυτή, θετικά την συλλογή, λέγοντας: *χαίρομαι ιδιαίτερα που η συλλογή σας «Οικολογικά-Ζωοφιλικά» μεταφράστηκε στα Αγγλικά και Αραβικά, αφού και οι δύο γλώσσες μιλιούνται και διαβάζονται από ένα μεγάλο αριθμό ανθρώπων. Η αγγλική μετάφραση είναι εξαιρετική, έχει λογοτεχνικά στοιχεία, βάθος και φιλοσοφία και πιστεύω ότι ανταποκρίνεται στις αλήθειες του πρωτοτύπου. Με συγκίνησε η ευαισθησία σας για τον Κόσμο της φύσης.*

¹³⁰ Βλ. Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου, *Στα βήματα του χρόνου*, ό.π., σ. 71.

Αγριολούλουδα, πουλιά, έντομα, τσαμπιά σταφύλια που λάμπουν κάτω απ' το χρυσό ήλιο ή το φεγγαρόφωτο, γαλάζιοι ουρανοί, κύματα, θάλασσες, ωκεανοί, αγριοπούλια σπάνιου είδους τραυματισμένα κι εγκαταλειμμένα από ασυνείδητους, σκύλος σκοτωμένος στην άσφαλτο, που «μιλάει μέσ' απ' την ακαμψία του Θανάτου» στην ψυχή σας, όλο το ζωϊκό βασίλειο, η πλάση ολόκληρη, το σύμπαν χωράει μες στην καρδιά σας, μια καρδιά γεμάτη αγάπη, πλημμυρισμένη από αισθήματα για όλα του Θεού τα πλάσματα. Μια καρδιά μεγάλη, πλατιά κι ευλογημένη! Πολύ ωραία κι εξαιρετή η εμφάνιση της αραβικής έκδοσης, θα δώσει την ευκαιρία στο αραβικό αναγνωστικό κοινό να εντρυφήσει σε θέματα γεμάτα ευαισθησία, να το αποσπάσει από σκληρότητες, γύρω απ' τις οποίες τα συμφέροντα των ισχυρών το εξαναγκάζουν να τυρβάξει, για να ξεχνά πως υπάρχει κι ένας άλλος υπέροχος κόσμος, πλασμένος αγγελικά, του οποίου, ζωσμένος τα όπλα και το φανατισμό, να λησμονήσει εντελώς την ύπαρξη. Θερμά συγχαρητήρια, λοιπόν, για τις μεταφράσεις της αξιόλογης αυτής ποιητικής σας συλλογής¹³¹.

Επιπροσθέτως, κι η αρχαιολόγος *Τερπιχόρη-Χαρά Τζαβέλλα-Εντζεν*, εκφράστηκε με επαινετικούς λόγους για την εν λόγω συλλογή: ο «δραματικός» σας λυρισμός οδηγεί στην «κάθαρση» σαν «ο οίστρος του φωτός έχει αφαιρέσει/την οσμή του χόματος» και «...το βάλσαμο.../ άγγιξε τη ψυχή / σαν φεγγαρίσιο χάδι». Όσο για τα «*Killed dog*», «*Wounded Hero*» και άλλα η φωνή σας καλεί για δικαιοσύνη προς την απροστάτευτη ζωή των πιο καλών μας φίλων¹³².

Ακολουθούν χαρακτηριστικά ποιήματα της συλλογής:

«Στον ίσκιο της κληματαριάς»¹³³

Στον ίσκιο της κληματαριάς τον γαλήνιο
οι βότρυες οι πορφυροί αναπαύονταν,
κι οι μέλισσες μεθούσαν πετώντας
πάνω από τα πυρόξανθα μαλλιά της Μαρίας.
Ως λαμπηδόνα δειλινής νηνεμίας η Μαρία
άκουε το λόγο του Ιησού, τον πολυτιμότερον μύρου.
Εκεί τα βράδουα δειπνούσε ο Ιησούς ο Ηγαπημένος,
συντροφιά με τις θυγατέρες Σιών ιδιαίτερα
με τη Μάρθα και τη Μαρία τις αδελφές του Λαζάρου.
Ο λόγος του γλυκασμός, φασκομηλιά κι αγράμπελη,

¹³¹ Βλ. στο ίδιο, σσ. 62-63.

¹³² Βλ. στο ίδιο, σ. 69.

¹³³ Βλ. Ευαγγέλια Παπαχρήστου Πάνου, *Τα ποιήματα*, ό.π., σ. 317.

ερχόμενος απ' τις βουνοπλαγιές τις θεοβάδιστες,
όπου οι προφήτες πορεύονταν ανυπόδητοι,
προφέροντας την απειλή του Τρομερού Θεού του απρόσιτου.
Ανάμεσα στους βότρυες έλαμψε κάποτε ο παρήγορος Λόγος.
Κι ο άνθρωπος των στεναγμών λυτρωμένος
άφηνε το μάτιο το φθαρμένο στο φεγγαρόφωτο,
και πορευόταν δυνατός και πράος πάνω απ' τα συντρίμια
του απελπισμένου θανάτου. «Και επέστρεφε
κατά την οδόν της πύλης των αγίων της εξωτέρας...».
Λίγο μέλι αναστάσιμο στην πικρότατη γέυση κι η τέφρα
του τάφου ένα σύννεφο που φεύγει και χάνεται.
«Αργοσάλευτη άσπρη νεφέλη» η ψυχή, προσεγγίζει
την πύλη των μεγάλων ιάσεων...

«Λεηλασία»¹³⁴

Παραλίμνιες καλαμιές αδιαπέραστες,
όπου θροΐσματα ερωτικά μελωδούσαν
την απαρχή της ζωής και γεμίζανε οι πνοές
αρώματα διάφανα. Τα ζεύγη
ξεκινούσαν κολπώνοντας την παραφορά
της ζωής, την ασπαίρουσα.
Ο πηλός είχε πάρει την πνοή του κι αφήλωνε,
και προχωρούσε χαρούμενος στο πορφυρό του κυμάτισμα.
Έτρεχε ο δεινόσαυρος λουζότανε στο κύμα.
Έτρεχε ο λέων στη χαρά της άκακης νυχτιάς.
Έπαιζε ο σκύμνος του με τη μικρή αντιλόπη.
Κι οι καμπανούλες της ροδιάς στολίζαν το νυμφώνα.
Ω, Θε μου, δεν εβράδυνες να σπείρεις αγριολούλουδα
στη χλόη που πρωτοδέχθηκε το πράο περπάτημά σου.
Κυλούσε ξέχειλη η ζωή απ' τη δική σου αγκάλη.
Κι ο λόγος σου ακούστηκε σαν πρώτη εντολή:
«ου φάγεσθαι χαροδριόν και κύκνον και ερωδιόν

---

¹³⁴ Βλ. στο ίδιο, σ. 318.

τον πορφυρίωνα. Ου φάγεσθαι τη νυχτερίδα».
Κι όπως αόρατος και σπλαχνικός τα καλοδέχθηκες
στη χαρμολύπη οδήγησες τα όντα.
Τώρα εμείς, το σκοτεινό τους μέλλον αγρικούμε.
Εμείς οι όψιμοι εραστές τα διαφεντεύουμε,
τη φυσική τους αγαθότητα λεηλατώντας.

«Όταν το θαύμα επαναλαμβάνεται»¹³⁵

Όπου όλα θυμούνται ν' ανθίσουν.
Για να προχωρήσει η ζωή
πέρ' από τον παλλόμενο σπόρο.
Η γύρη σπαταλιέται αλλοπαρμένη
στις ερωτικές θωπίες των ανέμων.
Και «καρποί ακροδίων,
κύπροι μετά νάρδων» αναθάλλουν.
«Τετρωμένος αγάπης» πλαστουργείς
τον ερωτικό παλμό, τον ασίγαστο.
Τι ανυποψίαστη υποψία!
Της κολοκυθιάς ο πυκνόφυλλος μίσχος
ν' ανηφορίζει υπακούοντας την εντολή...
Κι ο καρπός να ωριμάζει χρυσός,
όταν το ηλιοφώς περιφέρει τη δόξα Σου
σε άζονες συμπαντικούς.
Βέβαιο για τη γονιμότητα που αναπλάθει.
Βέβαιο, για τη φωτοσύνθεση που ακολούθησε.
Όταν δόθηκε η εντολή του παντοδύναμου Λόγου.

«Κατέχεις τον Παράδεισο»¹³⁶

Κάτω απ' τα θραύσματα της πέτρας
αναζητάς τον άνθρωπο. Προβάλλει πελεκημένος, αλλά
ελεύθερος, αναδυόμενος από την ερημία των κάκτων.
Κι όπως το ποτάμι κυλάει κάτω απ' τα πόδια σου

¹³⁵ Βλ. στο ίδιο, σ. 322.

¹³⁶ Βλ. στο ίδιο, σ. 339.

τη φρεσκάδα της αγάπης αρδεύεις στις όχθες του.
Το χέρι σου, χάδι ζεστό, θωπεύει
την έντρομη φτερούγα των πουλιών. Το χέρι σου
χάδι στην αθωότητα, που την κρατούν απρόσβλητη
κι εκτός του παραδείσου τα ζώακια.
Εσύ δεν έχασες τον παφλασμό του ποταμού,
που κατεβαίνει λαμπερός ως κρύσταλλον.
Απ' τους πυλώνες τον παρέλαβες γνωρίζοντας
την πολυπόθητη πορεία του στις εκβολές του κόσμου.
Εσύ κατέχεις τον Παράδεισο,
όταν το φόβο αποσπάζ απ' τη ζωή των όντων.
Στα ωραία σου περάσματα σε προλαβαίνει κάποτε
το σκότος της παράνοιας των εναντίων.
Όμως η ανομία τους δεν σ' άγγιξε.
Ο αστερισμός σου λάμπει στο στερέωμα,
όπου τη λάμψη του Αρνίου αντιφεγγίζει.
Εκείνος, ο ονειροπόλος της Φιλίας, έτσι σ' έμαθε:
να κατακτάς το φως της άοπλης αγάπης.
Κύριε, Εσύ, που ολόφεγγος πορεύεσαι,
«εις θεραπείαν των Εθνών»,
αφόπλισε αυτούς που οπλοφορούν
και σημαδεύουν.

«Επικοινωνία με την κρυάδα της λογικής»¹³⁷

Ταξιδεύει η μνήμη στα ήρεμα δειλινά.
Στα σιωπηλά απόβραδα όπου περνούν διαστήματα
σιωπής, εναλλασσόμενα μ' εφιαλτική περιδιάβαση.
Κι εσύ απουσιάζεις στο κενό ή καινό,
δίχως μεταφυσική βεβαιότητα!...
«Φύση καθαρή, φύση τίμια μας κοιτούσες κατάματα».
Το βλέμμα σου απόσταζε τρυφεράδα εσωτερικών αισθημάτων.
Οι κινήσεις σου ρυθμοί χάρης κι ευγένειας.

---

¹³⁷ Βλ. στο ίδιο, σ. 340.

Τώρα τρελός μπάτης φουσά στα στεγανά της μνήμης.
Αναμοχλεύει την οδύνη. Πονά η αίσθηση,
ότι οι ακατανόητοι προκαλούν τη λογική της Αγάπης.
Η απουσία γίνεται βάραθρο! Η απουσία...
Είναι κρημνώδης η λογική της Αγάπης. Έτσι ανθίσταται
στο εριστικό παράλογο του κόσμου η Αγάπη.
Εισχωρεί στο ατάραχο της γαλήνης κι αντιμάχεται
τις άκριτες θέσεις των λογικών της παράνοιας.
Α, αυτοί, οι ψυχροί θεατρίνοι, πάντα κρυμμένοι
πίσω απ' το μανδύα της εγκόσμιας λογικής,
όπου πνέουν οι άνεμοι του ρεαλισμού οι ψυχρότατοι.
Αλλά εκείνο, που ο Θεός οικοδομεί,
είναι ισχυρότερο της λογικής του ανθρώπου.
Και «είπεν ο Θεός
εξαγαγέτω η γη ψυχὴν ζώσαν κατά γένος, τετράποδα
και [...] θηρία της γης κατά γένος,
και εγένετο ούτως και εποίησεν ο Θεός τα θηρία
της γης κατά γένος αυτών και είδεν ο Θεός, ότι καλά».

«Το σκοτωμένο σκυλάκι»¹³⁸

Και με την ακινησία σου μιλάς.
Και με το θάνατο αγγίζεις την ψυχή μου.
Πεσμένο στα ρείθρα της πλατιάς λεωφόρου
κοιμάσαι...
Κι είναι δείλι που δύνει
θερμαίνει το ακίνητο σώμα σου.
Σε λίγο η νύχτα θα τυλίζει τη φρίκη.
Κοιμήσου!
Εσύ δεν πεινάς.
Εσύ δεν κρυώνεις, κοιμήσου.
Κανείς δεν σου ρίχνει ένα κόκκαλο.
Κανείς δεν σου δίνει το βάρβαρο λάκτισμα.

---

¹³⁸ Βλ. στο ίδιο, σ. 342.

*Οι τροχοί που σε σκότωναν περνούν βιαστικοί.
Μα εσύ δεν φοβάσαι.
Ότ' ελάχιστο ρίγος ζωής δεν σαλεύει στη ράχη σου.
Κι η βουή προχωρεί κι επανέρχεται.
Κι η νύχτα θα σβήσει το χαρούμενο σχήμα σου.
Πικρή η απόσβεση στη μνήμη των φίλων.
Κι εγώ που δακρύζω τ' όνομά σου δεν ξέρω,
να φωνάξω: Αζόρ, ποιος σε σκότωσε;*

Το 2005 η Ε.Π.-Π. εκδίδει την ποιητική συλλογή της, με τίτλο *Καιρός του Φιλήσαι*. Περιέχει ποιήματα που αποπνέουν όλη την ευαισθησία, το λυρισμό και τη βαθιά στοχαστική πνευματικότητα της ωριμότητας της δημιουργού.

Ο ποιητής και δημοσιογράφος Γιάννης Ανδρικόπουλος σχολιάζει το βιβλίο της λέγοντας τα εξής: *η ποιήτρια εκφράζεται με «ματωμένες, αποταμιευμένες στιγμές συναισθημάτων». Μνήμες, λοιπόν και στιγμές συναισθημάτων, όλα μαζί, βγαίνουν από το ακριβό σεντούκι του ψυχικού θησαυροφυλάκιου της ποιήτριας, που επιθυμεί «να προχωρούν όλα στο φως, κάτω από το λάβαρο της Αγάπης». Κάθε στίχος της ποιήτριας διακηρύσσει την εγκαρδίωση, που παίρνει από το Θεό της, από το εωθινό χαμόγελο που εκπέμπει η λαμπερή Του εικόνα, από τον απόκοσμο ήχο «μιας άγνωστης μουσικής μελωδίας», από τον ολόφωτο βηματισμό Του «που πορεύεται διάπυρος και εν κρυπτώ κατοικεί στον ενδότερο χώρο της». Οι στοχασμοί της πλανώνται σε στεναγμούς ανερμήνευτους. Από τα μάτια της έχουν πέσει τα λέπια κι η όρασή της διακρίνει τον εσώτερο ιματισμό της ψυχής της, που τον έχει συγκροτήσει με σωφροσύνη, με οίστρο φωτός, με αγνότητα, με συντριμμένη υπεροψία, με τη γνησιότητα των αισθημάτων της, με εύοσμο και πολύφθογγο λόγο. Όλα μεταπλάθονται σε λόγο «γλυκύτερον υπέρ μέλι και κηρίον», που ειρηνεύει και χαροποιεί την καρδιά μας. Η ποιήτρια όλο κι εναγώνια, όλο και πιο επίμονα, όλο και πιο βαθύτερα σμιλεύει τον οίστρο της θεϊκής προσέγγισης. Αδιάκοπα ανατέμνει τους ποιητικούς της οραματισμούς, κι όλο περισσότερο γαληνεύει, με πυκνότερες αυλακώσεις εξάρσεων, προς το ασύλληπτο θεϊκό στοιχείο της υπαρξιακής τελείωσης και της ψυχικής καθαρότητας. Κάθε ώρα και στιγμή η Ε.Π.-Π. ωριμάζει μέσα στη σιγή της περισυλλογής και το φως της μετάνοιας. Κάθε μέρα όλο και πιο πολύ βαθαίνει στα βάθη της, αδιάκοπα οργώνει κι οργώνεται, μέσα στον άβατο και άνυδρο*

χερσότοπο των αδιέξοδων της ζωής, που αδυνατούμε να ξεδιαλέξουμε τους ανθούς από τ' αγκάθια¹³⁹!

Ακολουθούν χαρακτηριστικά ποιήματα της συλλογής:

«Η απόγνωση σήμερα έχει το δικό της βάθος»¹⁴⁰

Λευκά φτερά που ζέμειναν ακίνητα
μέσα στη θύελλα του Καιρού.
Η μνήμη ανακαλεί τις αστραπές.
Μνήμη που λειτουργεί σαν πυρκαγιά
τις κουρασμένες μας αισθήσεις να θερμάνει...
Νύχτες αγρύπνιας,
να σου ζυπνούν τους ευαγγελισμούς,
που έχασαν το δρόμο τους στο παρελθόν,
περιπλανώμενοι χωρίς τους δρομοδείκτες.
Να σου μετακινούν το σήμα μιας διαδρομής,
που έμελλε ως το τέλος της σε ακινησία να διαβείς.
Αιχμάλωτο πουλί η ψυχή ζητούσε θύρα διαφυγής.
–Ποιος βλέπει πίσω από βαριά παραπετάσματα το μέλλον;
Κι όμως οι καθρέφτες έκλεβαν, ό,τι προαισθανόταν η ψυχή,
και σου μηνούσαν με προγνωστικά.
Σήμερα είναι πιο σκληροί οι καιροί.
–Ποιος με ολόκλειστα αφτιά
το θρήνο των απελπισμένων κρυφακούει;
Έχει άλλον ήχο το τραγούδι σήμερα. Κι ο θρήνος
περνάει μέσ' απ' τις ψυχές που πέφτουν από γέφυρες
στους ποταμούς. Κι από ψηλές ταρατσες το χαμό
στον ίλιγγο της πτώσης να ξεχάσουν.
Τί τρομερό το θέαμα στη φωτισμένη νύχτα!
Το σώμα που βυθάει απελπισμένο στα ολόφωτα
ή σκοτεινά νερά, κι ούτε ένα χέρι στοργικό
πριν απ' την πτώση του να το προφτάσει...

¹³⁹ Βλ. Γιάννης Ανδρικόπουλος, *Η Ευαγγελία Παπακρήστου-Πάνου...*, ό.π. σσ. 41-43.

¹⁴⁰ Βλ. Ευαγγελία Παπακρήστου Πάνου, *Καιρός του φιλήσαι*, Αθήνα: Εντός 2005, σ. 21.

«Όλα να προχωρούν στο φως»¹⁴¹

Όταν καλπάζει το απροσδόκητο,
τότε ο «Έλλην ο θαλασσινός» πως μάχεται,
με κυματίζουσα τη Γαλανόλευκη
στο πιο ψηλό κατάρτι της ψυχής του.
Τώρα γαληνεμένο απλώνεται το πέλαγος
κι η απλωσιά του γαλανού μια πρόκληση.
Στη βάρκα δυναμώνουν τα κουπιά,
κι οι γλάροι μ' απλωμένα τα φτερά,
ακίνητοι σχεδόν να πεταρίζουν.
Όλα να προχωρούν κάτω απ' το φως,
που σελαγίζει μυστικά
στην πιο γαλήνια ώρα του απόβραδου.

«Ο Αμνός το μετά Χριστόν αριθμεί»¹⁴²

Γλυκύτατος ήχος θροΐζει
κι η νύχτα
μελωδεί από άστρο σε άστρο.
Ο άβατος, ως τότε, ουρανός
παραδίδεται στη φωνή του θριάμβου:
«Παιδίον εγγενήθη υμίν...».
Ιδού η Παρθένος,
συνοδοιπόρος της εσχάτης πλέον ταπείνωσης,
σιωπά μπρος στο θαύμα.
Ο Αμνός το Μετά Χριστόν αριθμεί.
Περιφέρει το πραότατο βλέμμα του
προς την πύλη εξόδου. Άνωθεν
ο Κύριος Σαβαώθ αναπαύεται,
ότι ο Υιός Του
την ανθρώπινη σάρκα εφόρεσε.

---

¹⁴¹ Βλ. στο ίδιο, σ. 30.

¹⁴² Βλ. στο ίδιο, σ. 33.

Το 2008 η ποιήτρια εκδίδει την τελευταία ποιητική της συλλογή, με τίτλο *Στα βήματα του χρόνου*. Το βιβλίο περιλαμβάνει κυρίως κριτικές απόψεις –οι οποίες παρουσιάστηκαν εκτενώς στην παρούσα εργασία– καθώς τα ποιήματα που περιέχονται σε αυτό δεν ξεπερνάν τα εννιά. Με το κύκνειο αυτό άσμα της, η ποιήτρια αφήνει μια αξιόλογη πνευματική παρακαταθήκη πίσω της.

Ακολουθούν χαρακτηριστικά ποιήματα της τελευταίας συλλογής της:

«Στα βήματα του χρόνου»¹⁴³

*Νά 'μαι λοιπόν που έφθασα έως εδώ
πετώντας κι όχι έρποντας.
Στο πέταγμά μου ουρανοδρόμησα με τα πουλιά
και δέχθηκα την αντανάκλαση του ήλιου.
Εικόνες του φανταστικού με καλωσόρισαν
και όμβροι ζέπλυναν τα στίγματα,
που απίθωσε ο κόσμος στο κορμί μου.
Κύκνους ολόλευκους χαιρέτησα
και τους αητούς κοιτάζοντας αιστάνθηκα
να μ' απωθεί ο ίλιγγος του ύψους.
Εθαύμασα το ατσαλένιο βλέμμα τους
όπως τρυπούσε τους επτά ουρανούς
πυρώνοντας του Ιωάννη το λόγο.
Με το φορτίο του πόνου στ' ακροδάχτυλα
πώς τις φτερούγες τους ν' αγγίζω;
Ακούω τα νύχια τους να μάχονται,
το πεπρωμένο στην αφώτιστη πλευρά μου,
κι αναμετρώ τα βήματα
του χρόνου, που με προσπερνούν προσθέτοντας
φορτίο στο φορτίο μου.*

«Από πού;»¹⁴⁴

*Από πού έρχεται αυτός ο σπασμός
της αγαθής καρδιάς.*

¹⁴³ Βλ. Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου, *Στα βήματα του χρόνου*, ό.π., σ. 9.

¹⁴⁴ Βλ. στο ίδιο, σ. 13.

*Το κατηγορητήριο πάντα στημένο την ημέρα
να κυκλώνει τους αθώους ήχους της νύχτας:
τους ήχους όπου ευωδούνται
οι υετοί των δακρύων μου. Κι όμως
από μακριά καλπάζουν οι ιππείς
ερχόμενοι «κατά πάσαν πληγήν και
κατά πάντα πόνον».*

*Κι εγώ φοβάμαι
του τέλους τον ορμητικό καλπασμό,
όταν αναπνέω έξω των σκηνομάτων,
όπου συναντώ τους αγαθούς
εν μέσω των πονηρευομένων.*

«Αλληλουϊα»¹⁴⁵

*Αν μπορούσες να προφέρεις τις ιδέες
με ήχους κοχυλιών, που αναρριγούν
στη ράχη τους τα φιλιά του γιαλού,
τότε θα ήσουν ποιητής.
Άκου τη μελωδία του κύματος.
Αλληλουϊα νοημάτων η σαγήνη των ήχων,
όταν ισορροπείς στο χείλος του γκρεμού
και περιμένεις τον ανασασμό,
που θα σε φέρει πιο ψηλά
απ' τη βοή του πανικού
από τη χίμαιρα των παθών
απ' τον αφρό του κύματος,
που σπρώχνει την ορμή του προς το άπειρο,
κι εσύ αφουγκράζεσαι, εν τη ερήμω της ζωής,
το βόγγο της δημιουργίας, κι αγκαλιάζεις
τις άσπρες σου φτερούγες για να φθάσεις
στο σύνορο της μυστικής σου ευδίας, το αόρητο.*

---

¹⁴⁵ Βλ. στο ίδιο, σ. 17.

Βιβλία Ευαγγελίας Παπαχρήστου Πάνου με χρονολογική σειρά

1. *Συνομιλίες με τον ουρανό*, εκλογή από τα πρώιμα ποιήματα 1950-1970, Αθήνα 1970.
2. *Ανύκτερον φέγγος*, ποιήματα, Αθήνα 1972.
3. *Η φωνή των περύγων*, ποιήματα, Αθήνα 1973.
4. *Αφιέρωση*, μικρό αφιέρωμα στον ποιητή Στέφανο Μπολέτση, Αθήνα 1973.
5. *Το χριστιανικό βίωμα στον Κ.Π. Καβάφη*, δοκίμιο, Αθήνα 1974.
6. *Αποκρυστάλλωση*, ποιήματα, Αθήνα 1974.
7. *Της ξενιτιάς απόηχα*, Νεοελληνικό επίγραμμα, Αθήνα 1974.
8. *Πορείας τεκμήρια*, Νεοελληνικό επίγραμμα, Αθήνα 1974.
9. *Το δίπτυχο του χρέους*, μικρό αφιέρωμα στην Κύπρο και το Πολυτεχνείο, Αθήνα 1974.
10. *Ο Κωνσταντίνος Θεοτόκης ανάμεσα στους δύο πόλους της ψυχικής του παλινδρόμησης*, δοκίμιο, Αθήνα 1975.
11. *Σμύρνα αλώθ*, Νεοελληνικό επίγραμμα, Αθήνα 1975.
12. *Στη σκιά του αμπελώνος*, ποιήματα, Αθήνα 1976.
13. *Το φτερούγισμα του αρχαγγέλου*, Ελεγείο στο θάνατο της μητέρας της, Αθήνα 1979.
14. *Μορφές αιθρίας*, δοκίμια κριτικής, Αθήνα 1980.
15. *Ιδού εγώ*, 1+4 δοκίμια για τον Οδυσσέα Ελύτη, Αθήνα 1980.
16. *Βατόμουρα σε τροχιά διαττόντων*, ποίημα, μεταφράστηκε στα Γαλλικά το 1985, Αθήνα 1981.
17. *Ασυγχύτως συγκροτημένα*, δοκίμια και σημειώματα Βιβλιοκρισίας, Αθήνα 1983.
18. *Η αποκάλυψις του Ιωάννη*, προσεγγίσεις στο αισθητικό και εννοιολογικό πρόβλημα του κειμένου της Αποκάλυψης, Αθήνα 1983.
19. *Του βιβλικού αμπελώνος οι βότρυες*, ποιήματα με τα οποία βραβεύτηκε με το πρώτο βραβείο από την Χριστιανική Λογοτεχνική Συντροφιά στη μνήμη του Χριστιανού ποιητή Στέφανου Μπολέτση, Αθήνα 1985.
20. *Framboises sur orbite d'etoiles filantes*, ποίημα με το οποίο απέκτησε δίπλωμα και μετάλλιο στον Διεθνή Διαγωνισμό από την Ακαδημία Γραμμάτων και Τεχνών του Perigord της πόλης Μπορντώ, Αθήνα 1985.
21. *Τα πήλινα βλέφαρα*, ποιήματα, Αθήνα 1986.
22. *Η ανάπαυση του πατέρα*, Ελεγείο στο θάνατο του πατέρα της, ποιήματα Ελεγείου μετέφρασε ο καθηγητής Κωνσταντίνος Νίκας στα Ιταλικά, Αθήνα 1987.
23. *Συμβαίνουν...*, ποιήματα, Αθήνα 1987.

24. *Το νόημα της νύχτας στον ποιητικό λόγο*, δοκίμιο, Αθήνα 1988.
25. *Ρεμβασμός και κατάνυξη*, ποιήματα της συλλογής μεταφράστηκαν στα Ιταλικά από τον καθηγητή Κωνσταντίνο Νίκα, Αθήνα 1989.
26. *Διά της στενής πύλης*, ποιήματα, Αθήνα 1990.
27. *Περισυλλογή εποπτεύουσα*, ποιήματα της συλλογής μετέφρασε στα Ιταλικά ο καθηγητής Κωνσταντίνος Νίκας, Αθήνα 1991.
28. *Η νύχτα στον Δαβίδ*, δοκίμιο, Αθήνα 1992.
29. *Μετάληψη βιωμάτων*, ποιήματα, Αθήνα 1993.
30. *Ημερολόγιο πορείας, βιογραφικά στοιχεία*, βιογραφικά στοιχεία, Αθήνα 1994.
31. *Τα ποιήματα*, συγκεντρωτικός τόμος, Αθήνα 1994.
32. *Ράϊνερ Μαρία Ρίλκε, ο χαριέστατος της οδύνης*, δοκίμιο, Αθήνα 1996.
33. *Στον αγρό της ασφάλτου*, ποιήματα, Αθήνα 1997.
34. *Αποφθέγματα 1972-1997*, αποφθεγματικοί γνωμικοί στίχοι Ε. Π.- Π., Αθήνα 1998.
35. *Επί τα όρη των αρωμάτων*, ποιητικό συναξάρι, Αθήνα 1999.
36. *Προς δυσμάς ή ο πληγωμένος άγγελος + Στον αγρό της ασφάλτου Β΄ έκδοση*, ποιήματα, Αθήνα 2000.
37. *Οξειδώσεις*, ποιήματα, Αθήνα 2003, μεταφράστηκε στα Γερμανικά το 2004.
38. *Ο γαλάζιος καθρέφτης*, ποιήματα, α΄ έκδοση Αθήνα 2002, β΄ έκδοση Αθήνα 2003.
39. *Οικολογικά-ζωοφιλικά*, ποιήματα, Αθήνα 2004, μεταφράστηκε στα Αραβικά και στα Αγγλικά το ίδιο έτος (2004).
40. *Καιρός του φιλήσαι*, ποιήματα, Αθήνα 2005.
41. *Στα βήματα του χρόνου, ποίηση, κρίσεις-απόψεις*, ποιήματα και κριτικές απόψεις, Αθήνα 2008.

Επίλογος

Με την ολοκλήρωση της διπλωματικής εργασίας θεωρώ πως κατέβαλα κάθε δυνατή προσπάθεια να φέρω εις πέρας, δεδομένων των συνθηκών, τον στόχο που είχα θέσει. Ξεκινώντας, ερεύνησα το βιβλιογραφικό και αρχειακό υλικό της Ευαγγελίας Παπαχρήστου Πάνου. Έπειτα προχώρησα σε συστηματική μελέτη και αποδελτίωσή του και τελείωσα με την καταγραφή και ανάλυσή του. Τη βιογραφία την συνέθεσα μέσα από το βιβλίο *Ημερολόγιο Πορείας, Βιογραφικά στοιχεία*, καθώς πιστεύω πως είναι η καταλληλότερη πηγή για την εξόρυξη βιογραφικών πληροφοριών και στοιχείων. Στη συνέχεια κατέγραψα όλα τα έργα της και τα ανέλυσα σε κάποιο βαθμό σχεδόν όλα, ενώ πρόσθεσα και κριτικές που έχουν γραφτεί για αυτά.

Μέσα από αυτή τη διαδρομή στη ζωή και το έργο της Ευαγγελίας Παπαχρήστου Πάνου ανακάλυψα μια μεγάλη πνευματική μορφή του τόπου μου. Έναν άνθρωπο που αγαπούσε το Χριστό, την Ορθόδοξη πίστη και θρησκεία, που βοηθούσε στον μέγιστο βαθμό τον τόπο της. Αγαπούσε τα Γράμματα, ενώ το μεταφυσικό κάλλος, που εξυμνείται αποκλειστικά σε κάθε –σχεδόν– ποιητική της συλλογή, φαίνεται να είναι εξίσου αγαπητό.

Συνοψίζοντας, ερχόμενος για πρώτη φορά σε επαφή με την Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου, θα ήθελα να σημειώσω πως είμαι ευγνώμων που μου δόθηκε η ευκαιρία να ασχοληθώ με αυτή την σπουδαία Χριστιανή ποιήτρια και δοκιμογράφο.

Βιβλιογραφία

Έντυπες πηγές

Βιβλία:

Παπαχρήστου Πάνου, Ευαγγελία, *Ανύκτερον φέγγος*, Αθήνα 1972.

Παπαχρήστου Πάνου, Ευαγγελία, *Η φωνή των περύγων*, Αθήνα 1973.

Παπαχρήστου Πάνου, Ευαγγελία, *Το χριστιανικό βίωμα στον Κ.Π. Καβάφη*, Αθήνα 1974.

Παπαχρήστου Πάνου, Ευαγγελία, *Αποκρυστάλλωση*, Αθήνα 1974.

Παπαχρήστου Πάνου, Ευαγγελία, *Στη σκιά του αμπελώνος*, Αθήνα 1976.

Παπαχρήστου Πάνου, Ευαγγελία, *Το φτερούγισμα του αρχαγγέλου*, *Ελεγείο*, Αθήνα 1979.

Παπαχρήστου Πάνου, Ευαγγελία, *Μορφές αιθρίας, δοκίμια κριτικής*, Αθήνα 1980.

Παπαχρήστου Πάνου, Ευαγγελία, *Βατόμουρα σε τροχιά διαπτόντων*, Αθήνα 1981.

Παπαχρήστου Πάνου, Ευαγγελία, *«Ασυγχύτως συγκροτημένα», δοκίμια και σημειώματα βιβλιοκρισίας, εκλογή*, Αθήνα 1983.

Παπαχρήστου Πάνου, Ευαγγελία, *Του βιβλικού αμπελώνος οι βότρυες*, Αθήνα 1985.

Παπαχρήστου Πάνου, Ευαγγελία, *Τα πήλινα βλέφαρα*, Αθήνα 1986.

Παπαχρήστου Πάνου, Ευαγγελία, *Η ανάπαυση του πατέρα*, *Ελεγείο*, Αθήνα 1987.

Παπαχρήστου Πάνου, Ευαγγελία, *Το νόημα της νύχτας στον ποιητικό λόγο*, Αθήνα 1988.

Παπαχρήστου Πάνου, Ευαγγελία, *Ρεμβασμός και κατάνυξη*, Αθήνα 1989.

Παπαχρήστου Πάνου, Ευαγγελία, *Διά της στενής πύλης*, Αθήνα 1990.

Παπαχρήστου Πάνου, Ευαγγελία, *Περισυλλογή εποπτεύουσα*, Αθήνα 1991.

Παπαχρήστου Πάνου, Ευαγγελία, *Μετάληψη βιωμάτων*, Αθήνα 1993.

Παπαχρήστου Πάνου, Ευαγγελία, *Ημερολόγιο πορείας, βιογραφικά στοιχεία*, Αθήνα 1994.

Παπαχρήστου Πάνου, Ευαγγελία, *Τα ποιήματα, συγκεντρωτικός τόμος, εκλογή*, Αθήνα 1994.

Παπαχρήστου Πάνου, Ευαγγελία, *Ραϊνέρ Μαρία Ρίλκε, ο χαριέστατος της οδύνης*, Αθήνα 1996.

Παπαχρήστου Πάνου, Ευαγγελία, *Αποφθέγματα 1972-1997*, Αθήνα 1998.

Παπαχρήστου Πάνου, Ευαγγελία, *Επί τα όρη των αρωμάτων*, Αθήνα 1999.

Παπαχρήστου Πάνου, Ευαγγελία, *Προς δυσμάς ή ο πληγωμένος άγγελος*, Αθήνα 2000.

Παπαχρήστου Πάνου, Ευαγγελία, *Οξειδώσεις*, Αθήνα 2003.

Παπαχρήστου Πάνου, Ευαγγελία, *Οικολογικά ζωοφιλικά*, Αθήνα 2004.

Παπαχρήστου Πάνου, Ευαγγελία, *Καιρός του φιλήσαι*, Αθήνα 2005.

Παπαχρήστου Πάνου, Ευαγγελία, *Στα βήματα του χρόνου*, Αθήνα 2008.

Ανδρικόπουλος Γιάννης, *Η Ευαγγελία Παπαχρήστου – Πάνου, κριτικό δοκίμιο για τα τελευταία της βιβλία*, Αίγιο 2001.

Ηλεκτρονικές Πηγές

<https://vivlioanihnftis.wordpress.com/category/%CE%BC%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CF%84%CE%B5%CF%83-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%BF%CF%84%CE%B5%CF%87%CE%BD%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CF%89%CE%BD%CF%83%CF%84%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BD%CE%BF%CF%83-%CE%B8%CE%B5%CE%BF%CF%84%CE%BF%CE%BA%CE%B7%CF%83/>
(τελευταία ανάκτηση 15/2/2022).

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A1%CE%B1%CF%87%CE%AE%CE%BB>
(τελευταία ανάκτηση 18/2/2022).

Περίληψη

Η παρούσα εργασία αφορά την Ευαγγελία Παπαχρήστου Πάνου, ποιήτρια και δοκιμιογράφο από την Κόρινθο. Η τελευταία, κατατάσσεται χρονικά στην πρώτη μεταπολεμική γενιά, λόγω των πρώιμων δημοσιεύσεων των ποιημάτων της. Τα βιώματά της από την Κατοχή και την Αντίσταση υπήρξαν καταλυτικά για το νεαρό της ηλικίας της (17 ετών). Ωστόσο, μεγαλωμένη μέσα σε οικογενειακό περιβάλλον ανθρωπιστικών αξιών και ιδανικών, φαίνεται να μην επηρέασαν οι αρνητικές αυτές συγκυρίες την ποίησή της, τουλάχιστον ως προς το ύφος και τη θεματολογία. Η ποιήτρια κατευθύνθηκε σε μια θεματογραφία χριστοκεντρική με ιδιαίτερη αναφορά στον άνθρωπο και τις ηθικές-πνευματικές αξίες του. Η ποίησή της χαρακτηρίζεται από τη σχεδόν διαρκή παρουσία του Θεανθρώπου, το οποίο αποτελεί κεντρικό πρόσωπο σε αυτήν. Έχει χαρακτηριστεί ως η κυρίαρχη εκπρόσωπος της Χριστιανικής πίστεως μέσα από τα έργα της, ενώ έχει τύχει πολλών διακρίσεων και βραβείων σε Ελλάδα και εξωτερικό. Τα έργα της έχουν μεταφραστεί σε αρκετές ξένες γλώσσες, γεγονός που διεύρυνε το αναγνωστικό κοινό της ποιήτριας. Η Ε.Π.Π. τίμησε με κάθε δυνατό τρόπο τον τόπο που έζησε τα περισσότερα χρόνια της ζωής της, την Κόρινθο. Το έργο της θα μείνει ες αεί μια τεράστια πνευματική παρακαταθήκη για την Ελληνική Λογοτεχνία. Απεβίωσε στις 29 Σεπτεμβρίου του 2015 σε ηλικία 92 ετών, από γεράματα αφήνοντας συντετριμμένη μια ολόκληρη πόλη, αλλά και γενικότερα μία ολόκληρη ποιητική γενιά, η οποία την εκτιμούσε και την σεβόταν βαθύτατα.

Abstract

This thesis deals with Evangelia Papachristou Panou, an essayist and poet who lived for many years in Corinth, Greece. Chronologically speaking, Papachristou Panou is considered to belong to the so-called first post-war poetic generation, since she was born in 1923 and started publishing her poems in 1950s. Despite the fact that she experienced the German Occupation of Greece and the Resistance against the Axon Powers, she also had the opportunity to be raised in a family environment full of humanitarian values and ideals. Thus, her writings –especially the poems she published– are mainly devoted to the praise of Jesus as well as to fundamental moral and spiritual human principles. She has also been honored for her poetical work, by receiving a number of distinctions and awards in Greece and abroad. Her poems have been included in various anthologies, while some of them have been translated into several foreign languages. She was an active and highly esteemed literary figure within the society of Corinth, Greece, and her writings attracted the interest of many critics and scholars, chiefly in a positive way. She passed away on September 29, 2015, at the age of 92.